

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Příčiny úmrtí v Rokytnici v Orlických horách ve světle matričních záznamů z let
1784-1812
Bakalářská práce

Autor: Kateřina Doležalová
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví - historie
Vedoucí práce: PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Hradec Králové 2015



Zadání bakalářské práce

Autor: Kateřina Doležalová

Studium: F12533

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví - historie

Název bakalářské práce: **Příčiny úmrtí v Rokytnici v Orlických horách ve světle matričních záznamů z let 1784 - 1812**

Název bakalářské práce AJ: The Causes of Death in Rokytnice v Orlických horách in the Light of Their Parish Register from 1784 to 1812

Anotace:

Stručný obsah: Cílem této bakalářské práce je sledovat příčiny úmrtí v Rokytnici v Orlických horách v letech 1784 - 1812. Práce by měla s pomocí matričních záznamů poskytnout v daném období základní demografické údaje v kontextu s dějinami dané lokality i s vývojem v českých zemích. **Metody zpracování:** Analýza, syntéza, komparace, pramenný výzkum, statistické zpracování nashromážděných údajů, transkripce **Literatura nebo archivní fondy:** Ludmila FIALOVÁ - Pavla HORSKÁ - Milan KUČERA - Eduard MAUR - Jiří MUSIL - Milan STLOUKAL, Dějiny obyvatelstva českých zemí, Praha 1998; Karel CHODOUNSKÝ - Josef THOMAYER, Zdravotní slovník: Poučení o věcech lékařských pro kruhy širší, Praha 1900; Boleslav LUTONSKÝ - Jaroslav ČERNÝ, Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi související (nejen) pro genealogy, Praha 1995; Petr SVOBODNÝ - Ludmila HLAVÁČKOVÁ, Dějiny lékařství v českých zemích, Praha 2004; Mezinárodní klasifikace nemocí a příčin smrti: Bertillon, 1899. SOA Zámorsk, Sběrka matrik východočeského kraje; SOkA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Rokytnice v Orlických horách; Archiv farního úřadu římskokatolické církve Rokytnice v Orlických horách.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jiří Pavlík, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 7.7.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucí práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 24. 4. 2015

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především PhDr. Janě Vojtíškové, Ph.D., vedoucí práce, nejen za cenné rady a připomínky, ale i za ochotu, vstřícnost a podporu, jež společně utvořily výborné zázemí pro vypracování bakalářské práce. Velký dík patří i mým rodičům za velkou podporu během studia.

ANOTACE

Kateřina DOLEŽALOVÁ, Příčiny úmrtí v Rokytnici v Orlických horách ve světle matričních záznamů z let 1784-1812, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, 179 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na studium příčin úmrtí obyvatel města Rokytnice v Orlických horách v letech 1784-1812.

Úvodní část obsahuje úvod do problematiky, kde se nachází literatura k tématu a v neposlední řadě i historicko-demografické metody manipulace s matrikami. Práce následně rozebírá dějiny města Rokytnice v Orlických horách se zřetelem ke druhé polovině 18. a počátku 19. století, historii rokytnického prostředí doprovází následné objasnění vývoje lékařství a populace v českých zemích.

Stěžejní pramennou základnu tvoří církevní matriky zemřelých, jež byly pro Rokytnici v Orlických horách vedeny od roku 1784, přičemž kladený důraz spočívá v jejich pramenné sondě a analýze záznamů v nich se vyskytujících. Součástí je i nastínění metodiky výzkumu. Pomocí excerpce dat v matrikách byla vypracována ústřední část práce, jíž je klasifikace a rozbor příčin úmrtí v každém roce sledovaného období a jejich zařazení do odpovídajících kategorií na základě Bertillonovy klasifikace příčin smrti. Výsledky jsou zpřehledněny ve formě tabulek a grafů. Práci rovněž v konečné části doplňují vhodné obrázkové přílohy.

Bakalářská práce si pokládá za cíl doložit, na jaká onemocnění obyvatelé Rokytnice v Orlických horách v letech 1784-1812 nejčastěji umírali, v jakém počtu a zda se zjištěná fakta odlišují od obecně platných údajů k mortalitě ve druhé polovině 18. a na počátku 19. století v českých zemích.

Klíčová slova: matrika zemřelých, příčiny úmrtí, Rokytnice v Orlických horách

ANNOTATION

Kateřina DOLEŽALOVÁ, *The Causes of Death in Rokytnice v Orlických horách in the Light of Their Parish Register from 1784 to 1812*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2015, 179 pp. Bachelor Degree Thesis.

The Bachelor's thesis studies the causes of death of the population of Rokytnice v Orlických horách in the years 1784-1812.

Introductory part contains introduction into the issue, there is the literature for this theme and last but not least historical-demographic methods of manipulation with parish registers. The thesis also analyses history of the town Rokytnice v Orlických horách in the second half of 18th and the beginning of the 19th century. The history of Rokytnice surroundings is accompanied by ensuing explanation of development of medical science and population of the Czech lands.

The church registers of deaths are the main source of information. They were kept for the town from 1784. The evidence is focused on their origin research and the analysis of records which they contain. Another part is sketching methodology of research. The fundamental part of the thesis was made using excerpt of register data – the classification and analyse of causes of death in every year of the period and their categorization on the basis of the Bertillon's classification of causes of death. The results are represented in a form of tables and graphs. The suitable illustrated attachments complete the thesis in the final part as well.

The target of the Bachelor's thesis is to substantiate on what kind of diseases and how many inhabitants of Rokytnice died most often in the years 1784-1812, and if the found facts differentiate from generally applicable information of mortality in the second half of 18th and at the beginning of 19th century in the Czech lands.

Keywords: registers of deaths, causes of death, Rokytnice v Orlických horách

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY	11
2 DĚJINY MĚSTA ROKYTNICE V ORLICKÝCH HORÁCH.....	19
2.1 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ A ZDRAVOTNÍ SITUACE V ČESKÝCH ZEMÍCH VE DRUHÉ POLOVINĚ 18. A NA POČÁTKU 19. STOLETÍ ..	23
3 VÝVOJ MATRIK A MATRIČNÍHO ZÁPISU	29
3.1 MATRIKY ZEMŘELÝCH	36
4 SBÍRKA MATRIK FARNÍHO ÚŘADU ŘÍMSKOKATOLICKÉ CÍRKVE ROKYTNICE V ORLICKÝCH HORÁCH	38
4.1 MATRIKA ZEMŘELÝCH, SIGN. 138-12.....	42
4.2 MATRIKA ZEMŘELÝCH, SIGN. 138-13.....	45
5 PŘÍČINY ÚMRTÍ OBYVATEL ROKYTNICE V ORLICKÝCH HORÁCH V JEDNOTLIVÝCH LETECH	47
5.1 INSTRUKCE PRO SNAŽŠÍ POCHOPENÍ METODIKY ZPRACOVÁNÍ JEDNOTLIVÝCH LET	49
5.2 Rok 1784.....	51
5.3 Rok 1785.....	54
5.4 Rok 1786.....	57
5.5 Rok 1787.....	60
5.6 Rok 1788.....	63
5.7 Rok 1789.....	66
5.8 Rok 1790.....	68
5.9 Rok 1791.....	70
5.10 Rok 1792.....	72
5.11 Rok 1793.....	75
5.12 Rok 1794.....	78
5.13 Rok 1795.....	80
5.14 Rok 1796.....	82
5.15 Rok 1797.....	84
5.16 Rok 1798.....	86
5.17 Rok 1799.....	89
5.18 Rok 1800.....	91

5.19	Rok 1801.....	93
5.20	Rok 1802.....	95
5.21	Rok 1803.....	98
5.22	Rok 1804.....	101
5.23	Rok 1805.....	103
5.24	Rok 1806.....	105
5.25	Rok 1807.....	108
5.26	Rok 1808.....	110
5.27	Rok 1809.....	113
5.28	Rok 1810.....	115
5.29	Rok 1811.....	118
5.30	Rok 1812.....	120
5.31	NĚMECKO-ČESKÝ SLOVNÍK NEMOCÍ A PŘÍČIN SMRTI.....	122
6	SHRNUTÍ.....	125
6.1	NEJČASTĚJŠÍ PŘÍČINY ÚMRTÍ DLE BERTILLONOVY KLASIFIKACE Z ROKU 1899.....	133
6.1.1	EPIDEMICKÉ NEMOCI	137
6.1.2	OSTATNÍ VŠEOBECNÉ NEMOCI.....	138
6.1.3	NEMOCI NERVOVÉ SOUSTAVY, SMYSLOVÝCH ORGÁNŮ	139
6.1.4	NEMOCI OBĚHOVÉ SOUSTAVY	139
6.1.5	NEMOCI DÝCHACÍ SOUSTAVY	139
6.1.6	NEMOCI TRÁVICÍ SOUSTAVY	140
6.1.7	NEMOCI POHLAVNÍ A VYLUČOVACÍ SOUSTAVY.....	140
6.1.8	TĚHOTENSTVÍ A PUERPERÁLNÍ OBDOBÍ.....	140
6.1.9	NEMOCI KŮŽE A PODKOŽNÍHO VAZIVA.....	141
6.1.10	NEMOCI POHYBOVÉ SOUSTAVY.....	141
6.1.11	NOVOTVARY	141
6.1.12	DĚTSTVÍ.....	141
6.1.13	STÁŘÍ.....	142
6.1.14	NÁSILNÉ SMRTI	142
6.1.15	NEDEFINOVATELNÉ PŘÍČINY	142
6.2	POČET ZEMŘELÝCH	143
6.3	PRŮMĚRNÝ VĚK ZEMŘELÝCH.....	144

6.4 SLOŽENÍ ZEMŘELÝCH PODLE ZÁKLADNÍCH VĚKOVÝCH KATEGORIÍ.....	147
ZÁVĚR	151
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	155
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	162
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	163
PŘÍLOHY	169

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce si klade za cíl na základě pramenného výzkumu analyzovat a statisticky zpracovat příčiny úmrtí obyvatel Rokytnice v Orlických horách mezi lety 1784-1812. Stěžejní platformou pro pramennou sondu a studium výše uvedených cílů se staly matriky uložené ve Státním oblastním archivu v Zámrsku a nacházející se ve fondu *Sbírka matrik Východočeského kraje*. Konkrétně byly využity knihy *Matrika zemřelých 1784-1812*¹ a *Matrika zemřelých 1812-1857*². Pramennou základnu pro sestavení dějin města Rokytnice v Orlických horách poskytl také Archiv farního úřadu římskokatolické církve Rokytnice v Orlických horách a Státní okresní archiv v Rychnově nad Kněžnou, fond Archiv města Rokytnice v Orlických horách.

Bakalářská práce je utříděna do šesti kapitol. První kapitola s názvem Úvod do problematiky nabízí základní obeznámení s historickou demografií jakožto vědní disciplínou, historií mezinárodní klasifikace nemocí a příčin smrti, dostupnou literaturou a metodami, jež byly aplikovány během vypracovávání tématu.

Druhá kapitola pojednává o dějinách města Rokytnice v Orlických horách, přičemž důraz je vzhledem ke sledovanému období kladen na druhou polovinu 18. a počátek 19. století. Pro lepší přehled a pochopení problematiky se zde nachází rovněž obecný přehled o populačním vývoji, úrovni lékařství a hygieny v českých zemích v 18. a 19. století.

Protože výchozí pramen pro studium příčin úmrtí v rokytnickém prostředí představovaly matriky, je jim věnována celá třetí kapitola. Podrobně je zde rozebrán nejprve jejich vývoj obecně, následně pak se zřetelem k úmrtním matrikám, jsou zde nastíněny i proměny matričního zápisu.

Čtvrtá kapitola se zabývá konkrétně dvěma rokytnickými matrikami zemřelých, jež byly pro práci využity. Sem je umístěn jejich diplomatický rozbor a grafické znázornění podoby jejich matričního formuláře.

¹ Státní oblastní archiv v Zámrsku (dále jen SOA Zámorsk), fond Sbírka matrik Východočeského kraje (dále jen SMVK), Farní úřad Rokytnice v Orlických horách (dále jen FÚ ROH), Matrika zemřelých 1784-1812, inv. č. 7865, sign. 138-12, kn. č. 7865.

² Tamtéž, Matrika zemřelých 1812-1857, inv. č. 7866, sign. 138-13, kn. č. 7866.

Ústřední část práce pojímá pátá kapitola obsahující analýzu a statistické zpracování příčin úmrtí ve sledovaném období 1784-1812, přičemž každý rok doprovází tabulky s přehledem o počtu úmrtí v rámci pohlaví a v jednotlivých věkových kategoriích. Do této části byl zakomponován i německo-český slovník nemocí a příčin úmrtí. Metoda transkripce nakonec nebyla v rámci rokytnických matrik zemřelých aktuální z důvodu výskytu výhradně německého jazyka, jednalo se spíše o transliteraci.

V šesté kapitole se pak nalézají shrnutí a zhodnocení předchozí kapitoly, dále rozdělení nejčastějších příčin úmrtí dle Bertillonovy klasifikace z roku 1899, výpočet podílu mortality žen a mužů, sonda do počtu zemřelých za sledované období, výpočet průměrného věku zemřelých a jejich složení podle základních věkových kategorií. Tato kapitola je průběžně doplňována několika přehlednými grafy a tabulkami.

Po závěru následuje seznam použitých pramenů, literatury a internetových zdrojů, seznam zkratk a seznam tabulek a grafů. Úplné zakončení práce reprezentují pro ilustrativní účely vhodně zvolené obrazové přílohy, jako např. ukázky z matrik zemřelých, nejstarší dochovaná obrazová aj. zpodobnění města Rokytnice v Orlických horách apod.

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Při samotném studiu a následném vypracování bakalářské práce byly využívány především metody historické demografie, vědní disciplíny zkoumající zpětně vývoj obyvatelstva. Historická demografie je v podstatě metodickým východiskem obecné demografie, její badatelské postupy je však nutné modifikovat. Rozlišují se dva typy demografických pramenů. Jedním jsou prameny podávající statistický obraz populace k určitému okamžiku (např. soupisy či sčítání), druhým pak ty, jež soustavně registrují změny, k nimž v populaci v určité době na určitém místě docházelo a mezi něž řadíme právě matriky. Historická demografie, jak už sám název napovídá, se v mnoha ohledech schází s historií, a to v tom smyslu, že nejprve musí být rozpoznány společenské podmínky probíhající ve sledovaném období.³

Předkládaná práce se zaměřuje na studium konkrétního demografického jevu, kterým je úmrtnost neboli mortalita. Úmrtnost je demografický proces sledující úmrtí v dané populaci a je vedle narození člověka jednou ze stěžejních složek reprodukce obyvatelstva. Smrt byla především v dobách minulých vnímána velmi intenzivně, tudíž jí byla věnována vždy velká pozornost. Výzkum úmrtnosti je nejpropracovanější ze všech demografických procesů, neboť s jejím zkoumáním jsou spojeny i samotné počátky demografie jako samostatné vědní disciplíny.⁴ Hladina a vývoj mortality se nachází takřka v intencích důsledků vývoje nemocnosti a také důsledků kvality životních podmínek, životního prostředí a způsobu života jako takového. Vyjádření úrovně úmrtnosti je tedy do jisté míry obtížné a užívá se k němu celá řada ukazatelů. Nejjednodušší je ukazatel hrubé míry úmrtnosti, jenž znázorňuje poměr počtu zemřelých ke střednímu stavu obyvatel ve sledovaném kalendářním roce a udává se v promilích. Sumární počet zemřelých ve zkoumaném kalendářním roce pak znázorňuje součet zemřelých osob z jednotlivých generací, jež však skonaly v rozličném věku. Tyto počty se ovšem liší, jelikož každý věk oplývá jinou intenzitou mortality i počtem osob podrobených jistému riziku úmrtí. Přičemž počet lidí vystavených riziku úmrtí v určitém věku života je závislý mimo jiné na výchozím množství jednotlivých generací a také i na intenzitě úmrtnosti během předešlého života. Existence a výpočet hrubé míry úmrtnosti má největší smysl

³ Eduard MAUR, *Základy historické demografie*, Praha 1978, s. 5-7.

⁴ Boris VAŇO – Danuša JURČOVÁ – Ján MÉSŽÁROS, *Základy demografie*, Bratislava 2003, s. 51.

vzhledem k minulosti, kdy fungovala jako výstižný indikátor úrovně úmrtnosti a s ní související sociální progresí nebo degesí. Dnes už je tento ukazatel nadměru ovlivněn věkovou strukturou zkoumané populace, tudíž ztrácí svou výpovědní hodnotu.⁵

Křivka sumární mortality fluktovala od poloviny 80. let 18. století na velmi vysokých hodnotách. Takřka od této doby do konce napoleonských válek se indikátor úmrtnosti držel nad 30 promile (počítejme tedy 30 zemřelých na 1000 obyvatel). První desetiletí 19. století přineslo slabý pokles pod 30 promile. Roku 1806 dosahovala dokonce úmrtnost hodnoty 57,8 promile - musíme brát v potaz značný podíl válečných ztrát civilního obyvatelstva. Roku 1809 a 1810 pak činila 44,8 promile. Velkou roli hrála v těchto letech rovněž nízká porodnost, která vysoce zneagovala populační bilanci českých zemí (v roce 1806 až minus 23 promile). Značný podíl na vysoké úmrtnosti mezi lety 1805 až 1814 měly nejen válečné následky, ale i epidemické nemoci, jež s sebou přinesli vojáci při průchodu různými zákoutími českých zemí.⁶ Zásadní účast na celkové mortalitě měla bez pochyby dětská úmrtnost, kterou rozdělujeme na kojeneckou úmrtnost a úmrtnost dětí od 1 do 14 let. U historických populací totiž nabírala úmrtnost kojenců enormních sil, což ve srovnání s nízkou úmrtností dětí starších značně kontrastuje. O nejnižší dětské úmrtnosti lze hovořit kolem 10. roku života. Nejpoužívanější směrnici dětské mortality je kvocient kojenecké úmrtnosti, pro jehož výpočet musíme znát počet živě narozených dětí v příslušném období.⁷

Pro analýzu mortality se klade významný důraz také na zastoupení jednotlivých příčin úmrtí v populaci. Prostřednictvím Mezinárodního statistického ústavu byla roku 1893 přijata statistická klasifikace příčin úmrtí francouzského lékaře Jacquese Bertillona. Tento krok výrazně napomohl k mezinárodní srovnatelnosti příčin smrti. Bertillonova klasifikace se postupně rozšířila skrze země celé Evropy a byla systematicky revidována. Celkem šestá revize byla akceptována roku 1948, a sice pod názvem *Mezinárodní klasifikace nemocí úrazů a příčin smrti*

⁵ Květa KALIBOVÁ, *Úvod do demografie*, Praha 2002, s. 13.

⁶ Jan K. STRÍTESKÝ, *Zdravotní a populační vývoj československého obyvatelstva*, Praha 1971, s. 49-50.

⁷ Ludmila FIALOVÁ, *Poznámky k možnostem studia úmrtnosti obyvatelstva českých zemí v 18. století*, *Historická demografie* 24, Praha 2000, s. 167-168.

v populaci (MKN), podle níž se konečně choroby a příčiny úmrtí utřídily.⁸ Momentálně je v platnosti MKN10.⁹

Samotná práce *Příčiny úmrtí v Rokytnici v Orlických horách ve světle matričních záznamů z let 1784-1812* však byla po výzkumu jednotlivých příčin úmrtí postupně ve všech letech následně utříděna podle Bertillonovy nejstarší klasifikace příčin úmrtí z roku 1899 pod oficiálním názvem „*The Bertillon Classification of Causes of Death*“.¹⁰ Ačkoliv je toto dílo skoro o století starší než období mnou zkoumané, jeho použití bylo nevyhnutelné. Je totiž nejstarší takovou oficiální příručkou vůbec, tedy jedinou schůdnou variantou. Jistí předchůdci tu existovali. Můžeme sem zařadit Johna Graunta, anglického rodáka a jednoho z prvních demografů, a jeho „*Natural and political observations mentioned in a following index, and made upon the bills of mortality*“ čili „*Přirozená a politická pozorování založená na seznamech zemřelých*“ z roku 1662. Dílo však bylo vydané zkráceně jako „*Bills of Mortality*“. Autorem prvního systematického pokusu o stanovení názvosloví nemocí byl až Francois Bossier de la Croix, přezdívaný *Sauvages*, a jeho „*Nosologia methodica*“ vydaná roku 1763. Z roku 1872 pochází ještě další nomenklatura publikovaná jako „*Nomenclature of Diseases*“, která však byla přijata pouze v USA.¹¹ První oficiální názvosloví tedy skutečně přináší až Jacques Bertillon.

Jako primární rukověť pro vypracování bakalářské práce *Příčiny úmrtí v Rokytnici v Orlických horách ve světle matričních záznamů z let 1784-1812*, co se pravidel a metod týče, posloužilo dílo *Základy historické demografie*¹² od Eduarda Maura, předního českého historika a odborníka na historickou demografii. Posléze také odborné články od téhož autora, a sice *Vývoj matričního zápisu v Čechách*¹³ a *Církevní matriky jako historický pramen*.¹⁴ Neopomenutelný přínos do této problematiky vnesla také publikace *Základy statistické metody pro historiky*¹⁵ od Jana Havránka a Josefa Petráně. Velmi významným dílem v této oblasti je rovněž

⁸ K. KALIBOVÁ, *Úvod*, s. 25.

⁹ <http://www.uzis.cz/cz/mkn/seznam.html> [20. 3. 2015]

¹⁰ http://www.cdc.gov/nchs/data/misc/classification_diseases2011.pdf [20. 3. 2015]

¹¹ http://www.cdc.gov/nchs/data/misc/classification_diseases2011.pdf [20. 3. 2015]

¹² E. MAUR, *Základy*, Praha 1978.

¹³ E. MAUR, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, *Historická demografie* 6, Praha 1972, s. 40-58.

¹⁴ Tentýž, *Církevní matriky jako historický pramen (se zvláštním zřetelem k historické demografii)*, *Sborník archivních prací* 20, 1970, č. 2, s. 425-457.

¹⁵ Jan HAVRÁNEK – Josef PETRÁŇ, *Základy statistické metody pro historiky*, Praha 1963.

*Vývoj obyvatelstva v českých zemích v letech 1754-1914*¹⁶ od Ludmily Kárníkové, význačné české historičky a historické demografky. Další stěžejní publikaci představují *Dějiny obyvatelstva českých zemí*¹⁷ od kolektivu autorů, jež přehledně a podrobně vykreslují demografický a sociologický vývoj obyvatelstva od pravěku po konec 20. století. Neméně důležitou monografií jsou *Dějiny lékařství v českých zemích*¹⁸ od Ludmily Hlaváčkové a Petra Svobodného, kteří se v díle zaměřují na vývoj zdravotní péče o obyvatelstvo a lékařství jako takové.

Cenné informace z oblasti metodiky a možností komparace poskytly studie a články obsažené v recenzovaném vědeckém časopisu *Historická demografie* (dále HD), založeném roku 1967. Časopis si prošel dlouhým vývojem, ovšem od roku 2009 spadá pod Etnologický ústav AV ČR. Tematickým obsahem HD bývají odborné studie z oboru historické demografie a historické sociologie, dále také recenze literatury, bibliografie české historické demografie a mnoho dalšího.¹⁹ Do časopisu přispívá²⁰ (nebo přispívali²¹) kupříkladu Ludmila Fialová, Marika Poullová, Markéta Vaňková, Pavla Horská, Eduard Maur, Josef Grulich a další.²²

V mnoha ohledech inspirativními se pro mou práci staly také bakalářské a diplomové práce studentů Univerzity Hradec Králové týkající se rovněž studia příčin úmrtí v daných lokalitách.²³ V rámci studia vývoje matrik bylo nahlédnuto také do několika odborných statí.²⁴

¹⁶ Ludmila KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754-1914*, Praha 1965.

¹⁷ Ludmila FIALOVÁ – Pavla HORSKÁ – Milan KUČERA – Eduard MAUR – Jiří MUSIL – Milan STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1998.

¹⁸ Ludmila HLAVÁČKOVÁ – Petr SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, Praha 2004.

¹⁹ http://eu.avcr.cz/Casopisy/Historicka_demografie/ [20. 3. 2015]

²⁰ http://eu.avcr.cz/Casopisy/Historicka_demografie/Obsahy_rocniku/ [20. 3. 2015]

²¹ http://demografie.soc.cas.cz/index.php3?disp=o_titulu&shw=&offset=1 [20. 3. 2015]

²² Václava VAŇKOVÁ, *Demografická a sociální struktura obyvatelstva v Berounském kraji v polovině 17. století*, *Historická demografie* 37, 2013, s. 1-22.; Josef HANZAL, *Demografické poměry v šumavské oblasti v 2. pol. 17. a poč. 18. st.*, *Historická demografie* 2, 1968, s. 9-16.; Radek HORÁK, *Demografické krize na konci 17. a v průběhu 18. století v Kutné Hoře*, *Historická demografie* 35, 2011, s. 83-114.; Michaela NĚMEČKOVÁ, *Demografický vývoj obyvatelstva farnosti Panny Marie na Louži v Praze v 17. a 18. století*, *Historická demografie* 33, 2009, s. 45-108.; Alexandra ŠIKULOVÁ, *Vývoj sňatečnosti ve farnosti Libčany v „dlouhém“ 19. století (1785-1914)*, *Historická demografie* 34 (2), s. 114-175.; Petr JANČÁREK, *K problematice demografického vývoje Jáchymova v době pobělohorské*, *Historická demografie* 2, 1968, s. 17-27.; Ludmila FIALOVÁ, *Poznámky k možnostem studia úmrtnosti obyvatelstva českých zemí v 18. století*, *Historická demografie* 24, Praha 2000, s. 167-168.; Šárka JIRÁSKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva farnosti Zdechovice v letech 1790-1899*, *Historická demografie* 36 (1+2), 2012, s. 65-113.; Jaroslava KALSEROVÁ, *Populační vývoj jihočeské vesnice v 17. století a v první polovině 18. století*, *Historická demografie* 1, 1967, s. 28-63.

²³ Kristýna RAKOVÁ, *Příčiny úmrtí obyvatel v Chlumci nad Cidlinou v letech 1784-1800*. Diplomová práce (ved. PhDr. Jana Vojtíšková, PhD.). Univerzita Hradec Králové 2014.; Martin

Německé názvy chorob vyskytující se v rokytnické matrice byly nejčastěji identifikovány za pomoci *Latinsko-německo-českého slovníku nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících*,²⁵ jenž vznikl pod záštitou České genealogické a heraldické společnosti v Praze²⁶ v roce 1995. Klasifikaci nemocí také usnadnily *Staročeské názvy chorob*.²⁷ K velkému profitu a přínosu přispěly i *Staročeské knihy lékařské*²⁸ nebo *Dějiny československého lékařství*.²⁹ Nesnáze s lékařským názvoslovím a problematickou německou terminologií nacházející se v rokytnických matrikách zemřelých mi pomohla rozřešit tematicky, časově i přibližně regionálně analogická diplomová práce Kristýny Rakové,³⁰ která se při studiu matrik zemřelých Chlumce nad Cidlinou rovněž potýkala s německým jazykem, a tudíž i s německou nomenklaturou, ve které se ve většině případů ztotožňujeme. Nemalou přínosností v mezích studia mortality oplývá i studie Viktora Palivce.³¹ Základní platformu a oporu pro výzkum úmrtnosti však představuje dílo Jana Strítěského,³² v němž zevrubně objasňuje zdravotní situaci československého obyvatelstva v jejích vztazích k populační struktuře a k sociálním podmínkám. Existuje též mnoho článků nalézajících se v různých odborných časopisech a týkajících se přímo příčin úmrtí³³ či vývoje úmrtnosti³⁴ na dílčích územích. Ožehavé téma dětské mortality je mezi

VÁŠATA, *Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve světle matričních záznamů z let 1883-1889 a 1903-1909*. Bakalářská práce (ved. PhDr. Jana Vojtíšková, PhD.). Univerzita Hradec Králové 2014.; Pavel VESELÝ, *Statistické zpracování příčin úmrtí v Kladně a v Kroměříži podle matrik zemřelých z let 1883-1889*. Bakalářská práce (ved. PhDr. Jana Vojtíšková, PhD.). Univerzita Hradec Králové 2012.

²⁴ Václav BARTŮNEK, *Historický vývoj matrik*, Časopis rodopisné společnosti v Praze 12, Praha 1940, s. 6-17.; Miroslava MELKESOVÁ, *Církevní matriky českých zemí v pozornosti badatelů*, Historická demografie 32, 2008, s. 5-56.

²⁵ Boleslav LUTONSKÝ – Jaroslav ČERNÝ, *Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících (nejen) pro genealogy*, Praha 1995.

²⁶ <http://www.genealogie.cz/> [20. 3. 2015]

²⁷ Alena M. ČERNÁ, *Staročeské názvy chorob*, Acta Universitatis Carolinae, Philologica, Monographia 155, Praha 2009.

²⁸ A. M. ČERNÁ, *Staročeské knihy lékařské*, Brno 2006.

²⁹ Ludmila SINKULOVÁ, *Dějiny československého lékařství, Díl 2, Od roku 1740-1848*, Praha 1965.

³⁰ K. RAKOVÁ, *Příčiny úmrtí*, Hradec Králové 2014.

³¹ Viktor PALIVEC, *Úmrtní diagnózy*, Listy genealogické a heraldické společnosti v Praze, 1969, s. 5-7.

³² J. K. STRÍTESKÝ, *Zdravotní a populační vývoj*.

³³ Radek LIPOVSKI, *Příčiny úmrtí obyvatel města Frýdku na základě matričních údajů (18. - 19. století)*, Těšínsko. Vlastivědný časopis 49, č. 2, 2006, s. 7-15.; Petra BERROVÁ, *Příčiny úmrtí obyvatel svatopetrské farnosti v Brně na konci 18. století*, Vlastivědný sborník moravský 54, č. 2, Brno 2002, s. 188-191.; Alena ŠIMEČKOVÁ, *Příčiny úmrtí obyvatelstva ostravské průmyslové oblasti v 19. století*, Historická demografie 9, 1985, s. 143-160.

³⁴ Tomáš NIESNER, *Vývoj úmrtnosti v Bruntále v letech 1780-1849*, Časopis Slezského zemského muzea 40, č. 1, 1991, s. 31-39.; Barbora LAŠŤOVKOVÁ, *Vývoj úmrtnosti ve farnosti Hostivař*

demografy a historiky také velmi diskutované a studované.³⁵ Úmrtností dalších složek obyvatelstva se zabývala například Eliška Čáňová.³⁶ Možnosti a limity studia mortality obyvatelstva českých zemí nastínila ve své studii Ludmila Fialová.³⁷

Odborná platforma ke studiu mortality tedy nabízí relativně obšírný rozhled. Tato teze však neplatí o problematice určení a identifikaci příčin úmrtí, o nichž dosavadní výzkum neoplývá přílišnou objemností. Jak již bylo předesíláno výše, pro inspiraci a seznámení se s úmrtnostními poměry i v jiných lokalitách bylo nahlédnuto především do diplomové práce Kristýny Rakové³⁸ týkající se příčin úmrtí v Chlumci nad Cidlinou, dále také do bakalářské práce Martina Vašaty³⁹ zkoumající mortalitu a příčiny smrti v Hradci Králové a následně bakalářské práce Pavla Veselého⁴⁰, který konfrontoval a mapoval situaci v Kladně a Kroměříži. Směrodatnými a pro mnou zkoumané období časově blízkými jsou studie o příčinách úmrtí Radka Lipovského,⁴¹ jenž se zaměřil na oblast Frýdecko-Místecka, a Petry Berrové⁴² o mortalitě na svatopetrské farnosti v Brně. Tématicky podobnou práci sepsal v rámci

v první polovině 18. století, *Historická demografie* 19, 1995, s. 59-86.; Eliška ČÁŇOVÁ, *Vývoj úmrtnosti od poloviny 17. do poloviny 19. století*, *Archivní časopis* 27, č. 4, 1977, s. 222-225.; Lumír DOKOUPIL – Ludmila NESLÁDKOVÁ, *Charakteristické rysy vývoje úmrtnosti obyvatelstva českých zemí v 19. století*, *Historická demografie* 12, 1987, s. 193-206.; Renata KOTULÁNOVÁ, *Úmrtnost obyvatelstva ve Vyškově v letech 1785-1834*, 110 let muzejní práce na Vyškovsku 1893-2003, 2004, s. 9-17.; Vendula KRAUSOVÁ, *Obyvatelstvo farnosti Skuteč v 19. století*, *Historická demografie* 35, č. 1, 2011, s. 45-82.; Petr JANČÁREK, *Zdravotní stav obyvatelstva Zubrnice v 1. polovině 19. století*, *Historická demografie* 17, 1993, s. 229-240.; Lenka VAŠUTOVÁ, *Některé aspekty demografického vývoje v Čeladné v 17. a 18. století*, *Práce a studie Muzea Beskyd, Společenské vědy* 21, 2009, s. 27-37.

³⁵ Petra BERROVÁ, *Úmrtnost kojenců a mladších dětí v brněnské farnosti v 18. století*, *Demografie, Revue pro výzkum populačního vývoje* 43, č. 2, Praha 2001, s. 133-141.; Lumír DOKOUPIL – Ludmila NESLÁDKOVÁ, *Úmrtnost kojenců a mladších dětí v českých zemích na sklonku feudalismu*, *Historická demografie* 11, 1987, s. 141-157.; Olga NOVÁKOVÁ, *Úmrtnost kojenců a mladších dětí v 19. a 1. polovině 20. století*, *Demografie, Revue pro výzkum populačního vývoje* 45, č. 3, 2003, s. 177-188.; Alena ŠUBRTOVÁ, *Kojenecká úmrtnost v Praze v letech 1785-1815 na základě matrik*, *Historická demografie* 2, 1968, s. 45-57.; Petr MUŽÍK, *Kojenecká a dětská úmrtnost v Domažlicích v letech 1690-1830*, *Sborník archivních prací* 30, č. 1., 1980, s. 229-243.; Radek LIPOVSKI, *Dětská úmrtnost v populacích měst Frýdku a Místku v éře demografického přechodu od starého k novému reprodukčnímu režimu*, *Historická demografie* 31, 2007, s. 21-48.; Lumír DOKOUPIL – Ludmila NESLÁDKOVÁ – Radek LIPOVSKI, *Úmrtnost malých dětí na Těšínsku na přelomu 19. a 20. století*, *Těšínsko. Vlastivědný časopis* 56, 2013, s. 15-23.

³⁶ Eliška ČÁŇOVÁ, *Úmrtnost šestinedělek ve farnosti Broumov v letech 1632-1700*, *Historická demografie* 26, 2002, s. 29-35.

³⁷ L. FIALOVÁ, *Poznámky k možnostem studia úmrtnosti*.

³⁸ K. RAKOVÁ, *Příčiny úmrtí obyvatel v Chlumci nad Cidlinou*.

³⁹ M. VAŠATA, *Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva*.

⁴⁰ P. VESELÝ, *Statistické zpracování příčin úmrtí*.

⁴¹ R. LIPOVSKI, *Příčiny úmrtí obyvatel města Frýdku*.

⁴² P. BERROVÁ, *Příčiny úmrtí obyvatel svatopetrské farnosti*.

své diplomové práce i Ladislav Jurkovič⁴³ z Masarykovy univerzity v Brně. Nelze opomenout také písemnou instrukci Ladislava Růžičky ohledně studia úmrtnosti v publikaci *Úmrtnost a příčiny smrti obyvatelstva v reprodukčním věku*.⁴⁴ Ladislav Růžička se taktéž ještě s kolegy Vladimírem Englerem a Josefem Radkovským spolupodílel na *Epidemiologické a zdravotnické statistice*,⁴⁵ jež je pro zkoumanou problematiku rovněž efektivní. Třebaže obě monografie obemykají spíše 20. století, jsou pro starší období směrodatné ve smyslu aplikace některých metod zpracování dat.

Tvorba kapitoly o historii města byla nesnadná. Dějiny města Rokytnice v Orlických horách jsou prozatím v podstatě až na malé, ale o to více vážené, výjimky zcela neprobádanou oblastí. Neexistuje žádná monografie, která by nabízela celkový přehled dějin města. Existující studie se vždy zaměřovaly na danou problematiku či určité období. Pramenná sonda do rokytnických archiválií je velmi náročná, archiválie jsou totiž výhradně v německém či latinském jazyce, navíc jsou rozesety na různých místech, jmenujme Státní oblastní archiv v Zámrsku, Státní okresní archiv v Rychnově nad Kněžnou, Státní okresní archiv v Ústí nad Orlicí, Státní okresní archiv v Náchodě, Národní archiv v Praze a Farní archiv v Rokytnici v Orlických horách. V současné době se však jedná o vzniku sborníku, jenž by měl dle plánů vyjít v roce 2018 na oslavu jubilea 700 let existence Rokytnice od první písemné zmínky. Jeho náplň by měla být povšechná, sborník by měl zahrnovat dějiny Rokytnice od jejích počátků po současnost, přehled a dějiny sepulkrálních a sakrálních památek, vývoj židovského obyvatelstva, měl by nabídnout i demografické statistiky a mnoho dalšího. Autorka předkládané práce se na jeho vzniku bude rovněž podílet.

Dopodrobna rozebrat dějiny města však není náplní této bakalářské práce. Naopak výsledky práce by mohly dokreslit torzovitost dějin Rokytnice a přispět tak k jejich dotvoření, zároveň objasnit sociální situaci a životní úroveň.

⁴³ Ladislav JURKOVIČ, *Příčiny úmrtí obyvatel Mutěnic v 19. století*, Bakalářská práce (ved. PhDr. Karel Maráz, PhD.), Masarykova univerzita 2009.

⁴⁴ Ladislav RŮŽIČKA, *Úmrtnost a příčiny smrti obyvatelstva v reprodukčním věku*, Praha 1966.

⁴⁵ Vladimír ENGLER – Josef RADKOVSKÝ – Ladislav RŮŽIČKA, *Epidemiologická a zdravotnická statistika*, Praha 1965.

Platformu pro napsání dějin města poskytly prameny ze Státního oblastního archivu v Zámrsku⁴⁶, Státního okresního archivu v Rychnově⁴⁷ nad Kněžnou a dále z Farního archivu římskokatolické církve Rokytnice v Orlických horách⁴⁸. Jak už bylo předesíláno výše, literatury k tématu rozhodně není mnoho. Podrobný rozbor správy města v období panování rodu Mauschwitzů podává ve své publikaci Jaroslav Šůla.⁴⁹ Jedná se v podstatě o jedinou podrobnější studii o dějinách Rokytnice. Mnoho informací o historii města se nalézají i v německy psaném sborníku *Aus der Geschichte der Herrschaft un der Stadt Rokitnicz*⁵⁰. Nebylo zde však ale najito stěžejních údajů pro usnadnění zpracování dějin města ve sledovaném období 1784-1812. U ostatních publikací, článků a studií, jež byly použity, nalezneme pouze povšechné informace (viz následující kapitola).

⁴⁶ SOA Zámorsk, SMVK, FÚROH, Matrika zemřelých 1784-1812, inv. č. 7865, sign. 138-12, kn. č. 7865; Matrika zemřelých 1812-1857, inv. č. 7866, sign. 138-13, kn. č. 7866.

⁴⁷ SOkA RK, AM RvOH, *Pamětní kniha Bened. Joh. Hunkeho*, inv. č. 111, kn. č. 69.

⁴⁸ Archiv farního úřadu Rokytnice v Orlických horách, Seznam duší 1783, inv. č. II/2a/1; Tamtéž, Seznam duší 1785, inv. č. II/2a/2.; Tamtéž, Seznam duší 1786, inv. č. II/2a/3; Tamtéž, Seznam duší 1790, inv. č. II/2a/4.; Tamtéž, Seznam duší 1792, inv. č. II/2a/5.; Tamtéž, Seznam duší 1793, inv. č. II/2a/6.; Tamtéž, Seznam duší 1786, inv. č. II/2a/7.; Tamtéž, Seznam duší 1786, inv. č. II/2a/8.

⁴⁹ Jaroslav ŠŮLA, *Rokytnice v Orlických horách a Mauschwitzové von Armenruh*, Ústí nad Orlicí 2010.

⁵⁰ *Aus der Geschichte der Herrschaft un der Stadt Rokitnicz*, Heimat Adlergebirge: Ein Heimatbuch in Folgen für den Heimatkreis „Oberes Adlergebirge“ II, 1956.

2 DĚJINY MĚSTA ROKYTNICE V ORLICKÝCH HORÁCH

Město Rokytnice v Orlických horách se nachází ve východní části Orlických hor nedaleko okresního města Rychnova nad Kněžnou, jenž náleží dnešnímu Královéhradeckému kraji. Územím města protéká říčka Rokytenka, od níž je odvozen i samotný místní název „*Rokytnice*“. Oba názvy vznikly substantivizující příponou *-ka* a *-ice*, a to z přídavného jména *rokytná* (voda, řeka) protékající *rokytím* (sítí, ostřice) nebo mezi *rokytami* (vrbami).⁵¹

První písemnou zmínku o Rokytnici obsahuje listina z roku 1318. Jako první vlastník města je v listině jmenován pražský kanovník Hroznata. Rokytnice, tehdy ještě ves, nikoliv město, spadala pod rychnovské panství.⁵² Páni z Rychnova toto území ovládali od roku 1354 a za jejich působení bylo Rokytnici uděleno právo trhů. Od roku 1543 se Rokytnice v pramenech uvádí jako *městečko*. Postupem času vznikají v jejím okolí satelitní vesnice, taktéž nazvané Rokytnice.⁵³ Roku 1548 městečko Rokytnici koupil Jan Licek z Rýzmburka.⁵⁴ Za jeho působení se zřejmě začalo na místě dnešního zámku budovat rozsáhlejší sídlo, jehož stavbu dokončil a nechal opevnit jeho syn Zikmund, poslední český majitel rokytnického panství.⁵⁵

V roce 1567 panství zakoupil Jáchym Mauschwitz von Armenruh⁵⁶, známý díky velmi intenzivnímu utužování poddanství.⁵⁷ Zasloužil se o povýšení Rokytnice na město a nechal zde také vystavět farní budovu. Později, když Kryštof, Jáchymův syn, nechal zřídit a vysvětit kostel Nejsvětější Trojice, přenesl do něj ostatky svých rodičů a umístil sem vytesaný náhrobek svého otce a pískovcový erbovní vývod svých šestnácti předků.⁵⁸ Kryštof také dokončil přestavbu panského sídla z tvrze na zámek. Vyznačoval se velkou krutostí a náboženským útlakem poddaných, kteří odsud v hojném počtu utíkali jinam. V důsledku této migrace a nového příchodu

⁵¹ Antonín PROUFOUS, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Díl 3. M-Ř, Praha 1951, s. 581-582.

⁵² J. ŠŮLA, *Rokytnice v Orlických horách*, Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací: přírodou, dějinami, současností 4, 1971, s. 1.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž, s. 92.

⁵⁵ J. ŠŮLA, *Rokytnice v Orlických horách a Mauschwitzové*, s. 17-24.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Tamtéž, s. 25-29.

⁵⁸ Tamtéž, s. 40-46

obyvatel ze Slezska a Kladska došlo ke germanizaci celého panství.⁵⁹ Smrtí Kryštofa Mauschwitzeho končí vláda prvního německého šlechtického rodu na Rokytnicku.

Dalším majitelem rokytnického panství se stal Jáchym Ziegler von Klipphausen. Kvůli neblahým důsledkům jeho účasti na stavovském povstání proti Ferdinandu II. byl nucen z finančních důvodů rokytnický statek roku 1627 směniti s Janem Mikulášem z Nostic za statek Ober Kunewalda v Lužici. Ve směnné listině, která byla intabulovaná do desek zemských až roku 1629, stojí, že tehdy existovaly na Rokytnicku tři dvory – Zámecký, Starý v Prostřední Rokytnici a Dolní v Dolní Rokytnici.⁶⁰

Rok 1629 značí počátek správy města rodem Nosticů, počínaje Janem Mikulášem.⁶¹ Janův syn Otto roku 1651 udělil měšťanům významná práva.⁶² Při povýšení do českého panského stavu obdržel erb, který je vytesaný v rokytnickém kostele na náhrobku Jana Ignáce Hertvíka z Nostic, druhého Ottova syna. Kryštof Václav, další z Nosticů, byl roku 1692 povýšen do hraběcího stavu, obdržel znak, který je dnes možno spatřit nad portálem rokytnického zámku.⁶³

Roku 1661 městečko pohltil rozsáhlý požár, přesto se brzy vzpamatovalo a roku 1685 mělo 72 domů a 430 obyvatel.⁶⁴ V letech 1719-1720 zasáhla Rokytnici morová epidemie, která zlikvidovala velkou část obyvatel. V tu samou dobu probíhala také velká neúroda a sní související drahota, hlad a bída.⁶⁵ V roce 1741, tedy o rok později, než se začalo válčit o rakouské dědictví, přitáhla do Rokytnice rota grenadýrů, která tu zůstala tři měsíce a následně se připojila k válečnému tažení císařské armády. Poddaní byli povinni přispět každý po sedmi centýřích mouky. Po ukončení této války bylo v Rokytnici ubytováno 140 Rusů, kteří zde při návratu domů přečkávali zimu.⁶⁶

V roce 1753 byl z důvodu zchátrání pořízen nový pranýř a šibenice. Pranýř se nacházel před radnicí na náměstí, kdežto šibenice stála mimo město nedaleko židovského hřbitova na návrší, odkud byl výhled na celé město, toto místo bylo

⁵⁹ Tamtéž, s. 47-57.

⁶⁰ Tomáš ŠIMEK, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1989, s. 418.

⁶¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze*, s. 93.

⁶² J. ŠŮLA, *Rokytnice v Orlických horách*, Orlické hory a Podorlicko, s. 1.

⁶³ Jiří HÁS - Jaroslav TOVAČOVSKÝ, *Genealogie Nosticů z Nostic*. Praha 2002, s. 5-18.

⁶⁴ J. ŠŮLA, *Rokytnice v Orlických horách*, Orlické hory a Podorlicko, s. 1.

⁶⁵ Tamtéž, s. 1.

⁶⁶ SOKA RK, AM RvOH, *Pamětní kniha Bened. Joh. Hunkeho*, inv. č. 111, kn. č. 69, str. 455-456 (překlad s. 100).

obecně nazýváno „Šibeniční vrch“.⁶⁷ V roce 1756 z důvodu začínající sedmileté války zasáhla městečko znovu bázeň a strach. Aby se zabránilo postupu pruského krále, byly všechny cesty zablokovány stromy a město uzavřeno celkem sedmi branami. I přes tento nachystaný obranný mechanismus došlo opět k nucenému ubytování vojsk, jež vymáhalo peněžité částky a nebálo se použít násilí. V říjnu 1756 Rokytnici oblehlo 360 pruských husarů, ti požadovali 1500 zlatých jako výkupné za to, že město nevydrancují a následně nepodpálí.⁶⁸

Roku 1770 ozimové žito nejen ve zdejším panství, ale i v celých Čechách zcela vymrzlo, a to z důvodu trvanlivých dešťů. Následkem mizerných žní nebylo co zasít pro rok následující. Korec obilí stál okolo čtrnácti až sedmnácti zlatých. Špatný chléb a nestravitelné potraviny zapříčiňovaly obyvatelům nemoci a z důvodu hladomoru docházelo k velkým ztrátám na životech.⁶⁹ Jan Josef hrabě Nostic nechal na památku těchto hladových let vybudovat na zdejším náměstí mariánskou sochu s kamennou podobou svaté Matky Boží, kdy po stranách sochy jsou zobrazeni dva svatí zemští patroni, a to svatý Václav a svatý Jan Nepomucký, dole se dále nachází svatý Florián a uprostřed sloupu znak Nosticů.⁷⁰

Rok 1773 byl po dlouhé době úrodným rokem, kdy ustaly nemoci a drahota.⁷¹ Rok 1775 znamená důležitý hospodářský mezník, kdy se v rokytnické oblasti začaly prvně pěstovat brambory.⁷² V roce 1787 vyšel z nařízení Josefa II. občanský zákoník, jenž platil pro všechny obyvatele bez rozdílu postavení. Tímto došlo nejen v Rokytnici, ale i všude jinde, k odstranění hrdelního soudnictví, jež tu mělo tradici od roku 1753 (viz výše).⁷³

Mezi lety 1805-1809 byla Rokytnice, stejně jako jiná města, negativně ovlivněna válkou s Francií. Mezi neblahé válečné důsledky patřilo vysoké daňové zatížení, odchod mnoha mužů, a to nejen synů, ale i otců od rodin. Ve městě byli taktéž ubytováni vojáci, kvůli nimž byla vybudována skladiště k hromadění

⁶⁷ Tamtéž, s. 478-482 (překlad s. 103).

⁶⁸ Tamtéž, s. 504-506 (překlad s. 105-106).

⁶⁹ Tamtéž, s. 517-518 (překlad s. 107).

⁷⁰ SOka RK, AM RvOH, *Kronika města Rokytnice v Orlických horách I*, inv. č. 5, kn. č. 1, s. 111 (překlad s. 68).

⁷¹ SOka RK, AM RvOH, *Pamětní kniha Bened. Joh. Hunkeho*, inv. č. 111, kn. č. 69, s. 520 (překlad s. 108).

⁷² Ernst MICHALITSCHKE, *Aus der Geschichte der Herrschaft un der Stadt Rokitnicz, Heimat Adlergebirge: Ein Heimatbuch in Folgen für den Heimatkreis „Oberes Adlergebirge“ II*, 1956, s. 29.

⁷³ Miroslava ŠTĚPÁNKOVÁ, *K otázkám hrdelního práva Rokytnice v Orlických horách*. Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací: přírodou, dějinami, současností 4, 1971, s. 174.

potravin a ustájení koní. Tento osud postihl i kapli svaté Anny, která sloužila ke shromažďování sena a slámy. Mezi ubytovanými vojáky vypukl mor, černé neštovice a skvrnitý tyfus. Josef Nostic nařídil vybudování vojenských špitálů v majorátních dvorech na Dolní Rokytnici se snahou zastavit šíření masové nákazy. Navzdory tomu stejně mnoho lidí pomřelo.⁷⁴

20. června 1811 nastala nad městem obrovská bouře, která společně se silným deštěm a průtrží mračen napáchala velké škody. Cesty, ulice, mosty a vše ostatní strhla voda. Nejvíce tato přírodní pohroma poznamenala zdejší Židovskou ulici.⁷⁵

⁷⁴ SOKA RK, AM RvOH, *Pamětní kniha Bened. Joh. Hunkeho*, inv. č. 111, kn. č. 69, s. 527-531 (překlad s. 108-109).

⁷⁵ Tamtéž, s. 536 (překlad s. 110).

2.1 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ A ZDRAVOTNÍ SITUACE V ČESKÝCH ZEMÍCH VE DRUHÉ POLOVINĚ 18. A NA POČÁTKU 19. STOLETÍ

Na základě konskripcí lze pro konec 18. století odhadnout, že v Čechách žilo 3 165 000 obyvatel, na Moravě a ve Slezsku 1 743 000 obyvatel. Průměrný roční přírůstek na tisíc obyvatel dosahoval ve druhé polovině 18. století 5,8 promile. Podíl obyvatel českých zemí během 18. století konstantně činil 2,6% z celkového počtu obyvatel na kontinentu. V průběhu 19. století čítal průměrný roční růst okolo 6,8 promile a vzhledem k tomu, že české země vykazovaly nejvyšší míru vystěhovalectví z celé Evropy, zastoupení na sumární evropské populaci se snížilo na 2,3%. Vzrůst počtu populace byl plynulý, naopak k poklesu docházelo minimálně. Mírnější a trvalejší výkyvy lze spatřovat ve změnách sňatečnosti, která ovlivňovala úroveň porodnosti. Krátkodobé výkyvy způsobovala hladina úmrtnosti. Vyšší úmrtnost souvisela zejména s válečnými událostmi, v těchto dobách se totiž snadno šířily přenosné choroby, a to především různé druhy tyfu a dyzenterie. Když českými zeměmi zavládla epidemie neštovic, pak byla mortalita vysoká i v době míru. V 19. století zapříčiňovala značnou fluktuaci úmrtnosti cholera. Hladinou mortality mohla výrazněji pohybovat i zhoršená vyživovací situace obyvatelstva vůbec. K tomu došlo během let 1771-1772, jenž jsou označovány za období demografické krize. Na konci 19. století se podařilo snížit úmrtnost na přenosné choroby, poté se přirozený přírůstek obyvatelstva začal snižovat v důsledku poklesu plodnosti. Celkový růst byl od druhé poloviny 18. století snižován vystěhovalectvím.⁷⁶

Co se rozdílu hustoty mezi obyvateli vesnice a měst týče, v polovině 18. století žila ve městech pouhá desetina obyvatel českých zemí a do poloviny 19. století ve městě už žil každý pátý obyvatel. Téměř po celé 19. století byly ve městech velmi nepříznivé úmrtnostní poměry.⁷⁷

Populace 18. a 19. století byla mladá. V 18. století bylo dětí do 15 let zhruba třetina a pokud připočteme ještě věkovou kategorii 15-20 let, pak se zvýší podíl dětí a mládeže na 45% (v poměru k celkovému počtu obyvatel). Osob starších 50 let bylo něco málo přes desetinu. Se zlepšujícími se úmrtnostními poměry se od konce 18.

⁷⁶ L. FIALOVÁ – P. HORSKÁ – M. KUČERA – E. MAUR – J. MUSIL – M. STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva*, s. 141-143.

⁷⁷ Tamtéž, s. 148-153.

století zvyšoval počet osob dosahujících dospělého věku, leč i vyššího věku. V obou stoletích, jak v 18., tak v 19., převažoval počet žen, kterých mělo být ve všech věkových skupinách snad až o 10% více než mužů. Tento jev se dá vysvětlit skutečností, že v zemi docházelo hojně k verbování mužů do rakouských i zahraničních vojsk, jinak byl poměr pohlaví nejspíš vyrovnanější. Určitě k tomu přispěl i fakt, že mužská část populace se před hrozícími odvody často skrývala. Počet živě narozených chlapců mírně převyšoval počet živě narozených dívek. K jejich početnímu vyrovnání docházelo až po dosažení jejich dospělosti. Vyššího věku se však dožívali spíše více muži než ženy. V polovině 19. století se poměr pohlaví v celé populaci vyrovnal. Na konci 19. století se postupně snižovala i plodnost a podíl dětí na celkové úmrtnosti tedy klesal.⁷⁸

Co se sňatečnosti týče, po celé 18. století se dívky vdávaly nejčastěji mezi dvaceti a dvaceti pěti lety, u mužů byla věková hranice o čtyři až pět let vyšší. Během století se věk při prvním sňatku nenásilně zvyšoval. V 19. století se na vývoji sňatečnosti odrážel hlavně ekonomický a sociální rozvoj. Docházelo k tzv. odkladu sňatků, kdy věk při sňatku stoupal, vzrůstal i počet osob, kterým se sňatek ani uzavřít nepodařilo. Tyto změny ve sňatečnosti vyvolaly pokles úhrnné plodnosti a zvýšení počtu dětí narozených mimo manželství.⁷⁹

V průběhu 18. a 19. století se počet narozených dětí postupně zvyšoval. Ke konci 18. století se ročně rodilo až 200 000 dětí. Výkyvy v oblasti natality byly způsobeny důsledky válečných let či nepříznivou vyživovací situací, jakou byl např. hladomor v roce 1772, kdy počet narozených dětí klesl až o třetinu. Stagnace ani pokles porodnosti však netrvaly dlouho, většinou se míra natality obnovila na předkrizovou úroveň hned následující rok. V 18. století se v Čechách narodilo zdravé ženě první dítě brzy po svatbě. Z 80% měli manželé prvního potomka do jednoho roku od sňatku. Další děti žena rodila zhruba ve dvou a půl ročním intervalu, přičemž při překročení 30 let věku se tento interval prodlužoval. Žena završovala svou plodnost zhruba krátce po svých 40 letech života, kdy u většiny případů přišlo na svět její poslední dítě. Nejplodnější byla žena ve svých 20-29 letech. S rostoucí věkovou hranicí sňatečnosti se zvyšoval i počet dětí narozených mimo manželství, v 18. století se z celkového počtu narozených dětí mimo svazek narodilo bezmála

⁷⁸ Tamtéž, s. 155-157.

⁷⁹ Tamtéž, s. 159-164.

20%. Počet dětí v rodině závisel na věku rodičů (zejména rodičky) a na délce trvání manželského svazku. Průměrně se však jednalo o čtyři až pět potomků.⁸⁰

Lidé se v polovině 18. století dožívali v průměru cca 25 až 28 let, v polovině 19. století pak více než 30 let. Na konci 18. století se věku 15 let dožilo jen 45 až 50% narozených dětí, na konci 19. století 66%. Průměrný věk se v průběhu následujících století zvyšoval. Na tento jev měla vliv změna epidemiologické situace, zlepšení vyživovací situace a komunální hygieny, zlepšení zdravotnictví, rozvoj přírodních věd a hromadná výroba léků. Na počátku 18. století sice již zmizel mor, objevily se však další epidemie – tyfu a dyzenterie, jež se objevovaly především v průběhu válečných let. Tyto epidemické vlny byly způsobeny špatnými hygienickými poměry a kontaminovanou vodou. V té době ale neexistovaly léky, které by odstranily jejich nejhorší projevy - vysoké horečky, jež spolu s dehydratací nakaženému brzy přivodily smrt. V průběhu 18. století obyvatelstvo českých zemí, především kojence a nejmenší děti, sužovaly černé neštovice. Počet přeživších tohoto typu neštovic převyšoval počet zemřelých.⁸¹ Počet zemřelých na variolu, černé neštovice, činil každoročně během epidemií z let 1794, 1799-1801 až 17 000 obyvatel. Velkou sílu, umocněnou válkou, projevíly neštovice také roku 1806, kdy úmrtnost měla hodnotu 57,8 na 1000 obyvatel.⁸² Překonání této nemoci znamenalo vůči ní trvalou imunitu. Mezi následky choroby patřily jizvy, v těžších případech i slepota. Naprosto běžné byly i spála, spalničky či černý kašel.⁸³

19. století přineslo řadu změn, hlavně z epidemiologického hlediska. Na jeho počátku se zjistilo, že lze vyrobit umělou látku, která by způsobila imunitu lidského organismu proti nejružnějším přenosným chorobám. Tato metoda se však užívala spíše až ke konci 19. století. Preventivní opatření proti šíření přenosných chorob významně pomohlo zlepšit epidemiologickou situaci. V roce 1800 bylo zavedeno očkování proti neštovicím, jež snížilo, ale nevymýtilo jejich výskyt.⁸⁴ V roce 1801 se

⁸⁰ Tamtéž, s. 166-169.

⁸¹ Tamtéž, s. 169-175.

⁸² Milena LENDEROVÁ – Daniela TINKOVÁ – Vojtěch HANULÍK, *Tělo mezi medicínou a disciplínou: proměny lékařského obrazu a ideálu lidského těla a tělesnosti v dlouhém 19. století*, Praha 2014, s. 269-270.

⁸³ L. FIALOVÁ – P. HORSKÁ – M. KUČERA – E. MAUR – J. MUSIL – M. STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva*, s. 176.

⁸⁴ M. LENDEROVÁ – D. TINKOVÁ – V. HANULÍK, *Tělo mezi medicínou*, s. 267.

v Hradeckém kraji nechalo očkovat 98 osob, roku 1802 pak 160, roku 1803 864 osob.⁸⁵

Roku 1832 se do našich zemí poprvé dostala cholera. Nejtypičtější nemocí 19. století však byla tuberkulóza. Konec 19. století přispěl ke změně struktury nemocnosti a s ní související úmrtnosti obyvatelstva, a to díky asanaci měst, úpravám pitné vody, zavedení kanalizace, tedy jednoduše řečeno díky zlepšování hygienických podmínek.⁸⁶

Za vlády Marie Terezie a Josefa II., tedy ke konci 18. století, měl život obyvatelstva velmi daleko k idyle. Lidé byli fyzicky vyčerpaní z důvodu velkého robotního, ale i daňového zatížení, a také trpěli podvýživou. Lidskou potravu představoval zpravidla chléb či obilné kaše, tedy jednotvárná strava. Ošacení bylo taktéž mizerné a obzvláště v zimě nedostatečné. Hygiena se zanedbávala a nebyl na ni kladen důraz. Ve městě byla kvalita vody a lidských příbytků horší než na venkově. Logicky vzato – za těchto podmínek měla život ohrožující průběh i onemocnění, která jsou dnes považována za lehká.⁸⁷

V letech 1771-1772 propukl v českých zemích hladomor kvůli neúrodě z předchozích let. Vyživovací situace se zlepšila díky změnám v zemědělství. Přešlo se od trojpolních systémů úhorového hospodaření ke střídavým systémům, které umožňovaly např. pěstování brambor, to se k nám rozšířilo od 18. století. Problém však představovala náhradní strava, kterou byli živeni kojenci a batolata poté, co je matka přestala kojit. Hojná úmrtí kojenců a dětí do pěti let byla způsobena dle názorů současníků následky psotníku, křeččí atp. Jednalo se pravděpodobně o důsledek podvýživy a nevhodné a nehygienicky připravené náhražky mateřského mléka.⁸⁸

Jednotný systém zdravotní správy začal být na území Čech, ale i celé monarchie vytvářen v období osvícenských reforem, zahájených Marií Terezií. Dvorský reskript z roku 1752 uložil vytvoření dvorské zdravotní deputace či komise, nejvyššího zdravotního orgánu monarchie. V jednotlivých zemích tuto funkci zastávaly zemské zdravotní komise při guberniích - v Praze, Brně a Opavě. Mezi lety 1752-1753 vyšly Generální zdravotní řády, základní zdravotní normy pro české

⁸⁵ Tamtéž, s. 285.

⁸⁶ L. FIALOVÁ – P. HORSKÁ – M. KUČERA – E. MAUR – J. MUSIL – M. STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva*, s. 176-177.

⁸⁷ Tamtéž, s. 178.

⁸⁸ Tamtéž, s. 179.

země, které se snažily souborně shrnout principy zdravotní politiky monarchie. Řádem se měli řídit všichni zdravotníci – zemští, krajští a městští fyzikové, doktoři, lékářští praktikové, chirurgové, lékárníci, lazebníci, okulisté, kýlořežci, kamenorezci a porodní báby. Zároveň také vymezoval jejich práva a povinnosti. Roku 1770 byla tato instrukce doplněna centrálním říšským zdravotním řádem, posléze následovaly další dílčí dekrety a výnosy, jež vedly ke zdokonalení systému zdravotnictví. Roku 1806 se řídicím a kontrolním orgánem veřejného zdravotnictví stal protomedik. V roce 1809 byly vydány Instrukce pro veškerý krajský zdravotnický personál. Funkce krajských lékařů byly spíše kontrolní, ale měli však i povinnost dostavit se ke každému nemocnému ve svém kraji a chudým poskytnout lékařskou péči bezplatně. Krajští ranlékaři se specializovali na vnější choroby, měli podobnou funkci jako krajští lékaři, ale byli jim podřízeni.⁸⁹ Vedle těchto graduovaných lékařů existovali ještě chudínští lékaři, kteří měli na starost městské vrstvy chudiny. Venkovský lid služeb vystudovaného lékaře kvůli jeho nedostupnosti do poloviny 19. století prakticky nevyužíval.⁹⁰

Na základě dekretu z roku 1781 začal stát budovat zdravotnická zařízení, jako všeobecné nemocnice, porodnice, nalezince, sirotčince, starobince a ústavy pro choromyslné. V lednu roku 1786 došlo v Brně k otevření první všeobecné nemocnice, roku 1787 v Olomouci a na počátku 90. let v Praze. V pražské nemocnici se od jejího založení konala klinická výuka mediků.⁹¹ Postupně se zvyšoval počet lékařů a ranlékařů. Lékaři pracovali především v Praze a větších městech, zatímco ranhojiči (chirurgové) hlavně na venkově. Lékaři 18. a první poloviny 19. století měli na snižování nemocnosti velmi malý vliv. Vystudovaných lékařů měly Čechy ve 2. polovině 18. století pouze několik desítek, ve 30. letech 19. století jich bylo něco málo přes 200. Jejich služeb využívala prakticky pouze šlechta a měšťanstvo, ostatním složkám obyvatelstva nebyla jejich pomoc přístupnou, ať už důvodu jejich nízkého výskytu nebo čistě z hospodářských důvodů.⁹² Organizace zdravotní péče v českých zemích, která bylo založena v 18. století, začala v 19. století oproti západní Evropě výrazně zaostávat. Navíc většina obyvatel lékařům mnoho

⁸⁹ L. HLAVÁČKOVÁ – P. SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství*, s. 93-96.

⁹⁰ L. SINKULOVÁ, *Dějiny československého lékařství*, s. 77.

⁹¹ L. FIALOVÁ – P. HORSKÁ – M. KUČERA – E. MAUR – J. MUSIL – M. STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva*, s. 180.

⁹² L. SINKULOVÁ, *Dějiny československého lékařství*, s. 77.

nedůvěřovala a povolávala je pouze v krajních případech, kdy už byla smrt prakticky nevyhnutelná, nebo až k vyplnění ohledacího listu. S tím souvisí i fakt, že lidé dob minulých byli se smrtí smíření, brali ji jako součást každodenního života.⁹³

Během 18. století a dlouho do 19. století jsou nemoci obyvatel popisovány mlhavě a podle příznaků lze těžko odkrýt, o jakou chorobu se jednalo. V první polovině 18. století byla nejvyšší pravděpodobnost úmrtí ihned po narození. Pravděpodobnost smrti dosáhla naopak nejnižších hodnot kolem 10-15 let věku. Od tohoto období zase prudce stoupala. Kojenecká úmrtnost činila až do poloviny 19. století 200-250 zemřelých kojenců z tisíce živě narozených dětí. Narozdíl od úmrtnosti kojenců se úmrtní poměry starších osob od poloviny 18. století zlepšovaly. Osoby, jež se dožily 15 let, měly naději dožít se 54-57 let věku.⁹⁴

⁹³ L. FIALOVÁ – P. HORSKÁ – M. KUČERA – E. MAUR – J. MUSIL – M. STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva*, s. 182-184.

⁹⁴ Tamtéž, s. 186-190.

3 VÝVOJ MATRIK A MATRIČNÍHO ZÁPISU

Výchozím a stěžejním pramenem pro předkládanou práci jsou, jak už bylo předem avizováno, matriky zemřelých, uložené ve Státním oblastním archivu v Zámrsku⁹⁵ ve fondu Sbirka matrik Východočeského kraje⁹⁶. Jedná se konkrétně o Matriku zemřelých, sign. 138-12⁹⁷ a Matriku zemřelých, sign. 138-13.⁹⁸

Na samotný úvod nutno objasnit původ slova *matrika*, jež je odvozen od lat. *matrix*, čes. *matka*, *matice* či *kmen*.⁹⁹ Název v sobě skrývá jak označení úřední písemnosti, tak samotný úřad, se kterým je úzce spojena a z něhož vzešla.

Pod výrazem *matrika* rozumíme úřední knihu, do níž byla (a jsou) zapisována jména osob a některé jejich osobní údaje pro potřeby právní evidence.¹⁰⁰ Od počátku křesťanství byly vedeny knihy křestní, později i knihy manželství. Úmrtní knihy nebo spíše záznamové knihy o úmrtích především mnichů se nazývaly *diptycha*¹⁰¹ a *nekrologia*.¹⁰² Od 12. století, počínaje lateránským koncilem roku 1137, si začala církev uvědomovat jistou míru nezbytnosti evidence osob, kterým byly uděleny některé ze sedmi svátostí, hovoříme zde především o křtu, biřmování, posledním pomazání a o sňatku.¹⁰³

Ve středověku můžeme hovořit o matrikách členů univerzit a studentů jednotlivých fakult nebo o soupisech nově příchozích měšťanů. Od století 16. se vyskytovaly i matriky snoubenců a jejich svědků, jejichž vedení bylo nařízeno katolickým farářům tridentským koncilem, který zasedal mezi lety 1545 – 1563. Vedle těchto záznamů o snoubencích bývaly uváděny i další záležitosti (údaje o narození a úmrtí). Později byly zřizovány samostatně jako matriky narození a úmrtí.

⁹⁵ <http://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/> [17. 3. 2015]

⁹⁶ <http://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/sbirka-matrik-vychodoceskeho-kraje-1587-1949/> [17. 3. 2015]

⁹⁷ SOA Zámrsk, SM VK, FÚ ROH, Matrika zemřelých 1784-1812, inv. č. 7865, kn. č. 7865.

⁹⁸ SOA Zámrsk, SMVK, FÚ ROH, Matrika zemřelých 1812-1857, inv. č. 7866, kn. č. 7866.

⁹⁹ Zdeněk QUITT – Pavel KUCHARSKÝ, *Česko latinský slovník*, Praha 2003, s. 258.

¹⁰⁰ Václav RAMEŠ, *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*, Praha 2005, s. 364.

¹⁰¹ Jednalo se o dvě sklopné destičky zevnitř potažené voskem, do nichž se zapisovalo za krátkodobým účelem. Jiřina BULISOVÁ, *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích: A-L*, Praha 2003, s. 277.

¹⁰² Václav HÁSEK a kolektiv, *Sborník učebních textů pro začínající rodopisce*, Praha 2005, s. 31.

¹⁰³ Ivana MĚSÍČKOVÁ, *Matriky a jejich historický vývoj, Bakalářská práce* (ved. PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D. Th.D). Západočeská univerzita v Plzni 2012, s. 9.

Vedle nich se později objevují i matriky vojenské, židovské a posléze i protestantské.¹⁰⁴

Matriky teritoriálního rázu byly vedeny v rámci farností. Nejstarší dochovaná matrika zv. jáchymovská pochází z roku 1531. Jedná se o matriku oddaných, křestní evidence zde začíná od roku 1546. Ve větší míře se u nás dochované matriky nalézají od počátku 17. století.¹⁰⁵

V počátcích se zápisy v rámci matrik velmi odlišovaly. V naprosté většině případů se jednalo o záznamy prosté, větné a často nejednotné. Někteří faráři si ulehčovali práci zápisem do rubrik a nemuseli tak dokola opisovat neustále se opakující výrazy. „Svámi pány“ v oblasti vedení matrik byli faráři až do poloviny 18. století, což vysvětluje neexistující úzus a nejednotnost ve vpisování a stylizaci zápisů.¹⁰⁶ V této době se pod pojmem matrika skrývala kniha různého formátu, která se dělila na tři části. První část tvořily zápisy o narození, druhou o oddání a třetí o úmrtí, a to v rámci celé farnosti. Záznamy se realizovaly chronologicky v jednotlivých částech pro všechny vsi farnosti. Podoba zápisů byla textová, ke změně podoby matričních zápisů došlo až roku 1784. Vývoj stylu matričního zapisování byl až do tohoto roku prakticky jednotvárný. V oddílu narozených se evidoval rok, měsíc a den křtu dítěte, dále jméno a příjmení křtícího, jméno dítěte, jméno a přízvisko či příjmení otce a jméno matky, posléze jména a příjmení kmotrů a kmoter. V rámci oddílu oddaných se zaznamenávalo datum svatby, jména a příjmení snoubenců, jejich rodičů, svědků, jméno oddávajícího a následně způsob provedení ohlášek. Naopak evidence zemřelých tkvěla v datu pohřbu, jménu a příjmení zemřelého, jeho přibližný věk, poznámku, jak byl knězem zaopatřen, a jméno pohřbívajícího. V průběhu let obsah zápisů postupně nabýval na dalších informacích. Přibyly například takové údaje, jako či syn či dcera evidovaný člověk byl, jeho vazalský vztah k vrchnosti a povolání. V zápisech o křtěných se začalo nově objevovat datum narození, v zápisech o pohřbu zase datum úmrtí, údaj o náboženství a také údaj o způsobu pohřbu.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002, s. 210.

¹⁰⁵ Milan NOVOTNÝ, *Sbírka matrik Východočeského kraje*, Sborník prací východočeských archivů 11, 2007, s. 369.

¹⁰⁶ V. BARTŮNĚK, *Historický vývoj matrik*, s. 7-8.

¹⁰⁷ V. HÁSEK a kol., *Sborník učebních textů*, s. 31-32.

Postupem času začal zasahovat do vedení církevních matrik stát, jenž kladl důraz na zvýšení kvality evidence obyvatelstva. 20. července 1770 byl tento proces zahájen dvorským dekretem Marie Terezie, jenž nařizoval bezplatné provádění zápisů do matrik, dále uvádění jmen otců nemanželských dětí, zakázáno bylo naopak zachycovat přízviska po gruntu nebo chalupě. Díky provedení soupisu obyvatelstva a očíslování domů mezi lety 1770 - 1771 byly matriky obohaceny i o čísla popisná. Toto období je také středobodem mezi větnými a formulářovými zápisy. Od 70. let se zápisy prováděly již v rámci jednotlivých sloupců a řádků. Nový matriční formulář celkově matriku zpřehlednil a vnesl do ní řád.¹⁰⁸

Úprava podoby matrik vrcholí za josefínských reforem. Císařský patent Josefa II. z 1. května 1781 právně uznal matriky v rámci katolické církve za veřejné listiny a dal jim tak právní průkaznost.¹⁰⁹ O tři roky později 20. února 1784 byl vydán matriční patent *O vedení matrik narozených, oddaných a zemřelých farními úřady*, jenž je pokládán za první matriční normu.¹¹⁰ Tímto dokumentem bylo farářům přikázáno vést knihy samostatně pro každý druh zápisu, tzn. odděleně matriky narozených, oddaných a zemřelých.¹¹¹ Patent z 19. července 1784 *O jednotném postupu při vedení matrik*¹¹² zase ukládal evidovat záznamy zvlášť pro každou připojenou osadu. Výše uvedené patenty exaktně vymezovaly podobu nadepsaných sloupců. Katoličtí faráři pak na základě zmíněných patentů prováděli záznamy ručně do předtištěných formulářů, čímž byla zajištěna jednotnost.¹¹³

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 32.

¹⁰⁹ Marie MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie: jak sestavit rodokmen*, Praha 2005, s. 11.

¹¹⁰ Karel KNAPP – Zdeňka VAŇKOVÁ, *Komentář k zákonu o matrikách a k zákonu o užívání a změně jména a příjmení*, Praha 1956, s. 13.

¹¹¹ M. MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie*, s. 10.

¹¹² Karel KNAPP – Zdeňka VAŇKOVÁ, *Komentář k zákonu o matrikách a k zákonu o užívání a změně jména a příjmení*, Praha 1956, s. 29.

¹¹³ V. HÁSEK a kol., *Sborník učebních textů*, s. 32.

Jednotlivé druhy matrik měly tyto rubriky¹¹⁴:

Matrika pokřtěných ¹¹⁵						
Rok, měsíc, den křtu	Křestní jméno, příjmení pokřtěného	Pohlaví	Manželský, nemanželský původ	Jména, příjmení rodičů	Náboženství rodičů	Jména, povolání kmotrů

Tab. 1 Matrika pokřtěných a její rubriky

Matrika oddaných						
Rok, měsíc, den sňatku	Číslo popisné domu	Křestní jméno, příjmení	Náboženství	Stáří	Stav (svobodný/á, vdovec/vdova)	Jména, povolání svědků

Tab. 2 Matrika oddaných a její rubriky

Matrika zemřelých						
Rok, měsíc, den smrti	Číslo domu	Jméno, příjmení	Náboženství	Pohlaví	Stáří	Příčina smrti

Tab. 3 Matrika zemřelých a její rubriky

Od roku 1784 byly na Moravě, v Čechách o deset let později, pořizovány opisy matričních zápisů, jež se každý rok odevzdávaly konzistoři. Vydané dekrety z let 1835-1836 nařídily vytváření dvou stejnopisů matrik s platností originálu.¹¹⁶

Důležitým prostředkem pro hledání v matrikách jsou indexy, které byly původně vpisované nebo přikládány do jednotlivých matrik pokaždé za kalendářní rok, výjimečně za celé období vedení matriky. Postupem času byly indexy opatřeny samostatnými svazky.¹¹⁷

¹¹⁴ Tamtéž, s. 33.

¹¹⁵ Na počátku 18. století se vedle data křtu uvádělo ještě datum narození dítěte a jméno porodní asistentky jeho rodičky. V. HÁSEK a kol., *Sborník učebních textů*, s. 33.

¹¹⁶ Rudolf MELICHAR, *Matriky*. Sborník k základům genealogie, Praha 1988, s. 89.

¹¹⁷ V. HÁSEK a kol., *Sborník učebních textů*, s. 33.

Jazyk, jenž se v matrice užíval, byl dán místně. Zpočátku se záznamy zapisovaly podle dané jazykové oblasti buď v německém, nebo v českém jazyce. V 18. století na našem území převládala latina. Pravidel jazykové diferenciaci se matriky dočkaly až roku 1784 v rámci josefínských reforem, kdy se stanovilo, že zápisy budou prováděny v oblastech s německým obyvatelstvem německy a v oblastech s českým obyvatelstvem česky. Od druhé poloviny 19. století se do popředí opět tlačí čeština. Nutno podotknout, že ačkoliv byl stanoven pevně daný formulář, úroveň zápisů v rámci matriky se mohla velmi lišit. Vždy záleželo, kdo měl právě vedení knihy na starosti, nemuselo se vždy jednat o faráře, často byla tato úloha svěřena do rukou například kostelníka či kantora. Co se čitelnosti obsahu vyplněných formulářů týče, vždy záleží na použitém inkoustu.¹¹⁸

Od 60. let 19. století jsou nám známy i civilní matriky, do nichž byly zaznamenávány osoby stojící mimo církve a osoby uzavírající civilní sňatky. Roku 1949 matriky plně přebírá pod svou působnost stát.¹¹⁹ Od počátku roku 1950 se prosadil jednotný systém státních matrik, kterému byla odpovědná matriční oddělení národních výborů. Církevní matriky se tímto rokem staly majetkem státu. Matriky, které svými zápisy nepřesáhly rok 1870, byly pak počínaje rokem 1952 přebírány do krajských, později státních archivů.¹²⁰

Matriky, jakožto pramenná základna nejen ke studiu dějin, ale především také genealogie a historické demografie, začaly hrát největší roli v intencích badatelského zájmu od osvícenství. V českých zemích zahájil tradici studia vývoje obyvatelstva na základě matrik Johann Melitsch¹²¹, a sice svým pokusem o zpracování statistiky křtů sňatků a úmrtí na pražské Malé Straně, kterou vystavěl právě na obsahu matričních záznamů a obsáhl tímto více než sto let.¹²²

Zpracování a třídění matričních záznamů se záměrem jejich pozdější interpretace se realizuje pomocí excerpce dat. Existují tři způsoby excerpce matrik pro statistické cíle. Pod tím nejrychlejším a nejsnazším způsobem se ukrývá

¹¹⁸ Tamtéž, s. 33.

¹¹⁹ I. HLAVÁČEK – J. KAŠPAR – R. NOVÝ, *Vademecum*, s. 250.

¹²⁰ Lucie KRÍŽOVÁ, *Sbírka matrik a matričních dokladů Moravského zemského archivu v Brně (stručný přehled jejich přebírání, inventarizace a zabezpečení)*, Mikulovské sympozium 9.-10. října 2002. Vývoj církevní správy na Moravě 27, Brno 2003, s. 311.

¹²¹ Johann Melitsch (1763-1837), počestně Jan Melič, byl vynikající český lékař a pedagog porodnictví. Věra VRÁNOVÁ, *Historie babictví a současnost porodní asistentce*, 2007, s. 55.

¹²² E. MAUR, *Církevní matriky jako historický pramen*, s. 425.

„čárkování zjištěných fakt“. Touto cestou je možno odhalit hojnost jednotlivých křestních jmen, pohlaví narozených či zemřelých, mortalitu věkových kategorií, počet narozených atp. Takto metodicky postupovat však není vhodné, pokud hodláme třídit podle více než dvou znaků. Aplikovat tuto metodu je naopak příhodné, pakliže chceme zjistit základní informace – měsíční či roční počty narozených, zemřelých či oddaných.¹²³

Zkrácená excerpce zase funguje na základě takového postupu, že prostřednictvím dohodnutých značek a zkratk dochází k přepisování jednotlivých matričních zápisů do předtištěných archů tak, jak jdou za sebou, přičemž každý rok má svůj vlastní arch. Výstupem této excerpce je v podstatě duplikát matriky, nicméně oproti originálu do jisté míry zpřehledněný. Anonymní excerpce eviduje oproti té zkrácené pouze několik základních ukazatelů, jež závisí na volbě a zájmu demografa. Jak již sám název napovídá, při tomto metodickém postupu se nevypisují jména a příjmení osob. Existuje ještě jmenná excerpce, jež uvádí přesné datum narození, sňatku či úmrtí, čímž se odlišuje od té anonymní, která udává pouze informaci o měsíci zkoumané události. Dílčí excerpce napomáhá zvládnout rozměrnější soubory a to tak, že s využitím výpočtu pravděpodobnosti zkoumáme každý x-tý záznam. Taková metoda je vhodná zejména pro anonymní excerpce a rovněž pro tzv. rekonstrukci rodin. Vůbec nejdokonalejší, na druhou stranu ale také časově nejnáročnější metodou excerpce je přepis matričních záznamů na kartotéční lístky. Vykazuje zároveň i úsporu času při statistických výpočtech. Prakticky jde o úplný přepis všech zápisů nacházejících se v matrice. Vynechává se pouze jméno kněze a jméno porodní báby, takové údaje se totiž opakují a je tedy třeba sledovat pouze rozpětí jejich výskytu.¹²⁴

Jedním z výchozích předpokladů pro studium a zpracování matrik je pojem úplnosti. Vynechávání zápisů mohla způsobit nemoc či úmrtí faráře, epidemie či válka. Výběrové opomíjení je doloženo zejména u novorozenců, při nichž se nikdy nevědělo, zda přežijí. Zato systematické vynechávání některých záznamů lze pozorovat u žebráků, jejichž úmrtí se často neuvádělo. Ostražitost je nutné projevit

¹²³ Tamtéž, s. 433-434.

¹²⁴ Tamtéž, s. 435-436.

při studiu matrik zemřelých, kdy se často objevuje tendence zaokrouhlovat věk u starších generací tak, aby končil č. 0 či 5.¹²⁵

Podrobnější informace nejen o vývoji matričního zápisu v Čechách¹²⁶, ale i o metodách, předpokladech a v neposlední řadě i o podmínkách statistického zpracování matričních záznamů se zřetelem k historické demografii¹²⁷ podává ve svých studiích již několikrát zmiňovaný Eduard Maur¹²⁸, vývojem matrik se rovněž zabýval Stanislav Lapčík¹²⁹, Václav Bartůněk¹³⁰, Miroslava Melkesová¹³¹ a další.

¹²⁵ Tamtéž, s. 445-457.

¹²⁶ E. MAUR, *Vývoj matričního zápisu*, s. 40-58.

¹²⁷ Tentýž, *Církevní matriky jako historický pramen*, s. 425-457.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Stanislav LAPČÍK, *Nástin historického vývoje matrik s přihlédnutím k regionu střední a severní Moravy*, Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 2 (21), 1993, s. 83-90.

¹³⁰ V. BARTŮŇEK, *Historický vývoj matrik*, s. 6-17.

¹³¹ M. MELKESOVÁ, *Církevní matriky českých zemí*, s. 5-56.

3.1 MATRIKY ZEMŘELÝCH

Úmrtí byla zapisována do matrik farního obvodu, na jehož území dotyčný zemřel, nebral se tak ohled na to, kde měli zemřelí trvalé bydliště a kde byli pohřbeni. Matriky zemřelých, zejména v počátcích svého vedení, neoplývaly přílišnou přesností. Mnohdy se do nich zapisovalo až s větším časovým odstupem, z toho důvodu jsou často nespolehlivé. Pokud matriční zápis dokládá, že pohřeb proběhl již v den smrti nebo hned v následující den, může signalizovat epidemii. Rokem 1753 bylo přikázáno pohřbívání zemřelých až po 48 hodinách (počítáno od okamžiku jejich smrti), a to i v situaci, kdy příčinu smrti představoval mor či neštovice. O tři roky později, tedy v roce 1756, vstoupilo v platnost nařízení pražské arcibiskupské konzistoře zakazující pochovávání bez posmrtného ohledání nebožtíků. Zmatečné jsou v matrikách zemřelých také údaje o dnu úmrtí, a to díky časovému rozdílu mezi reálným a zaznamenaným dnem úmrtí. Je potřeba taktéž opatrně operovat s údaji o věku zemřelých, které často poskytovali jejich rodinní příslušníci či známí. Může se jednat často o věk vyspekulovaný a ničím nepodložený. Nutno si zde uvědomit, že velmi záleželo na dobové úrovni medicíny a její znalosti, a to především vzhledem k často se vyskytujícímu laickému posuzování příčin úmrtí ať už rychtářem, farářem, kostelníkem či lazebníkem. Takové údaje o příčinách úmrtí jsou tak obzvlášť zpočátku bohužel nepříliš věrohodné.¹³²

Ve většině matrik zemřelých lze nalézt:

- jméno zemřelého (*Name des Verstorbenen*);
- datum narození (*Geburtsdatum*);
- datum úmrtí (*Todestag*);
- místo úmrtí (*Todesort*);
- bydliště (*Wohnort*);
- bývalé panství (*ehemalige Herrschaft*);
- soudní okres (*Bezirksgericht*);
- kraj (*Kreis*);
- povolání (*Beruf*);
- věk (*Alter*);

¹³² Henry POHANKA, *Po stopách vlastních předků*. Litvínov 2009, s. 98-99.

- pohlaví (*Geschlecht*);
- stav (*Familienstand*);
- příčinu úmrtí (*Todesursache*);
- náboženství (*Religion*);
- místo pohřbu (*Ort der Beerdigung*);
- datum pohřbu (*Datum der Beerdigung*);
- jména pozůstalých (*Namen der Hinterbliebenen*);
- faráře (*Pfarrer*);
- svědka pohřbu (*Zeuge der Beerdigung*).

Záleží však přednostně na pečlivosti zapisovatele.¹³³

¹³³ Tamtéž, s. 99-100.

4 SBÍRKA MATRIK FARNÍHO ÚŘADU ŘÍMSKOKATOLICKÉ CÍRKVE ROKYTNICE V ORLICKÝCH HORÁCH

Rokytnická katolická farnost spadá pod vikariát Králíky, Královéhradeckou diecézi, matriční obvod Rokytnice v Orlických horách, okres Rychnov nad Kněžnou a Královéhradecký kraj.

Farní úřad římskokatolické církve Rokytnice v Orlických horách zahrnuje následující územní obvod (v závorkách jsou uvedeny německé názvy):

- Dolní Rokytnice (*Niederdorf*),
- Hanička (*Hannchen*),
- Horní Rokytnice (*Oberdorf*),
- Julinčino Údolí (*Julienthal*),
- Panské Pole (*Herrnfeld*),
- Prostřední Rokytnice (*Mitteldorf*),
- Rokytnice v Orlických horách (*Rokitnitz im Adlergebirge*),
- Rýnek (*Rienek*),
- Údolíčko (*Liebenthal*),
- Václavova Seč (*Wenzelshau*).

Zakladatelem rokytnické farnosti byl roku 1638 Kryštof Mauschwitz von Armenruh, tehdejší majitel panství Rokytnice¹³⁴, na jehož náklady byla postavena roku 1636 i fara.¹³⁵ Na místě, kde se dnes nachází farní kostel Všech Svatých, stála před rokem 1684 pouze dřevěná kaple, taktéž zasvěcená Všem Svatým, která sloužila k uchování Nejsvětější svátosti. Okolo roku 1684 však celé městečko, tedy i kaple, vyhořelo, byl zde postaven kamenný kostel, jenž byl prohlášen farním kostelem. Před již zmíněným rokem 1684 byl za farní kostel označen kostel Nejsvětější Trojice. Z toho důvodu se první rokytnický farář Guilielmus Clusius označuje za faráře kostela Nejsvětější Trojice.¹³⁶ V novější pamětní knize, kterou 1. srpna 1836 založil rokytnický farář Franz Ferdinand Schmidt¹³⁷, je zaznamenána topografie

¹³⁴ Archiv farního úřadu římskokatolické církve Rokytnice v Orlických horách (dále AFÚ ŘKC RvOH), *Pamětní kniha 1836-1983*, poř. č. 348, inv. č. II/1/2, s. 10.

¹³⁵ Tamtéž, s. 48.

¹³⁶ Tamtéž, s. 76.

¹³⁷ Tamtéž, titulní strana.

rokytnické farnosti takto: „*Tato patronátní fara, která patří pod patronát Jeho Excelence pana Josefa, hraběte z Nostitz-Rieneka na panství Rokytnice v Království českém, leží v královéhradecké diecézi a nekořském vikariátu, hraničí na východě s farností barošovickou, na jihovýchodě s farností Kunvald, na západě s děčínskou lokálií¹³⁸, na severozápadě s farností Nebeská Rybná, na severu s lokálií Říčky, na severovýchodě s lokálií Neratov.*“¹³⁹

Sbírka matrik Farního úřadu římskokatolické církve Rokytnice v Orlických horách obsahuje celkem 19 matrik a 10 indexů. Čtyři matriky evidují zároveň narozené, oddané i zemřelé. Sedm matrik registruje výlučně narozené, čtyři matriky pak oddané. Celkem čtyři matriky zaznamenávají zemřelé. Všechny matriky jsou vedeny v německém, ojediněle latinském jazyce. Nejstarší matrika zachycuje léta 1636-1671, eviduje narozené, oddané a zemřelé a územně zahrnuje Dolní, Horní a Prostřední Rokytnici, Panské Pole a Rokytnici v Orlických horách, sporadicky také lokality ze sousedních obvodů.¹⁴⁰ Přehled o ostatních rokytnických matrikách se nalézá v níže sestavené tabulce.¹⁴¹

¹³⁸ Jednalo se o menší kostel s farními právy, který však byl podřízen některému většímu farnímu kostelu, obvykle v chudém a nepříliš osídleném kraji. Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků po současnost*, Praha 2005, s. 192.

¹³⁹ AFÚ ŘKC RvOH, *Pamětní kniha 1836-1983*, s. 9.

¹⁴⁰ Zuzana DUBOVÁ – Jiří KUBA – Milan NOVOTNÝ – Martin PAUKRT, *Sbírka matrik východočeského kraje 1587 – 1949*, Zámrsk 2015, s. 1265-1269. Dostupné z http://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/files/2013/10/8700_Sb%C3%ADrka-matrik-v%C3%BDchodo%C4%8Desk%C3%A9ho-kraje-1587-1949_NAD_190-stav-2015-01-28.pdf [17. 3. 2015]

¹⁴¹ Údaje o rozsahu a popisu matrik, nacházejících se v tabulce, čerpány z http://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/files/2013/10/8700_Sb%C3%ADrka-matrik-v%C3%BDchodo%C4%8Desk%C3%A9ho-kraje-1587-1949_NAD_190-stav-2015-01-28.pdf [17. 3. 2015]

Matrika	Územní rozsah	Časové rozmezí
NOZ¹⁴²	Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Panské Pole, Prostřední Rokytnice, Rokytnice v Orlických horách, ojediněle lokality ze sousedních obvodů (Bartošovice v Orlických horách, Kunvald, Nebeská Rybná)	1636-1671
N¹⁴³	Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Panské Pole, Prostřední Rokytnice, Rokytnice v Orlických horách	1659-1671
NOZ	Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Julinčino Údolí, Panské Pole, Prostřední Rokytnice, Rokytnice v Orlických horách, Údolíčko	1672-1718
NOZ	Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Julinčino Údolí, Panské Pole, Prostřední Rokytnice, Rokytnice v Orlických horách, Údolíčko, Václavova Seč	1719-1751
NOZ	Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Julinčino Údolí, Panské Pole, Prostřední Rokytnice, Rokytnice v Orlických horách, Údolíčko, Václavova Seč	1752-1784
N	Rokytnice v Orlických horách, Panské Pole, Julinčino Údolí, Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Václavova Seč, Hanička (od 1791), Rýnek (od 1793)	1784-1812
N	Rokytnice v Orlických horách, Hanička, Panské Pole, Julinčino Údolí, Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Rýnek, Václavova Seč	1812-1840
N	Rokytnice v Orlických horách, Hanička, Panské Pole, Julinčino Údolí, Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Rýnek, Václavova Seč	1841-1854
N	Rokytnice v Orlických horách, Hanička, Panské Pole, Julinčino Údolí, Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Rýnek, Václavova Seč	1855-1866
N	Rokytnice v Orlických horách, Hanička, Panské Pole, Údolíčko, Julinčino Údolí, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Rýnek, Václavova Seč	1867-1880
N	Rokytnice v Orlických horách, Hanička, Panské Pole, Julinčino Údolí, Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Rýnek, Václavova Seč	1881-1900
O¹⁴⁴	Rokytnice v Orlických horách, Panské Pole, Julinčino Údolí,	

¹⁴² Matrika NOZ = matrika narozených, oddaných a zemřelých.

¹⁴³ Matrika N = matrika narozených.

	Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Václavova Seč, Hanička (od 1793), Rýnek (od 1793)	1784-1812
O	Rokytnice v Orlických horách, Hanička, Panské Pole, Julinčino Údolí, Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Rýnek, Václavova Seč	1812-1857
O	Rokytnice v Orlických horách, Hanička, Panské Pole, Julinčino Údolí, Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Rýnek, Václavova Seč	1858-1892
O	Rokytnice v Orlických horách, Julinčino Údolí, Hanička, Panské Pole, Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Rýnek, Václavova Seč	1893-1928
Z¹⁴⁵	Rokytnice v Orlických horách, Panské Pole, Julinčino Údolí, Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Václavova Seč, Hanička (od 1791), Rýnek (od 1796)	1784-1812
Z	Rokytnice v Orlických horách, Hanička, Panské Pole, Julinčino Údolí, Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Rýnek, Václavova Seč	1812-1857
Z	Rokytnice v Orlických horách, Hanička, Panské Pole, Julinčino Údolí, Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Rýnek, Václavova Seč	1858-1892
Z	Rokytnice v Orlických horách, Julinčino Údolí, Hanička, Panské Pole, Údolíčko, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Rýnek, Václavova Seč	1893-1931

Tab. 4 Přehled rokytnických matrik

Soubor matrik je kompletní, jejich potenciální ztráty nejsou zjevné.

¹⁴⁴ Matrika O = matrika oddaných.

¹⁴⁵ Matrika Z = matrika zemřelých.

4.1 MATRIKA ZEMŘELÝCH, SIGN. 138-12¹⁴⁶

Matrika zemřelých o velikosti 25x38 cm vedená v poloplátěné vazbě v letech 1784-1812 územně zahrnovala město Rokytnici v Orlických horách, dále Panské Pole, Julinčino Údolí, Údolíčko, Prostřední Rokytnici, Dolní Rokytnici, Horní Rokytnici, Václavovu Seč, Haničku (od 1791) a Rýnek (od 1796). Kniha čítá celkem 84 folií a jejím užitým jazykem je němčina. Titulní strana nese tištěný název *Sterbe Matrik 1784-1812*. Celou matrikou nás provází kurent neboli německé novogotické kurzívní písmo, jeden ze základních druhů německého novogotického písma, jež se užívalo v Německu a v písemnostech jazykově německých od 16. století do 20. století.¹⁴⁷ Funkci písaře zastával pravděpodobně nejprve rokytnický farář Ignatius Stehr, jehož funkční období datujeme mezi lety 1781-1786. Po jeho smrti tuto roli převzal Antonius Stenzel, rodák z Merklovic, který v činnosti pokračoval až do své smrti v roce 1832.¹⁴⁸

Tato rokytnická matrika zemřelých byla vůbec první, v níž byl zaveden pevný matriční formulář, ten však ještě nebyl předtištěný, ale psaný ručně. V předchozích matrikách nalezneme ještě nepřehledný větný zápis. Stanovený matriční formulář vypadal takto:

Pro Anno ¹⁴⁹								
?	Hausnummer	Namen des Gestorbenen	Religion		Geschlecht		Lebensjahre	Krankheit und Todes Art
			katolisch	protestantisch	männlich	weiblich		
150								

Tab. 5 Formulář v matrice zemřelých z let 1784-1812

¹⁴⁶ SOA Zámorsk, fond SMVK, FÚ ROH, Matrika zemřelých 1784-1812, inv. č. 7865, sign. 138-12, kn. č. 7865.

¹⁴⁷ I. HLAVÁČEK – J. KAŠPAR – R. NOVÝ, *Vademecum*, s. 76-78.

¹⁴⁸ AFÚ ŘKC RvOH, *Pamětní kniha 1836-1983*, poř. č. 348, inv. č. II/1/2, s. 5.

¹⁴⁹ Na vynechané místo příslušely jednotlivé roky.

¹⁵⁰ Kolonka nemá žádné pojmenování, do sloupce se však vpisoval rok, měsíc a den smrti.

Do prvního sloupce se vyplňoval den, měsíc a rok úmrtí, přičemž písař pravděpodobně z důvodu lepší přehlednosti vždy nadepisoval rok, pod nějž pak následovaly jednotlivé měsíce, zdůrazněné pro lepší viditelnost zpravidla dvojnásobným podtržením. Tímto procesem si pisatel zjednodušil mechanicky se opakující činnost a vyhnul se zdoluhavému zapisování ve formátu *den/měsíc/rok*, kdy už posléze doplňoval pouze dny úmrtí. Tento postup se objevuje v celém rozsahu matriky. Důležité je také zdůraznit rozličné užití názvu měsíců v rámci matriky. V záznamech pro rok 1784 se vyskytuje jako německé označení pro červen *Brachmonat*, pro červenec *Heumonat*, pro srpen *Augustmonat*, pro říjen *Weinmonat*, pro listopad *Wintermonat* a pro prosinec *Christmonat*.¹⁵¹ V ostatních letech se již užívá klasické německé pojmenování měsíců, které známe z dnešní doby – *Januar* (leden), *Februar* (únor), *März* (březen), *April* (duben), *Mai* (květen), *Juni* (červen), *Juli* (červenec), *August* (srpen), *September* (září), *October* (říjen), *November* (listopad), *Dezember* (prosinec). Výjimku tvoří pouze jedenkrát užití pojmenování března jako *Märzmonat* roku 1785 a července jako *Julius* v roce 1797. Od roku 1799 nahrazuje pravidelně označení ledna *Januar* výraz *Jänner*.

Do druhého sloupce s názvem *Hausnummer* bylo vpisováno číslo domu, v němž zesnulí žili. Vždy se jednalo o řadovou číslovku. Do třetí kolonky *Namen des Gestorbenen* se evidovalo jméno zemřelého, příležitostně jeho povolání a jména pozůstalých. Pod těmito údaji se ještě nacházela větná informace o tom, jakým způsobem byl dotyčný pohřben – s příslušnými sakramenty buď kaplanem, či farářem. Kaplani a faráři jsou uváděni vždy jmenovitě. U kolonky *Religion* – *katholisch* (katolická) a *protestantisch* (protestantská) zapisovatel pouze zaškrtnl způsob víry zesnulého. U žádného ze záznamů nebyl shledán ani jeden případ protestantismu. U sloupce se zastřešujícím označením *Geschlecht* se registrovalo pohlaví – buď *männlich* (mužské), či *weiblich* (ženské). Pod označením *Lebensjahre* se ukrýval věk, ve kterém dotyčný zemřel. U kojenců se uváděly dny, týdny a měsíce, u dětí do 10 let se věk zaokrouhloval, někdy se však objevil konkrétnější údaj o věku, např. 5 $\frac{3}{4}$ apod. Poslední kolonka nesoucí název *Krankheit und Todesart* je pro předkládanou práci vůbec nejdůležitějším zkoumaným údajem. Zaznamenávaly se do ní příčiny úmrtí, ale doslovný překlad německého

¹⁵¹ <http://www.regionalgeschichte.net/bibliothek/glossar/alphabet/m/monatsnamen.html> [17. 3. 2015]

pojmenování zní „*nemoci a způsob smrti*“. Takový zápis byl registrován heslovitou formou, nikoliv větně.

4.2 MATRIKA ZEMŘELÝCH, SIGN. 138-13¹⁵²

Protože předchází matrika zemřelých¹⁵³, již už byla věnována pozornost, neevidovala rok 1812 celkově, nýbrž pouze jeho část, a to od ledna do dubna, bylo nutné nahlédnout do následující matriky zemřelých,¹⁵⁴ jež obsahovala i záznamy z období května až prosince 1812. Matrika zahrnuje záznamy do roku 1857 a stejně jako její předchůdkyně byla vedena v poloplátěné vazbě o velikosti 25x38,5 cm. Územně se tato kniha, čítající sumárně 179 folií, týkala města Rokytnice v Orlických horách, Haničky, Panského Pole, Julinčina Údolí, Údolíčka, Prostřední Rokytnice, Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice, Rýnku a Václavovy Seče. Užitým jazykem se stala opět němčina, jak už napovídá sama titulní strana s nápisem *Sterbe Matrik 1812-1857*. Rovněž nepřekvapí druh matričního písma, kterým byl stejně jako v předcházející matrice kurent. Funkcí zapisovatele disponoval patrně již výše zmíněný Antonius Stenzel, který v rokytnickém prostředí působil až do své smrti roku 1832.¹⁵⁵ Jeho následníkem se poté stal Franziskus Schmid, jenž před rokem 1832 působil v Rokytnici jako kaplan. Jeho poslání bylo ukončeno smrtí roku 1865.¹⁵⁶

Na rozdíl od své předchůdkyně se již v této matrice objevuje nově a vůbec poprvé předtištěný formulář s následujícími pevně vymezenými rubrikami:

¹⁵² SOA Zámorsk, SMVK, FÚROH, Matrika zemřelých 1812-1857, inv. č. 7866, sign. 138-13, kn. č. 7866.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž, Matrika zemřelých 1812-1857, inv. č. 7866, sign. 138-13, kn. č. 7866..

¹⁵⁵ AFÚ ŘKC RvOH, *Pamětní kniha 1836-1983*, poř. č. 348, inv. č. II/1/2, s. 5.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 6.

N. III. Sterbregister. Ort ¹⁵⁷						Pag. ... ¹⁵⁸				
Anno ... ¹⁵⁹	Haus Nro. ¹⁶⁰	Namen des Gestorbenen ¹⁶¹	Religion ¹⁶²		Geschlecht ¹⁶³		Alter ¹⁶⁴			Krankheit und Todesart ¹⁶⁵
Monat ¹⁶⁶			katolisch ¹⁶⁷	protestantisch ¹⁶⁸	männlich ¹⁶⁹	weiblich ¹⁷⁰	Jahre ¹⁷¹	Monate ¹⁷²	Tage ¹⁷³	

Tab. 6 Formulář v matrice zemřelých z let 1812-1857

Do jednotlivých sloupců bylo zapisováno stejnou formou jako v předchozí matrice¹⁷⁴ (viz výše).

¹⁵⁷ Na vytečkované místo se vyplňoval územní rozsah matričních záznamů.

¹⁵⁸ Na vytečkované místo příslušelo číslo strany.

¹⁵⁹ rok

¹⁶⁰ číslo domu

¹⁶¹ jméno zemřelého

¹⁶² víra

¹⁶³ pohlaví

¹⁶⁴ věk

¹⁶⁵ nemoc a způsob smrti

¹⁶⁶ měsíc

¹⁶⁷ katolická (víra)

¹⁶⁸ protestantská (víra)

¹⁶⁹ mužské (pohlaví)

¹⁷⁰ ženské (pohlaví)

¹⁷¹ rok

¹⁷² měsíc

¹⁷³ den

¹⁷⁴ SOA Zámorsk, SMVK, FÚROH, Matrika zemřelých 1784-1812, inv. č. 7865, sign. 138-12, kn. č. 7865.

5 PŘÍČINY ÚMRTÍ OBYVATEL ROKYTNICE V ORLICKÝCH HORÁCH V JEDNOTLIVÝCH LETECH

Příčiny úmrtí obyvatel se začínají v rokytnickém prostředí v rámci matriky evidovat až od roku 1784, kdy byl zaveden pevný matriční formulář, a faráři tak museli zahájit jejich zaznamenávání. Matriky zemřelých, přesněji řečeno, matriky narozených, oddaných a zemřelých jsou pro rokytnické prostředí vedeny už od první poloviny 17. století, neobsahují však základní podklady pro zpracování výše nadepsaného tématu, protože jednoduše neobsahují nejdůležitější zkoumaný údaj, a to právě příčiny úmrtí.

Jak již napovídá samotný název předkládané práce, ke zkoumání této demografické problematiky mi jako hlavní pramen posloužila matrika zemřelých Rokytnice v Orlických horách, která je chronologicky vedena od roku 1784 do roku 1812. Zjevně však není vedena od úplného počátku roku 1784, nýbrž až od června. A těžko lze vzhledem k dřívějším poměrům uvěřit, že by lednem počínaje a červnem konče nikdo z města nezemřel. Důvodem chybějících záznamů od ledna do května roku 1784, tedy scházejících pěti měsíců, pravděpodobně byla právě změna, nebo spíše nová povinnost pro faráře, který si pomalu zvykal na své nové poslání a nevěděl, jak se má vypořádat se svou novou rolí. Z důvodu ověření, zda se prvních pět měsíců neevidovalo v rámci jiné knihy, bylo nahlédnuto do matriky narozených, oddaných a zemřelých¹⁷⁵, jež zahrnovala období mezi lety 1752-1784. Zde však nacházíme pouze záznamy o oddaných z ledna a února roku 1784. S jistotou tedy lze říci, že záznamy od ledna do května roku 1784 skutečně chybí a nelze je nikde dohledat. Nutno podotknout, že polovina roku 1812 se nachází v rámci následující matriky zemřelých 1812-1857, tudíž bylo nahlédnuto i do ní.

Předkládaná práce zohledňuje a zpracovává pouze matriční záznamy, jež se týkají výlučně města Rokytnice v Orlických horách, ostatní územní složky farnosti nejsou brány v potaz, mohly by však být předmětem dalšího studia. Velmi poutavá by mohla být komparace mortality a příčin úmrtí mezi jednotlivými územními částmi rokytnické římskokatolické farnosti.

¹⁷⁵ SOA Zámorsk, SMVK, FÚ ROH, Matrika narozených oddaných a zemřelých 1752-1784, inv. č. 7854, kn. č. 7854.

Pro zpracování údajů v matrice byla použita metoda excerpce dat, konkrétně excerpce na bázi přepisu matričních záznamů na kartotéční lístky. Jedná se o nejdokonalejší a časově nejnáročnější způsob excerpce dat vůbec. V podstatě jde o úplný přepis všech zápisů v matrice vyjma jména kněze, které se po dlouhou řadu let opakuje a je třeba sledovat pouze časové rozpětí jeho výskytu.¹⁷⁶

¹⁷⁶ E. MAUR, *Církevní matriky*, s. 435-436.

5.1 INSTRUKCE PRO SNAŽŠÍ POCHOPENÍ METODIKY ZPRACOVÁNÍ JEDNOTLIVÝCH LET

Jednotlivé roky obsažené v rokytnických matrikách zemřelých jsou systematicky zpracovávány pro lepší přehled zvláště. U každého roku se nejprve nachází záhlaví, kde je přehledně za sebou uveden celkový počet zemřelých, počet uvedených příčin úmrtí a počet záznamů o věku zemřelých. Tento postup byl zvolen kvůli několika existujícím odchylkám u některých matričních záznamů, kde buď chybí příčina úmrtí, věk zemřelého, anebo obojí zároveň. Pokud by byl v hlavičce uveden pouze celkový počet zemřelých, pak by mohlo snadno dojít ke ztrátě přehledu a zmatení čtenáře kvůli statistikám, které následují za každým zpracovaným rokem.

První odstavec u každého roku obsahuje srovnání s rokem předešlým, dále také informuje, v jakých věkových kategoriích došlo k největšímu nárůstu či poklesu úmrtí a v jakém vzájemném vztahu je ženská a mužská mortalita. V nadcházejících odstavcích jsou již podrobně rozebírány jednotlivé příčiny úmrtí, přičemž se metodicky postupuje od té nejhojněji zastoupené po jednotliviny. Za každou příčinou smrti je v závorkách uveden její německý ekvivalent, jenž je v konkrétním záznamu užit. Německé názvosloví se totiž v celé matrice velmi proměňuje a pro jednu a tu samou chorobu mnohdy v rámci matriky existuje několik názvů. Tento způsob pomůže čtenáři nejen lépe proniknout do německé nomenklatury, ale i lépe si takto představit, jak obtížná, krkolomná a často i zavádějící německá terminologie tehdy byla. Právě zde je využito metody transliterace.

U všech příčin smrti (nemocí) je vypočteno procentuální zastoupení každé z nich z celkového počtu zemřelých, výjimku tvoří pouze jednotliviny, u kterých taková kalkulace postrádá smysl a u nichž je naprosto evidentní, že se v daném roce objevily pouze u jedné osoby. Za každým výpočtem procentuálního zastoupení je v závorkách uveden počet případů, u nichž se daná příčina úmrtí objevila. U poprvé se objevujících onemocnění (příčin smrti) se nachází výklad a vysvětlení, o jakou chorobu se jednalo, jak se projevovala atd.

Za každým rokem jsou umístěny tři přehledné tabulky: první z nich rozebírá počet zemřelých kojenců, druhá úmrtnost obecně, třetí tabulka analyzuje úmrtnost v rámci pohlaví.

5.2 Rok 1784¹⁷⁷

Celkový počet zemřelých (od června): 14

Počet uvedených příčin úmrtí: 14

Počet záznamů o věku zemřelých: 14

Jak již bylo několikrát předesíláno, příčiny úmrtí začali faráři v rokytnickém prostředí zaznamenávat až od začátku měsíce června roku 1784, z čehož vyplývá, že tento rok je díky chybějícím záznamům z pěti měsíců (tj. od ledna do května) neúplný.

Nejčastější příčinou úmrtí roku 1784 s procentuálním zastoupením 43% (6 případů) byl **břišní tyfus**, v matrice pojmenován buď jako *hitziges Fieber*, *hitzige Krankheit*, nebo jako *Faulfieber*. Břišní (střevní) tyfus, jiným označením hlavnička či nervová horečka, byl způsoben bakterií, která se člověku usazovala ve střevech. Toto závažné onemocnění se přenášelo stravou nebo kontaminovanou vodou. Objevoval se především u lidí mezi 15. a 30. rokem života. Mezi symptomy patřila vysoká horečka, průjem, bolesti hlavy a svalů, nízká srdeční frekvence aj. V některých těžkých případech mohlo dojít i ke střevnímu krvácení a proděravění střev. Při tomto onemocnění se 80 nemocných ze 100 uzdravilo.¹⁷⁸ Druhou nejhojněji zastoupenou příčinou smrti se svými 21% (3 případy) představoval **psotník** (*innerliche Fraiss*), jinak také božec či eklampsie. Na rozdíl od předešlé choroby postihoval pouze kojence a děti do pěti let. Jednalo se o škubavé křeče celého těla, jež mohly trvat od několika vteřin, u některých dětí však i několik dní.¹⁷⁹ Způsoboval je pravděpodobně nedostatek vápníku či hořčíku a celkově se jednalo zřejmě o důsledek podvýživy a nevhodné a nehygienicky připravené náhražky mateřského mléka.¹⁸⁰

Během roku se objevila taktéž **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*). Označení tuberkulóza je povšechné, projevovala se onemocněním jednotlivých orgánů. Nejčastějším a nejobávanějším však byla právě tuberkulóza plic, jíž členíme

¹⁷⁷ SOA Zámorsk, SMK, matrica Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 2.

¹⁷⁸ Karel CHODOUNSKÝ – Josef THOMAYER, *Zdravotní slovník: Poučení o věcech lékařských pro kruhy širší*, Praha 1900, s. 505-506.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 52.

¹⁸⁰ L. FIALOVÁ – P. HORSKÁ – M. KUČERA – E. MAUR – J. MUSIL – M. STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva*, s. 179.

na několik druhů – prudkou, vleklou (souchotě) a prudký zánět plic. Nejčastěji se vyskytovala u osob mezi 20. a 40. věkem, kdy úmrtnost činila až 60%. od 40 do 50 let pak zastoupení zemřelých klesá na 15%. Tuberkulózou se člověk nakazil nejčastěji skrze dýchací ústrojí prostřednictvím kapének. Není vyloučena ani nákaza za pomoci zaživacího ústrojí. Chorobu provází od samého počátku prudký kašel a s ním související velká dušnost provázená ještě vysokou horečkou.¹⁸¹

U jednoletého kojence je uvedeno jako příčina úmrtí *die Abzehrung*, což jsou buď **úbyť**, ale i **sešlost věkem či hubnutí**.¹⁸² Protože se ale označení *Abzehrung* objevuje většinou u lidí, u kterých sešlost věkem nemohla být vzhledem k nízkému věku aktuální, a protože hubnutí způsobovaly zpravidla úbyť, bude v následujících letech *Abzehrung* bráno jako výraz pro **úbyť**. Jedná se o příznak u nemocí, jež se vyznačují nápadným hubnutím. Nejčastěji se výrazné hubnutí projevovalo právě u tuberkulózy plic.¹⁸³ To však nemůžeme brát jako dogma.

V záznamech se také u 63leté ženy vyskytla **sešlost věkem** (*alterswegen*), jinak také marasmus. Marasmus je označením pro chřadnutí organismu a jeho útrobným následkem pokročilého věku. Mezi projevy sešlosti věkem patří svalová atrofie, kornatění tepen, pokles mozkové činnosti. Příznaky marasmu se začaly dostavovat po 50. roku života.¹⁸⁴

Otazník však vyvstává u názvu nemoci *innerliche Entzündung*, v překladu z němčiny doslova **vnitřní zánět**, těžko říci, o jakou nemoc se mohlo jednat. Dále se setkáváme s **děložními křečemi**, kterým podlela 58letá žena, v prameni označeno jako *Mutter Fraiss*, latinsky *Epilepsia uterina*.¹⁸⁵ Opět se spíše než o označení nemoci jedná o její symptomy. Děložní křeče mohly signalizovat několik chorob, nejpravděpodobnější z nich je však zánět dělohy. Toto onemocnění se vyskytovalo zejména u žen v šestinedělí a bezprostředně po porodu či potratu. Zánět však mohla způsobit nedostatečná hygiena aj. podněty.¹⁸⁶

¹⁸¹ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 500-502.

¹⁸² B. LUTONSKÝ – J. ČERNÝ, *Latinsko-německo-český slovník*, s. 10.

¹⁸³ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 507.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 283.

¹⁸⁵ <https://books.google.cz/books?id=4m5AAAAAcAAJ&pg=PA293&lpg=PA293&dq=mutter+Fraiss&source=bl&ots=LaHV5gPIDh&sig=btZ-J13xRg4ba720H1p5ULLax0o&hl=cs&sa=X&ei=CufsVP3aJ4L1UvbygYAM&ved=0CCkQ6AEwAQ#v=onepage&q=mutter%20Fraiss&f=false> [20. 2. 2015]

¹⁸⁶ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 542-543.

1784	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	2	0	1	3
Součet zemřelých kojenců				3

Tab. 7 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1784

1784	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	1	5	5
Celkem zemřelých			11

Tab. 8 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1784

1784	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	2	0	4	3	9
Muži	1	1	1	2	5
Celkem zemřelých					14

Tab. 9 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1784

5.3 Rok 1785¹⁸⁷

Celkový počet zemřelých: 19

Počet uvedených příčin úmrtí: 19

Počet záznamů o věku zemřelých: 19

Rok 1785 nelze s předchozím rokem kvůli jeho chybějícím záznamům srovnávat. Taková komparace by pak přinesla zkreslený obraz.

Nejčastěji se setkáváme s **psotníkem** (*die Fraiss*), na něhož zemřelo 6 dětí ve věku pod půl roku, ojedinělým případem je 12letá dívka a 5letý chlapec. Celkem jeho zastoupení činí 36% (6 případů). Druhou nejpočetnější skupinu tvoří se svými 16% **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*) uvedená u 3 dospělých. Dále se také z 16% shledáváme se třemi případy **sešlosti věkem** (u dvou případů označeno jako *alterswegen*, u jednoho *altershalber*). U dvou žen starších 50 let zaznamenáváme **zánět pohrudnice s výpotkem** neboli pleuritidu (*die Brustwassersucht*), jenž celkově činí necelých 11%. Tento typ zánětu se vyskytoval buď samostatně, nebo doprovázel jiné choroby, zejména tuberkulózu či zápal plic. Chorobu způsobovaly některé viry.¹⁸⁸ Existují dva typy zánětu pohrudnice – suchý a vlhký zánět. V tomto případě se jedná o vlhký zánět pohrudnice, projevuje se horečkou, kašlem a bolestí na hrudi, která se zmírňuje právě při vytvoření výpotku.¹⁸⁹

Následují dále ojediněle se vyskytující příčiny smrti. 21letý muž skončil na **břišní tyfus** (*hitziges Fieber*), 16letý chlapec na **úbytě** (*die Abzehrung*). Nově se v tomto roce objevuje **vodnatelnost** (*die Wassersucht*), na níž zemřela 63letá žena. Vodnatelnost představuje hromadění tekutiny v tělesných tkáních a dutinách. Taková tekutina se může hromadit buď v celém těle či pouze v některých jeho částech. Vodnatelnost není přímo nemoc, nýbrž příznak špatného fungování krevního oběhu. Všeobecná vodnatelnost se objevuje u chorob srdce a ledvin. Projevuje se otokem postižených částí těla.¹⁹⁰

¹⁸⁷ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 3.

¹⁸⁸ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 549-550.

¹⁸⁹ <http://www.priznaky-projevy.cz/plicni/pleuritida-zanet-pohrudnice-poplicnice-priznaky-projevy-symptomy> [20. 2. 2015]

¹⁹⁰ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 526.

Opět se vyskytuje i příčina smrti, jíž nelze přesně interpretovat, tou je opět *innerliche Entzündung*, tedy v překladu jakýsi „**vnitřní zánět**“.¹⁹¹ U 2,5letého děvčete se uvádí jako příčina smrti „**gewöhnlich**“, což je pro nás další neznámou. Lze zápis vyložit tak, že dívka zemřela na v tomto roce nějakou obvyklou nemoc a vzhledem k úmrtnosti dětí v raném věku a k ostatním záznamům lze s nejvyšší pravděpodobností říci, že se jednalo o psotník.

¹⁹¹ Viz rok 1784.

1785	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	1	3	4
Součet zemřelých kojenců				4

Tab. 10 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1785

1785	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	3	3	9
Celkem zemřelých			15

Tab. 11 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1785

1785	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	2	2	0	6	10
Muži	2	1	3	3	9
Celkem zemřelých					19

Tab. 12 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1785

5.4 Rok 1786¹⁹²

Celkový počet zemřelých: 29

Počet uvedených příčin úmrtí: 29

Počet záznamů o věku zemřelých: 29

Rok 1786 s sebou přináší o deset zemřelých více, než tomu bylo v předchozím roce. Nejvyšší nárůst je patrný u věkové kategorie 1-14 let, kde dochází až k čtyřnásobnému přesahu úmrtnosti oproti minulému roku. Úmrtnost žen a mužů se téměř vyvažuje.

Nejvíce se v tomto roce umíralo opět na **psotník** (*die Fraiss*) objevující se u 34% (10 případů) z celkového počtu zemřelých. Jednalo se pouze o děti do 2 let věku, výjimku tvoří 15letý chlapec. Druhou nejčastěji zastoupenou příčinou úmrtí je **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*), v jejímž důsledku skonalo 17% lidí (5 případů). 14% (4 případy) úmrtí zapříčinilo ono již v předchozích letech zmíněné *innerliche Entzündung*, které se v tomto roce týká pouze dětí do 11 let. Nově se objevuje **krvácení do mozku** (*der Schlagfluss*), jež se nachází u dalších 14% (4 případy) zesnulých. Mozkové či nitrolební krvácení nelze popsat jako samostatné onemocnění, ale jedná se spíše o projev nebo příznak jiného onemocnění či úrazu. Vzniká porušením cévního systému (nejčastěji tepen) v mozku. Důvodem může být úraz hlavy, vysoký krevní tlak nebo např. ateroskleróza (kornatění tepen).¹⁹³ U 7% (2 případy) zemřelých, pouze dětí do 6 let věku, jsou uvedeny **úbyť** (*die Abzehrung*).

Následující příčiny smrti se objevují vždy jen u jednoho člověka. 75letá žena podlehlá na **nedostatek sil** (*die Ermangelung der Kräfte*). Mohlo se jednat o marasmus, tedy zchátralost, celkovou sešlost následkem věku či těžkého onemocnění provázenou rozvratem celého organismu či celkovým vyváženým nedostatkem energie.¹⁹⁴ Dalším ojedinělým případem je **zánět kloubů** (*das Gliederreissen*), který postihl 64letou ženu. Dnes se toto zánětlivé onemocnění označuje odborně artritida, projevuje se například otokem, zčervenáním, bolestí či omezením pohybu.¹⁹⁵

¹⁹² SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 4-5.

¹⁹³ <http://mozkove-krvaceni.zdrave.cz/> [15. 2. 2015]

¹⁹⁴ <http://lekarske.slovniky.cz/pojem/marasmus> [15. 2. 2015]

¹⁹⁵ <http://lekarske.slovniky.cz/pojem/artritida> [15. 2. 2015]

Jedenkrát se u 70leté ženy setkáváme se **sešlostí věkem** (*altershalber*) a pouze jednou se také vyskytuje skon z důvodu **vodnatelnosti** (*die Wassersucht*).

1786	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	0	3	3
Součet zemřelých kojenců				3

Tab. 13 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1786

1786	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	12	5	9
Celkem zemřelých			26

Tab. 14 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1786

1786	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	1	6	2	6	15
Muži	2	6	3	3	14
Celkem zemřelých					29

Tab. 15 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1786

5.5 Rok 1787¹⁹⁶

Celkový počet zemřelých: 19

Počet uvedených příčin úmrtí 19

Počet záznamů o věku zemřelých: 19

Rok 1787 byl, co se týče ztrát na životech, poměrně mírný a v porovnání s předešlým rokem zaznamenal o deset mrtvých méně. K výrazným změnám dochází ve věkové kategorii 1-14 let – oproti předcházejícímu roku se úmrtnost dětí v tomto věku snižuje až o pětinasobek. Úmrtnost žen a mužů je opět vyrovnána.

Nejvyšší úmrtnost dospělých zapříčinila **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*) objevující se u 26% (5 případů) zesnulých. Opět zasáhla pouze dospělé starší 30 let. Kdežto u zemřelých kojenců se znovu nejvíce objevuje **psotník** (*die Fraiß*), který taktéž činí 26% (5 případů) z celkového počtu úmrtí. V tomto roce jej registrujeme u dětí do půl roku života. Z 10% (2 případy) zastupuje úmrtnost **vodnatelnost** (*die Wassersucht*), jež postihla ženy ve věku 34 a 80 let. U 10% (2 případy) zemřelých se také objevují **úbyť** (*die Abzehrung*)) zasahující rovněž ženy nad 40 let. Obě zesnulé ženy na úbyť pocházely ze stejného domu č. 113 a pravděpodobně se jednalo o matku s dcerou, jak tomu napovídá jejich stáří a stejná jména – Anna Maria Kastner.

Další příčiny se vyskytují už pouze ojedinele. Jedná se o **krvácení do mozku** (*der Schlagfluß*), na něž zemřel muž mající 52 let. Tradičně se nám objevuje i smrt přirozenou cestou, tedy **sešlost věkem** (*alterswegen*), která potkala 74letého muže. Nově však z příčin smrti za tento rok zaznamenáváme *Mutters Umstände*, což bylo poznamenáno u ženy starší 60 let. Do češtiny lze tento německý obrat přeložit jako **mateřské komplikace**. Těžko však interpretovat tuto příčinu úmrtí blíže. Odhadem se mohlo jednat o gravidní ženu, která ve svém pokročilém věku 62 let těhotenství nezvládla. Další možností by mohla být teorie, že žena zemřela během či po komplikovaném porodu.

Další nově se objevující příčinou smrti v prameni je **dýchavičnost neboli dušnost** (*die Engbrüstigkeit*), na níž zemřel 5letý chlapec. Jedná se o namáhavé a

¹⁹⁶ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 5-6.

ztížené dýchání s pocitem dechové tísně či nedostatku vzduchu. Dýchavičnost neboli dyspnoe je běžným příznakem několika medicínských poruch, zvláště těch, které postihují kardiovaskulární a respirační systém. Při nádechu je známkou onemocnění horních cest dýchacích, zatímco při výdechu značí onemocnění dolních cest dýchacích. Dyspnoe při nádechu i výdechu může znamenat onemocnění průdušnice. Z pramene však těžko poznat, o jaké onemocnění se mohlo jednat. Nelze vyloučit ani například astma, o kterém se však tehdy ještě zcela nevědělo. Mohl to také být vedlejší příznak plicní tuberkulózy.¹⁹⁷

Čerstvě se vyskytující nemocí byly **pravé neštovice** (*die Blattern*). Prvně se v Rokytnici objevily v domě č. 14 koncem listopadu roku 1787 u dívky Marie Janetschke, která na ně zemřela ve svých 2 a půl letech. Problém nastává s překladem z němčiny do češtiny, slovníky¹⁹⁸ je překládají jako pravé, ačkoliv sám německý název zní v překladu do češtiny pouze „neštovice“. Budeme však brát v potaz označení „pravé neštovice“. Mezi typické symptomy během tohoto onemocnění jsou vysoká horečka a neštovičky (zarudlé flíčky po těle).¹⁹⁹ Některé varianty pravých neštovic jsou spojeny až s 100% smrtelností. Hnisající vředy pravých neštovic jsou velmi bolestivé, často zasahují i sliznice. Nemocný pak umírá na otravu krve, případně na selhání oběhové či dýchací soustavy. V případě přežití zanechávají pravé neštovice trvalé následky v podobě slepoty nebo zjizvené tváře.²⁰⁰ Konec roku 1787 lze tedy označit za zásadní mezník, kdy do Rokytnice pomalu, ale jistě putuje epidemie pravých neštovic. Od této chvíle bude tato nemoc městečko sužovat v epidemických vlnách až do 20. století.

¹⁹⁷ <http://www.lekarske.slovníky.cz/pojem/dusnost> [15. 2. 2015]

¹⁹⁸ B. LUTONSKÝ – J. ČERNÝ, *Latinsko-německo-český slovník*, s. 27.

¹⁹⁹ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 344-345.

²⁰⁰ <http://www.nestovice.info/plane-a-prave-nestovice/> [15. 2. 2015]

1787	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	0	5	5
Součet zemřelých kojenců				5

Tab. 16 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1787

1787	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	2	3	9
Celkem zemřelých			14

Tab. 17 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1787

1787	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	2	1	2	5	10
Muži	3	1	1	4	9
Celkem zemřelých					19

Tab. 18 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1787

5.6 Rok 1788²⁰¹

Celkový počet zemřelých: 32

Počet uvedených příčin úmrtí: 32

Počet záznamů o věku zemřelých: 32

Hladina počtu zemřelých v roce 1788 se oproti roku 1787 zvedla o 68%. Na dvojnásobek vzrostla kojenecká úmrtnost, na čtyřnásobek pak mortalita v rámci kategorie 1-14 let. Úmrtnost mužů je o 32% vyšší než úmrtnost žen.

Z výše uvedeného plyne, že rok 1788 se nese ve znamení převládajícího počtu ztrát na životech u kojenců a dětí do 14 let. U 34% (11 případů) zemřelých se totiž vyskytuje **psotník** (*die Fraiß*). Hojně se objevují i případy zemřelých na **pravé neštovice** (*die Blattern*), které zaujímají druhou pozici a 22% (7 případů) z celkového počtu úmrtí. Na neštovice se však umíralo pouze od ledna do dubna, po zbytek roku o nich v matrice nenacházíme už žádné záznamy, jedná se tak o druhý epidemický příliv neštovic. Pro lepší představu a vcítění se do situace je třeba zde uvést příklad, kdy psotník či neštovice zahubily během 3 měsíců téměř celou rodinu. V prameni zaznamenáváme vysoký počet úmrtí u domu č. 9. Jedná se o rodinu rokytnického primátora Antona Michalitschkeho. V březnu umírá na neštovice ve svých 3 letech Katharina Michalitschke a v dubnu 2letý Johannes Michalitschke. Během dubna umírá i Adalberth Michalitschke ne však na neštovice, ale psotník. V květnu ještě skoná George Michalitschke - taktéž na psotník. Zajisté se jedná o shodnou rodinu, protože u každého dítěte je dovětek dokládající otcovství Antona Michalitschkeho, rokytnického primátora.

Plicní tuberkulóza (*die Lungensucht*) se v tomto roce taktéž projevila, a to u 12% (4 případy) zesnulých. Z 9% (3 případy) zahubila rokytnické obyvatelstvo **vodnatelnost** (*die Wassersucht*). 6% (2 případy) zastoupení má v rámci roku 1788 **smrt umrznutím** (*erfrorern*). Vyskytuje se u dvou mužů v tentýž den, tedy 14. prosince. Tento údaj nám patrně dokládá existenci krutých prosincových mrazů před koncem roku. Sporadicky se v matrice v rámci roku 1788 nachází i několikrát výše zmiňovaná *innerliche Entzündung*, u jednoho případu se uvádí **úbyť** (*die*

²⁰¹ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 6-7.

Abzehrung). Nově se mezi příčinami vyskytuje **vnitřní sněť** (*innerlicher Brand*) neboli gangréna či nekróza, a sice u 68letého muže. Jedná se o nekrózu tkáně druhotně změněnou působením zevních faktorů vysycháním, hnilobou, nebo působením některých bakterií.²⁰²

13letá dívka zemřela na doposud v prameni nezmíněnou **žaludeční křeč** (*der Magenkrampf*). Pojmenování příčiny úmrtí je více povšechné než konkretizované, proto nelze exaktně určit, na co přesně dívka zemřela. Pomocí dedukcí se můžeme pouze domnívat, zda mohlo jít třeba o žaludeční vřed, nebo zánět žaludku atp.²⁰³ S tímto úzce souvisí i další příčina objevující se v matrice bezprostředně po žaludeční křeči, a to **kolika** (*die Kolik*), na níž skončil 74letý muž. Kolika je jakýkoliv bolestivý stav v krajině břišní. Základně se koliky dělí na pravé a nepravé. Pravá kolika je bolestivý stav v krajině břišní, který má souvislost s trávicím traktem. Dále se pravé koliky rozlišují podle místa svého vzniku, případně podle projevů, například na plynové, neprůchodnost střev a podobně.²⁰⁴ Vzhledem k ne zcela stoprocentně spolehlivým údajům v matrice nelze vyloučit, že v jádru věci byla žaludeční křeč kolikou atp. Tehdy bylo několik pojmenování pro jedno onemocnění, anebo se naopak vůbec nevědělo, na co dotyčný skutečně zemřel. Tuto skutečnost je nutné brát na vědomí po celou dobu studia matrik a jejich interpretace.

²⁰² <http://www.lekarske.slovniky.cz/pojem/gangrena> [15. 2. 2015]

²⁰³ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 252.

²⁰⁴ <http://www.lekarske.slovniky.cz/pojem/kolika> [15. 2. 2015]

1788	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	1	10	11
Součet zemřelých kojenců				11

Tab. 19 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1788

1788	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	9	3	9
Celkem zemřelých			21

Tab. 20 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1788

1788	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	3	6	1	3	13
Muži	8	3	2	6	19
Celkem zemřelých					32

Tab. 21 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1788

5.7 Rok 1789²⁰⁵

Celkový počet zemřelých: 19

Počet uvedených příčin úmrtí: 19

Počet záznamů o věku zemřelých: 19

Úmrtnost roku 1789 dosahuje stejné úrovně jako v roce předminulém, tj. 1787. Většinu zemřelých představují děti z kojenecké kategorie. Mortalita žen a mužů je opět téměř stejnoměrná.

V roce 1789 opět zemřelo nejvíce, tedy 37% (7 případů) z celkového počtu zemřelých, na **psotník** (*die Fraiß*). Vždy se jednalo o kojence. Znovu je z pramene viditelný případ, kdy Maria Theresia Höker a Barbara Rosalie Höker z domu č. 60, pravděpodobně dvojčata, umírají v tentýž den na stejnou nemoc, v totožném věku 14 dnů. Z 16% (3 případy) se umíralo na **záškrť** (*das Steckkathar*). Záškrť je buď samostatné, nebo podružné onemocnění hrtanu. Samostatná forma probíhá velmi prudce a postihuje především děti od dvou do sedmi let, jež jsou špatně živené. Mezi jeho projevy patří zduření hrtanové sliznice, při němž dítěti hrozí zaškrcení.²⁰⁶

10% (2 případy) obyvatel zemřelo přirozenou cestou, a sice **sešlostí věkem** (*alterswegen*). Dalších 10% (2 případy) pak na **střevní úplavici** neboli **červenku či dyzenterii** (*rote Ruhr*). Jedná se o infekční, nekrózou provázený zánět dolní části tlustého střeva.²⁰⁷ Mezi projevy náleží průjmy, v nejtěžších formách dochází k vyměšování zcela krvavé stolice, horečce, žízni, nespavosti a nedostatku sil.²⁰⁸

Se zbývajících příčinami úmrtí se setkáváme už pouze u ojedinělých případů. Vyskytuje se **vodnatelnost** (*die Wassersucht*), **břišní tyfus** (*das Faulfieber*), **krvácení do mozku** (*der Schlagfluß*), **úbytě** (*die Abzehrung*) a dále pak **vnitřní sněť** (*innerlicher Brand*).

V tomto roce se v matrice nenachází ani jeden případ pravých neštovic.

²⁰⁵ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 8.

²⁰⁶ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 555-556,

²⁰⁷ <http://www.lekarske.slovníky.cz/pojem/dysenterie-bacilarni> [15. 2. 2015]

²⁰⁸ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 511.

1789	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	2	3	5	10
Součet zemřelých kojenců				10

Tab. 22 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1789

1789	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	3	1	5
Celkem zemřelých			9

Tab. 23 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1789

1789	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	6	2	0	1	9
Muži	4	1	1	4	10
Celkem zemřelých					19

Tab. 24 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1789

5.8 Rok 1790²⁰⁹

Celkový počet zemřelých: 23

Počet uvedených příčin úmrtí: 23

Počet záznamů o věku zemřelých: 23

Rok 1790 disponuje sice vyšším počtem zemřelých než rok předešlý, ve srovnání s ním se však snížila kojenecká úmrtnost. Na trojnásobek se ovšem zvýšila mortalita u kategorie 1-14 let. Úmrtnost žen nepatrně převyšuje tu mužskou.

Nejhojněji zastoupenou příčinou úmrtí roku 1790 je již opakovaně **psotník** (*die Fraiß*) se svými 35% (8 případů). Znovu se nám objevují **pravé neštovice** (*die Blattern*), které zaujmají druhé místo a 22% (5 případů) z celkového počtu zemřelých, kterými byly opět pouze děti, tentokrát do 4 let věku. Vyskytují se u zesnulých však pouze v říjnu, a sice pětkrát po sobě v různých rodinách. Jedná se tedy o další epidemickou vlnu.

Z 9% (2 případy) zasahuje obyvatelstvo smrtí **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*). 9% (2 případy) je i přítomnost *innerliche Entzündung*, **vnitřního zánětu**. Tento název těžko rekonstruovat, existuje mnoho eventualit, jak jej interpretovat (viz výše). 4letý chlapec skonal v záchvatu **zvracení** (*das Erbrechen*), dále v ojedinělých případech zaznamenáváme **břišní tyfus** (*das Faulfieber*), **vodnatelnost** (*die Wassersucht*), **střevní úplavici** (*die Ruhr*), **horečku při úbytích** (*Abzehrung Fieber*) a nově také **vnitřní slabost** (*innerliche Schwäche*) u 7letého chlapce, která mohla být vzhledem k jeho ranému věku vrozená.

²⁰⁹ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 9.

1790	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	2	2	3	7
Součet zemřelých kojenců				7

Tab. 25 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1790

1790	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	9	4	3
Celkem zemřelých			16

Tab. 26 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1790

1790	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	1	8	1	3	13
Muži	6	1	3	0	10
Celkem zemřelých					23

Tab. 27 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1790

5.9 Rok 1791²¹⁰

Celkový počet zemřelých: 17

Počet uvedených příčin úmrtí: 17

Počet záznamů o věku zemřelých: 17

Rok 1791 čítá o šest zemřelých méně než rok 1790. Radikální změnu lze zpozorovat především v kategorii 1-14 let, kde došlo k trojnásobnému snížení. U ostatních skupin nenastaly enormnější zvraty. Ženská mortalita si udržuje stejný status jako v předchozím roce.

Nejvyšší úmrtnost v roce 1791 znovu zaznamenáváme u malých dětí, 29% (5 případů) z celkového počtu zemřelých zahynulo na **záškrť** (*das Steckkathar*) a 23% (4 případy) na **psotník** (*die Fraiß*). Z 12% (2 případy) se jako příčina úmrtí objevuje **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*), dalších 12% (2 případy) zabírá **břišní tyfus** (*hitziges Fieber*). To samé procentuální zastoupení má i **střevní úplavice**, která je v matrice jednou označena jako *rote Ruhr*, podruhé už jako *der Darmfrass*. Další příčiny úmrtí se už vyskytují opět případ od případu. Jedná se o **krvácení do mozku** (*der Schlagfluß*) a **úbytě** (*die Abzehrung*).

Epidemie neštovic není pro tento rok aktuální.

²¹⁰ SOA Zámorsk, Sbírnka matrik, matrika Z Rokytнице v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 10.

1791	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	1	2	5	8
Součet zemřelých kojenců				8

Tab. 28 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1791

1791	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	3	1	5
Celkem zemřelých			9

Tab. 29 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1791

1791	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	7	0	0	3	10
Muži	1	3	1	2	7
Celkem zemřelých					17

Tab. 30 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1791

5.10 Rok 1792²¹¹

Celkový počet zemřelých: 30

Počet uvedených příčin úmrtí: 30

Počet záznamů o věku zemřelých: 30

V roce 1792 lze zpozorovat téměř dvojnásobný počet úmrtí než v roce 1791. Trojnásobně se zvýšila mortalita v kategorii 1-14 let, dvojnásobně pak ve skupině nad 50 let. Úmrtnost žen překračuje úmrtnost mužů.

Nejvíce ztrát na životech, celkem 23% (7 případů) z celkového počtu zemřelých, přinesly během roku 1792 **pravé neštovice** (*die Blattern*). Na ně však lidé, v tomto ohledu děti, umírali výlučně během října a listopadu, v ostatních měsících se v matričních záznamech neštovice nevyskytují, což značí přítomnost již čtvrté epidemické laviny. Druhou nejčastější příčinou úmrtí je **psotník** (*die Fraiβ*), jenž zaujímá 17% (5 případů) zastoupení mezi zesnulými. Za psotníkem se na třetí pozici řadí **tuberkulóza** (*die Lungensucht*) se svými 13% (4 případy) a dále **vodnatelnost** (*die Wassersucht*) 10% (3 případy). Posléze 7% (2 případy) úmrtnost způsobila **sešlost věkem** (*alterswegen*) a taktéž 7% (2 případy) činí *innerliche Entzündung*.

Následující příčiny smrti už nacházíme jednotlivě. Hovoříme zde o **úbytích** (*die Abzehrung*), **žaludeční křeči** (*der Magenkrampf*), **mozkovém krvácení** (*der Schlagfluβ*) a **vnitřní slabosti** (*innerliche Schwäche*). Jednotliviny v rámci matričních zápisů tvoří i nově se objevující příčiny úmrtí. Jedná se o **vnitřní hnilobu**, v prameni označenou jako *innerliche Fäulung*, na níž zemřela žena ve věku 53 let. Pravděpodobně jde o jiný název pro **vnitřní sněť**, kterou známe už z předchozích let jako *innerlicher Brand*. 12letý chlapec pak zemřel na **chrlení krve** (*der Blutsturz*). Chrlením krve označujeme masivní vykašlávání či plivání krve z dýchacích cest. Nejčastějším důvodem krvácení je chronický zánět průdušek nebo srdeční choroba. Dále lze zmínit záněty plicní tkáně (včetně tuberkulózy), nádory nebo úrazy hrudníku, vdechnutí jedovatých látek aj.²¹² Prvně se také shledáváme s přítomností **spalniček** neboli **osypek** (*die Masern*), jež nalzáme u

²¹¹ SOA Zámorsk, Sbírka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 10-11.

²¹² <http://www.lekarske.slovníky.cz/pojem/hemoptoe> [15. 2. 2015]

10měsíčního kojence. Spalničky představují vysoce nakažlivé virové onemocnění projevující se zánětem horních cest dýchacích, horečkou a zánětem spojivek. Nápadný je výsev charakteristické vyrážky.²¹³ Spalničky se zřídka objevují u dětí mladších půl roku. U dospělých je toto onemocnění velmi vzácné, neboť ten, kdo na ně už jednou onemocněl, se stává zpravidla imunním po zbytek života.²¹⁴

²¹³ <http://www.lekarske.slovniky.cz/pojem/morbilli> [15. 2. 2015]

²¹⁴ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 377.

1792	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	1	1	4	6
Součet zemřelých kojenců				6

Tab. 31 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1792

1792	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	10	3	11
Celkem zemřelých			24

Tab. 32 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1792

1792	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	3	6	2	6	17
Muži	3	4	1	5	13
Celkem zemřelých					30

Tab. 33 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1792

5.11 Rok 1793²¹⁵

Celkový počet zemřelých: 22

Počet uvedených příčin úmrtí: 22

Počet záznamů o věku zemřelých: 22

Rok 1793 byl vzhledem k počtu úmrtí v minulém roce mírnější, neboť přinesl o osm zesnulých méně. Konstantní stav přetrvává u kojenecké kategorie. Větší pokles zaznamenáváme u kategorie 1-14 let a posléze u lidí starších 50 let. Ženská mortalita opětovně převládá.

Roku 1793 si vyžádala nejvíce obětí na životech, úhrnem 18% (4 případy), **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*) postihující především obyvatelstvo nad 40 let věku. Stejně procentuální zastoupení shledáváme i u **střevní úplavice**, která je u dvou případů označena jako *der Darmfrass* a u dalších dvou německým ekvivalentem *der Bauchfluß*. Výraz *der Bauchfluß* registrujeme v rámci matriky zatím vůbec poprvé a je jedním z dalších případů, kdy se jedna a tatáž příčina úmrtí označovala několika synonymy. Takový jev je mnohdy pro badatele matoucí. Načež 17% (3 případy) úmrtnost představuje obávaný **psotník** (*die Fraiß*). 9% (2 případy) tvoří **neštovice** (*die Blattern*), jejichž přítomnost je viděna pouze v lednu a březnu. 9% (2 případy) zastoupením disponuje i nově se vyskytující **zápal (zánět) plic** (*die Lungenentzündung*). Zápal plic se rozumí zánětlivé onemocnění plic postihující zejména mikroskopické dutinky naplněné vzduchem zvané plicní sklípky. K typickým symptomům patří kašel, bolest na prsou, horečka a obtíže při dýchání.²¹⁶ 9% (2 případy) sumární úmrtnosti zaujímá **krváčení do mozku** (*der Schlagfluß*).

Zvlášť pak spatřujeme prezenci **vodnatelnosti** (*die Wassersucht*), **břišního tyfu** (*das Faulfieber*), **úbytí** (*die Abzehrung*), **záškrtu** (*das Steckkathar*) a **zánětu mozku neboli encefalitidy** (*die Hirnentzündung*). Mozkový zánět postihl 7letou dívku. V této době se pod pojmem „zánět mozku“ mohl ukrývat velký počet mozkových chorob, které ale ve skutečnosti neměly se zánětem co do činění. Většinou se ale jednalo o zánět mozkových plen.²¹⁷ Nejčastější je virový původ

²¹⁵ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 12.

²¹⁶ <http://www.lekarske.slovniky.cz/pojem/zapal-plic> [15. 2. 2015]

²¹⁷ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 109.

zánětu (klíšťová encefalitida). Může být sdružen se zánětem mozkových blan, v těžkých případech i se zánětem míchy. Projevuje se horečkami, bolestí hlavy, poruchou mozkových funkcí, v nejtěžších případech i poruchami vědomí, poruchou dýchání, obrnami.²¹⁸

²¹⁸ <http://www.lekarske.slovniky.cz/pojem/encefalitida> [15. 2. 2015]

1793	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	1	2	2	5
Součet zemřelých kojenců				5

Tab. 34 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1793

1793	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	6	4	7
Celkem zemřelých			17

Tab. 35 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1793

1793	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	2	3	2	6	13
Muži	3	3	2	1	9
Celkem zemřelých					22

Tab. 36 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1793

5.12 Rok 1794²¹⁹

Celkový počet zemřelých: 15

Počet uvedených příčin úmrtí: 15

Počet záznamů o věku zemřelých: 15

Rok 1794 je ve sledovaném období 1784-1812 jedním z nejmírnějších let, co se počtu úmrtí týče, s čímž souvisí pokles mortality ve všech kategoriích. Po dlouhé době mužská mortalita dvojnásobně převyšuje tu ženskou.

V roce 1794 zemřelo 27% (4 případy) lidí přirozenou cestou – **sešlostí věkem** (*alterswegen*). 20% (3 případy) úmrtnost představuje **psotník** (*die Fraiß*). Totožné procentuální zastoupení mají i **pravé neštovice** (*die Blattern*) objevující se pouze v červnu a červenci. Hovoříme zde o již páté epidemické vlně, která městečko v tomto období zasáhla. U 13% (2 případy) zemřelých pozorujeme smrt v důsledku **úbytí** (*die Abzehrung*). U dalších 13% (2 případy) pak sledujeme úmrtnost na **vnitřní sněť** (*innerlicher Brand*). Opět se stýkáme i s jednotlivinou, jíž představuje **záškrt** (*Steckkathar*).

²¹⁹ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 12-13.

1794	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	2	2	4
Součet zemřelých kojenců				4

Tab. 37 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1794

1794	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	3	3	5
Celkem zemřelých			11

Tab. 38 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1794

1794	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	0	2	1	2	5
Muži	4	1	2	3	10
Celkem zemřelých					15

Tab. 39 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1794

5.13 Rok 1795²²⁰

Celkový počet zemřelých: 16

Počet uvedených příčin úmrtí: 16

Počet záznamů o věku zemřelých: 16

Stejně jako rok předcházející, tak i rok 1795 patřil v rámci zkoumaného období k těm shovívavějším. Zato však čítá o jednoho zemřelého více. Prudší změny oproti minulému roku nastaly v kategorii 1-14 let, kde došlo k více než dvojnásobnému vzrůstu mortality. Mužská úmrtnost převyšuje téměř dvakrát mortalitu ženskou.

Rok 1795 demonstruje nejvíce boj rokytnických dětí s **pravými neštovicemi** (*die Blattern*), jimž podlehl 38% (6 případů) z celkového počtu zemřelých. Umíralo se na ně především v podzimních a zimních měsících, jaro a léto se touto příčinou úmrtí nevykazuje. 13% (2 případy) obyvatel zahynulo na **vodnatelnost** (*die Wassersucht*). Stejný počet lidí jako vodnatelnost postihl **záškrt** (*das Steckkathar*).

Ojedinele se shledáváme se **zápalem plic** (*die Lungenentzündung*), **úbytěmi** (*die Abzehrung*), **psotníkem** (*die Fraiß*), **sešlostí věkem** (*alterswegen*), **plicní tuberkulózou** (*die Lungensucht*) a zcela poprvé s **kýlou neboli průtrží** (*der Leibschaaden*). Kýla se jako příčina smrti nachází v matričním záznamu u 58letého muže. Jedná se o vakovité vychlípění dutiny určité části těla, do něhož se přesouvá část orgánů. Důvodem vzniku kýly může být nepřiměřená fyzická námaha člověka či chronický kašel, jež způsobují zvýšení nitrobřišního tlaku.²²¹

²²⁰ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orli. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 13.

²²¹ <http://www.lekarske.slovniky.cz/pojem/hernie> [15. 2. 2015]

1795	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	1	0	1	2
Součet zemřelých kojenců				2

Tab. 40 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1795

1795	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	8	2	4
Celkem zemřelých			14

Tab. 41 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1795

1795	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	0	3	1	2	6
Muži	2	5	1	2	10
Celkem zemřelých					16

Tab. 42 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1795

5.14 Rok 1796²²²

Celkový počet zemřelých: 19

Počet uvedených příčin úmrtí: 19

Počet záznamů o věku zemřelých: 19

Ve srovnání s předchozími třemi lety se mortalita v roce 1796 opět slabě zvyšuje. Mírný nárůst sledujeme u kojenecké úmrtnosti a věkové kategorii nad 50 let.

21% (4 případy) z celkového počtu úmrtí roku 1796 tvoří **psotník** (*die Fraiß*). Stejně procentuální zastoupení, tedy 21% (4 případy), lidí pak zemřelo na **záškrť** (*das Steckkathar*). Pozoruhodností oplývá případ týkající se domu č. 126, kde žila rodina Zerbsových. Během prosince zahynuli na záškrť dva synové Georga Zerbse – Johann a Anton – a jedna dcera Maria, u níž je však jako příčina smrti uvedeno *das Halsschmerzen*. Tento německý výraz se označuje v češtině coby **záněť mandlí**, ale i jako **záškrť**. Vzhledem k onemocnění Mariiných sourozenců se lze patrně přiklonit ke druhé variantě. **Sešlost věkem** (*alterswegen*) se objevuje u 11% (2 případy) úmrtí. **Úbytě** (*die Abzehrung*) pak taktéž spatřujeme u 11% (2 případy) zemřelých.

Jednotlivě se pak v matrice setkáváme se **zápalem plic** (*die Lungenentzündung*), **plicní tuberkulózou** (*die Lungesucht*), **břišním tyfem** (*das Faulfieber*), **vodnatelností** (*die Wassersucht*), **střevní úplavicí** (*die Ruhr*), **zarděnkami** (*die Frieseln*) a **kolikou** (*das Kolikschmerzen*).

²²² SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 13-14.

1796	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	1	1	2	4
Součet zemřelých kojenců				4

Tab. 43 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1796

1796	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	7	2	6
Celkem zemřelých			15

Tab. 44 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1796

1796	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	2	3	1	3	9
Muži	2	4	1	3	10
Celkem zemřelých					19

Tab. 45 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1796

5.15 Rok 1797²²³

Celkový počet zemřelých: 28

Počet uvedených příčin úmrtí: 28

Počet záznamů o věku zemřelých: 28

Mortalita roku 1797 se oproti roku 1796 zvýšila o 32%. Nejdramatičtější nárůst je patrný u věkové kategorie nad 50 let. Paradoxně u kategorie kojenecké a skupiny 1-14 let došlo k nepříliš výraznému poklesu. Během roku převládá ženská mortalita.

Rokem 1797 nás opětovně nejčastěji provází **psotník** (*die Fraiß*), jenž souhrnně zahubil 21% (6 případů) osob. Na druhou pozici se pak řadí **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*) se svými 14% (4 případy). Třetí místo patří zároveň **sešlosti věkem** (*alterswegen*), **úbytím** (*die Abzehrung*) a **zarděnkám** (*rote Frieseln*). Každá z těchto příčin smrti postihla 11% (3 případy) lidí. 7% (2 případy) úmrtnost pak způsobila **vodnatelnost** (*die Wassersucht*) a dále i **krvácení do mozku** (*der Schlagfluß*). U mozkového krvácení se objevuje nová varianta jeho německého zápisu – jedná se o ekvivalent *der Schlage*. Následně jsou nám známy ojedinělé případy jako **záškrt** (*das Halsschmerzen*), **zápal plic** (*die Lungenentzündung*), **břišní tyfus** (tentokrát nazván *der Schleimschlag*), **kolika** (*das Kolikschmerzen*) a **vnitřní sněť** (*innerlicher Brand*)

²²³ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytнице v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 14-15.

1797	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	1	4	1	6
Součet zemřelých kojenců				6

Tab. 46 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1797

1797	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	5	4	13
Celkem zemřelých			22

Tab. 47 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1797

1797	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dny	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	2	1	2	10	15
Muži	4	4	2	3	13
Celkem zemřelých					28

Tab. 48 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1797

5.16 Rok 1798²²⁴

Celkový počet zemřelých: 26

Počet uvedených příčin úmrtí: 26

Počet záznamů o věku zemřelých: 25

Rok 1798 uštedřil největší rány kojenecké kategorii, která čítá o tři zesnulé více, než tomu bylo v roce 1797, ačkoliv rok 1798 je o dva zemřelé chudší. Naopak u lidí starších 50 let se mortalita radikálně snížila, dokonce téměř dvojnásobně. Úmrtnost mužů je převýšena úmrtností žen.

Nejvyšší počet úmrtí v roce 1798 zapříčiňuje **psotník** (*die Fraiss*), na něhož zemřelo 23% (6 případů) z celkového počtu zesnulých. Tentokrát postihoval děti do 3 let. Na druhou pozici za psotník se řadí se svými 19% (5 případů) **úbyť** (*die Abzehrung*), na které umírali lidé různého věku. Stejnou příčku s totožnými 19% (5 případů) obsazuje i nově se objevující příčina úmrtí – *der Reichhusten*, **dávivý neboli černý či zádušný kašel**. Tento typ kašle postihoval nejvíce děti do sedmého roku. A vzhledem ke skutečnosti, že pokud tuto chorobu někdo již jednou prodělá, stává se pak imunním, je tato nemoc nejčastější u dětí, u dospělých se vyskytuje velmi výjimečně. Nejčastěji přichází do populace v epidemických přílivech, které trvají obvykle několik měsíců až rok.²²⁵ Jedná se o vysoce infekční onemocnění dýchacích cest, které se přenáší kapénkovou infekcí. Typickým znakem černého kašle jsou opakované záchvaty kašle následované zájímavým nádechem, často provázené zvracením. K vysilujícím záchvatům dusivého kašle se může přidružit zápal plic, křeče, v krajním případě může dojít až k poškození mozku nebo selhání krevního oběhu.²²⁶

Sumárně 12% (3 případy) pak tvoří **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*). Mezi dalšími záznamy se vyskytují jednotliviny jako **sešlost věkem** (*alterswegen*), **břišní tyfus** (*das Faulfieber*), **zápal plic** (*die Lungenentzündung*), **umrznutí** (*erfrohren*), následně také **krvácení do mozku** (*der Schlagfluss*), na jehož následky skonala Maxmilian Böhme žijící v domě č. 124, u které však není uveden věk, proto

²²⁴ SOA Zámorsk, Sbírká matrik, matriká Z Rokytнице v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 15-16.

²²⁵ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 208-209.

²²⁶ <http://www.vakciny.cz/dospely/2539-let/cerny-kasel/> [15. 2. 2015]

také není započtena do níže utvořených tabulek. 49letý muž zemřel na **studenou sněť** (*kalter Brand*). Poprvé zde zaznamenáváme konkretizaci sněti v rámci matriky. Jedná se o vlhký druh sněti. Dříve se rozlišovaly dva typy vlhké sněti, a to teplá a studená. Záleželo na tom, jakou teplotu a hloubku mělo místo zasažené nekrotickými vlákny. Jestliže bylo teplé, šlo o teplou sněť, pakliže bylo studené, tak o sněť studenou.²²⁷

Vůbec poprvé se v rámci celé matriky setkáváme se **sebevraždou**, a sice u 32letého muže, u něž se uvádí *hat sich in einem Anfalle, v[on] Manie entleibet*, což lze do češtiny přeložit jako *oběsil se v záchvatu, z mánie*.

²²⁷ <http://leccos.com/index.php/clanky/gangrena-2> [15. 2. 2015]

1798	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	1	3	5	9
Součet zemřelých kojenců				9

Tab. 49 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1798

1798	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	5	6	5
Celkem zemřelých			16

Tab. 50 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1798

1798	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	5	5	2	2	14
Muži	4	0	4	3	11
Celkem zemřelých					25

Tab. 51 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1798

5.17 Rok 1799²²⁸

Celkový počet zemřelých: 20

Počet uvedených příčin úmrtí: 19

Počet záznamů o věku zemřelých: 19

Mortalita roku 1799 vykazuje až 20% pokles proti minulému roku. K nejintenzivnějšímu poklesu došlo v kategorii kojenců, u níž zaznamenáváme až pětinasobný úbytek. Ostatní věkové skupiny nevypovídají o notných změnách. Obě pohlaví jsou v rámci mortality skoro vyrovnaná.

V roce 1799 nejvíce lidé umírali na **vodnatelnost** (*die Wassersucht*), kterou tedy lze zařadit s jejími 20% (4 případy) na první místo, kdy nadpoloviční většinu tvořily ženy nad 20 let věku. Na druhé pozici stojí společně tři příčiny úmrtí, z nichž každá zaujímá 15% (3 případy) z celkového počtu zemřelých: **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*) postihující v tomto období pouze ženy (3), **psotník** (*die Fraiss*) týkající se pouze dětí do 3 let, a **sešlost věkem** (*altershalber*), v rámci níž zesnuli 3 muži nad 70let. U dvou případů tvořících sumárně 10% je uvedena nově se objevující příčina smrti, kterou je **tumor** (*die Geschwulst*). Konkrétně se tato diagnóza týká 6letého chlapce a 70letého muže. Tumor je označením pro nádor, popřípadě i pro jakékoliv zvětšení či zduření určité části těla.²²⁹

Jednotlivě se pak vyskytují **úbytě** (*die Abzehrung*), **kolika** (*die Kolik*), **zápal plic** (*die Lungenentzündung*) a **krvácení do mozku** (*der Schlagfluss*).

U jednoho březnového záznamu týkajícího se Johanny Wesel z domu č. 64 není uveden ani věk, ani příčina úmrtí. Z tohoto důvodu nemůže být s tímto záznamem kalkulováno a kvůli absenci věku nemůže být zanesen do statistických výpočtů v tabulce.

²²⁸ SOA Zámorsk, Sbírnka matrik, matrika Z Rokytнице v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 16-17.

²²⁹ <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/tumor> [15. 2. 2015]

1799	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	1	0	1	2
Součet zemřelých kojenců				2

Tab. 52 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1799

1799	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	2	8	7
Celkem zemřelých			17

Tab. 53 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1799

1799	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	1	0	7	2	10
Muži	1	2	1	5	9
Celkem zemřelých					19

Tab. 54 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1799

5.18 Rok 1800²³⁰

Celkový počet zemřelých: 28

Počet uvedených příčin úmrtí: 27

Počet záznamů o věku zemřelých: 28

Úmrtnost roku 1800 je o 47% vyšší než v roce 1799. Téměř na dvojnásobek stoupla úmrtnost ve věkové kategorii nad 50 let a na skoro pětinašobek vzrostla úmrtnost u kategorie věku 1-14 let. Mortalita žen a mužů je naprosto vyvážená.

Zejména od května do července roku 1800 znovu Rokytnicí otřásá epidemie **neštovic** (*die Blattern*) zaujímající první pozici na poli úmrtnosti s 29% z celkového počtu zemřelých (8 případů). Tentokrát toto onemocnění postihovalo děti do 5 let, a z nadpoloviční většiny právě dívky. Na druhé místo se s 18% (5 lidí) řadí **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*), která způsobila smrt téměř výhradně ženám. Na třetím umístění stojí **psotník** (*die Fraiß*) s 11% (3 lidé), v jehož důsledcích zemřely pouze děti do 5 let věku. Dále se po dvou případech (7%) vyskytla **vnitřní sněť** (*innerer Brand*) – zde se jednalo o dva muže starší 60 let. U dalších dvou zápisů týkajících se žen nad 60 let zaznamenáváme **vodnatelnost** (*die Wassersucht*).

Následně se po jednotlivinách objevuje **zápal plic** (*die Lungenentzündung*), **úbyť** (*die Abzehrung*), nově **zácpa** (*die Verstopfung*), **sešlost věkem** (*altershalber*), **zarděnky** (*rote Frieseln*), **střevní úplavice** (*die Ruhr*) a taktéž **černý kašel** (*der Stiekhusten*), jinak nazýván též jako **černý kašel**, na nějž zemřela dívka nedožitého prvního roku života.

U jednoho zápisu chybí údaj o příčině úmrtí.

²³⁰ SOA Zámorsk, Sbírká matrik, matriká Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 17-18.

1800	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	1	4	5
Součet zemřelých kojenců				5

Tab. 55 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1800

1800	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	9	1	13
Celkem zemřelých			23

Tab. 56 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1800

1800	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	1	6	0	7	14
Muži	4	3	1	6	14
Celkem zemřelých					28

Tab. 57 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1800

5.19 Rok 1801²³¹

Celkový počet zemřelých: 17

Počet uvedených příčin úmrtí: 17

Počet záznamů o věku zemřelých: 17

Rok 1801 čítá o 11 zemřelých méně než rok minulý. Znatelný pokles nastal především u kategorie 1-14 a nad 50 let. Úmrtnost žen trojnásobně převyšuje mortalitu mužů.

V matričních záznamech se v roce 1801 střetáváme nejvíce s **psotníkem** (*die Fraiß*), jenž disponuje 24% (4 případy) z celkového počtu zemřelých. Psotník i tento rok výhradně postihoval děti do 1 roku života, nejčastěji se však dožívaly v řádu dní. Na druhé pozici se se svými 18% (3 případy) umístila **sešlost věkem**, dvakrát označená jako *altershalber*, jednou *alterswegen*. Rovněž tento rok, i ty minulé, na ni umírali lidé nad 60 let věku, často se ale shledáváme i s mnoha jedinci staršími 80 let. Na třetí příčce vedle sebe stojí **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*) a **zarděnky** (*rote Frieseln*), kdy každá z příčin skýtá 12% z celkového počtu (tzn., že na každou zemřeli dva lidé). Tuberkulóza se dotýká v tomto období lidí nad 40 let, naopak zarděnky mají dopad výlučně na děti do 2 let. Zarděnky neboli rubeola patří k infekčním chorobám. V Čechách nebylo toto onemocnění příliš rozšířeno. Zarděnky počínaly obvykle krátkodobou horečkou a výskytem začervenalých flíčků v podobě vyvýšených teček, jejichž střed byl zbarven více do ruda než okraj.²³²

Jako obvykle se v rámci matriky objevují i ojedinělé příčiny smrti. Hovoříme zde o **tumoru** (*die Geschwulst*) vztahujícímu se k 69leté ženě, **černém kašli** (*der Stickhusten*) týkajícího se tři čtvrtě roční dívky, **vysílení** (*die Entkräftung*) postihující 68letého muže, **zánětu pohrudnice s výpotkem** (*die Brustwassersucht*), který se dotýká 29leté ženy a který jsme naposledy zaznamenali v roce 1785 u dvou žen starších 50 let. Dále mezi jednotliviny patří **krvácení do mozku** (*der Schlagfluss*) u 69leté ženy a **střevní úplavice** (*rote Ruhr*) v rámci záznamu 65leté ženy.

²³¹ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 18-19.

²³² K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 441.

1801	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	2	1	3
Součet zemřelých kojenců				3

Tab. 58 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1801

1801	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	4	2	8
Celkem zemřelých			14

Tab. 59 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1801

1801	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	3	2	1	7	13
Muži	0	2	1	1	4
Celkem zemřelých					17

Tab. 60 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1801

5.20 Rok 1802²³³

Celkový počet zemřelých: 25

Počet uvedených příčin úmrtí: 25

Počet záznamů o věku zemřelých: 25

V konfrontaci s rokem 1801 čítá rok 1802 o 47% úmrtí více. O polovinu se zvýšila mortalita kojenců. Úmrtnost mužů převažuje.

Rok 1802 se opět po delší době nese především ve znamení kojenecké úmrtnosti. Stěžejním dokladem je velmi vysoká úmrtnost na **psotník** (*die Fraiß*), která činí 32% z celkového počtu zemřelých (8 případů), z něhož jde výlučně o děti do 1 roku života. K 12% (3 případy) pak dosahuje **břišní tyfus**, jednou pojmenovaný jako *hitziges Fieber* a dvakrát pak označený jako *das Faulfieber*. Tentokrát břišní tyfus postihl pouze ženy nad 40 let. Stejně procentuální zastoupení i totožný počet zemřelých pak zaujímá i **střevní úplavice** (*rote Ruhr*), na níž zemřely dvě dívky v kategorii do 14 let a jeden muž starší 50 let. 8% (2 lidé) se pak rovná **sešlosti věkem** (*altershalber*). S pozoruhodným jevem se setkáváme u domu č. 60, v němž žil Kasper Schlüßter, jenž zemřel ve svých 94 letech právě na sešlost věkem. S nejvyšší pravděpodobností se jedná o nejdéle žijícího rokytnického obyvatele v rámci zkoumané matriky pro město Rokytnici v Orlických horách.

8% (2 případy) zastoupením disponují také **úbyť** (*die Abzehrung*), které zasáhly 7měsíčního chlapce a 49letou ženu. Posléze už narážíme na jednotlivé případy. Jedním z nich jsou **zarděnky** (*die Frieseln*) týkající se chlapce 1 roku života, dále **černý kašel** (*der Reichhusten*) u 36leté ženy, **vodnatelnost** (*die Wassersucht*) zmíněná u 72leté ženy. U 74letého muže se dokonce objevuje **vleklá horečka**, což mohl být **břišní tyfus**, a **hemoroidální kolika** (*das Schleichfieber und die Hemorrhoidalkolik*). Hemoroidy znamenají rozšíření žilních struktur, které jsou v okolí dolní části konečníku a řitního kanálu. Na jejich vzniku se podílejí značnou měrou poruchy vyprazdňování, zejména pak dlouhodobá zácpa.²³⁴

Setkáváme se také s jednou **sebevraždou oběšením** (*die Entleibung*), kterou spáchal 47letý muž. Jedná se o zatím druhou sebevraždu, první byla zmíněna u roku

²³³ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 19-20.

²³⁴ <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/hemoroidy> [cit. 25. 2. 2015]

1798. Otazník vystává u 70letého muže, jenž skončil na *das Steinschmerzen*, což lze přeložit jako **bolesti způsobené přítomností kamenů v těle**. Těžko však interpretovat tuto příčinu smrti blíže, nelze vyloučit, že snad mohlo jít o močové či ledvinové kameny. U 36letého muže se vyskytla další neobvyklá příčina úmrtí, a sice *die Halssperre*, **zablokování krční páteře**. Samozřejmě nutno brát takovou příčinu s rezervou, můžeme se pouze dohadovat, co se skutečně skrývalo pod takovým pojmem či na co nebožtík fakticky zemřel.

1802	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	1	1	6	8
Součet zemřelých kojenců				8

Tab. 61 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1802

1802	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	3	6	8
Celkem zemřelých			17

Tab. 62 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1802

1802	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	4	0	3	3	10
Muži	5	3	2	5	15
Celkem zemřelých					25

Tab. 63 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1802

5.21 Rok 1803²³⁵

Celkový počet zemřelých: 21

Počet uvedených příčin úmrtí: 21

Počet záznamů o věku zemřelých: 21

Rok 1803 se nevyznačuje enormními změnami oproti roku 1802. Jediná větší změna nastala u kojenecké úmrtnosti, která v komparaci s minulým rokem spadá na polovinu. Mortalita žen dvojnásobně převyšuje úmrtnost mužů.

Na rozdíl od minulých let byl tentokrát rok 1803 mírný, co se úmrtnosti kojenců týče. Nejvíce se v záznamech setkáváme se **sešlostí věkem** (*alterswegen*), která činí celkem 19% (4 lidé) z celkového počtu zesnulých a týká se pouze jedinců nad 70 let. 14% (3 lidé) pak disponuje i **vysílením organismu** (*die Körperabschwächung*). Tato příčina se z velké části, možná zcela, prolíná se sešlostí věkem. 14% (3 lidé) zahrnuje i **zápal plic** (*die Lungenentzündung*) postihující opět osoby nad 40 let věku. Stejně procentuální zastoupení má i **břišní tyfus** (*hitziges Fieber*), na nějž zemřely dvě ženy nad 60 let a 2letá dívka. **Psotník** (*die Fraiß*) se v roce 1803 vyskytuje pouze ve dvou případech a zabírá sumárně 10% (2 lidé) z celkového počtu. Ve srovnání s předchozími léty se posunul výrazně do pozadí, předtím téměř pokaždé stál na předních příčkách úmrtnosti.

Během roku se ukázal ojedinělý případ **úbytí** (*die Abzehrung*) vztahující se k dívce novorozeneckého věku, dále **zarděnek** (*die Frieseln*) u 6leté dívky, také ovšem **neštovic** (*die Blattern*) u 4letého děvčete, **černého kašle** (*der Reichhusten*) u 40leté ženy. U jednoho zápisu se shledáváme se **snětím v dolní končetině** (*der Beinbrand*), a sice u 56leté ženy a nově také se **ztvrdnutím jater** (*die Leberverhärtung*) u muže starého teprve 20 let. Tvrdnutí - cirhóza jater - vzniká na základě několika faktorů, k velmi častým příčinám vzniku vede nadměrná konzumace alkoholu a předchozí prodělání onemocnění virové hepatitidy. Při tomto onemocnění dochází téměř k celkovému poškození jater a přestavbou jejich vnitřní struktury. Na základě buněčného nedostatku nepoškozených buněk se játra začínají přeměňovat v nepotřebnou vazivovou hmotu a začíná tak vznikat jaterní cirhóza.

²³⁵ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 21.

Průběh nemoci je velmi pozvolný. K nejčastějším příznakům patří oslabení organismu, vysoká únava a nechutenství, projevy často zaměnitelné s chřipkovým onemocněním. Po vypuknutí prvních příznaků se v brzké době začínají přihlašovat další, již vážnější projevy onemocnění.²³⁶

²³⁶ <http://www.cirhozajater.cz/> [14. 3. 2015]

1803	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	2	1	3
Součet zemřelých kojenců				3

Tab. 64 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1803

1803	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	3	3	12
Celkem zemřelých			18

Tab. 64 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1803

1803	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	2	3	1	8	14
Muži	1	0	2	4	7
Celkem zemřelých					21

Tab. 66 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1803

5.22 Rok 1804²³⁷

Celkový počet zemřelých: 11

Počet uvedených příčin úmrtí: 11

Počet záznamů o věku zemřelých: 11

Rok 1804 figuruje ve sledovaném období 1784-1812 jako časový úsek s nejnižším počtem úmrtí. V konfrontaci s rokem 1803 došlo v roce 1804 ke snížení mortality bezmála na polovinu. Nevídané vnímáme u věkových kategorií 1-14 a 15-49 let, jichž se nedotklo ani jedno úmrtí. Úmrtnost žen a mužů se takřka vyvažuje.

Rokem 1804 se znovu vrací na první pozici (45% - 5 lidí) v intencích úmrtnosti **psotník** (*die Fraiß*), který postihl děti výhradně perinatálního a novorozeneckého věku. Mimoto se setkáváme v jednotlivinách i s výskytem **sešlosti věkem** (*altershalber*) u 78leté ženy a s ní souvisejícím **vysílením organizmu** (*die Körperabschwächung*), jež se vztahuje k záznamu o 85letém muži. V mezích ojedinělých případů nalézáme i existenci **tuberkulózy** (*die Lungensucht*) týkající se muže staršího 50 let, následně **břišního tyfu** (*hitziges Fieber*) u 76letého muže, nově také existenci **vnitřního vředu** (*inneres Geschwür*) u 53 leté ženy. V této záležitosti nelze vyloučit možnost přítomnosti nádoru, jelikož samotný výraz *das Geschwür* může znamenat i tumor. Otazník se nabízí u záznamu týkajícího se 62letého muže, u něhož je uvedena příčina úmrtí *Schleimschlagfluß*. Tento německý výraz je však velmi těžce interpretovatelný, neboť je složen z několika slov různého významu. Pod samotným názvem *der Schleimschlag* se ukrývá břišní tyfus, kdežto *der Schlagfluss* je označením pro krvácení do mozku. Snad se mohlo jednat o **břišní tyfus spojený s mozkovým krvácením**, to však lze jen odhadovat.

²³⁷ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 22.

1804	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	2	3	0	5
Součet zemřelých kojenců				5

Tab. 67 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1804

1804	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	0	0	6
Celkem zemřelých			6

Tab. 68 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1804

1804	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	3	0	0	2	5
Muži	2	0	0	4	6
Celkem zemřelých					11

Tab. 69 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1804

5.23 Rok 1805²³⁸

Celkový počet zemřelých: 22

Počet uvedených příčin úmrtí: 22

Počet záznamů o věku zemřelých: 22

Počet zemřelých oproti minulému roku vzrostl přesně na dvojnásobek. Výrazný vzrůst počtu úmrtí je patrný především ve věkové skupině nad 50 let. Mortalita žen téměř pětinašobně převyšuje úmrtnost mužů.

Nejvyšší počet úmrtí způsobila v roce 1805 se svými 23% (5 lidí) **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*) postihující dospělé, zejména ženy, nad 60 let věku, nutno však dodat, že jí podlehl i 27letý muž. Na druhém místě současně stojí obávaný **psotník** (*die Fraiß*) a **sešlost věkem** (potřikrát označena jako *alterswegen*, jednou jako *altershalber*), kdy každá z příčin se týká 4 lidí, kteří dohromady činí u každé z nich 18% z celkového počtu zemřelých. Psotník tradičně zahubil pouze děti, v tomto roce pouze dívky, kojeneckého věku, sešlost věkem zasáhla tentokrát pouze ženské pohlaví, a sice nad 70let věku. 14% (3 lidé) pak tvoří **zápal plic** (*die Lungenentzündung*) týkající se osob starších 30 let. 9% disponují **úbytě** (*die Abzehrung*), jež se objevují u 61letého muže 10leté dívky.

Osamoceně pak stojí **vysílení** (*die Abschwächung*), které usmrtilo 64letého muže, dále **černý kašel** (*der Stickhusten*), jež se projevil u 7leté dívky, v neposlední řadě **mozkové krváčení** (*der Schlagfluss*) u 66leté ženy a **břišní tyfus** s dosud v rámci matriky nepoužitým a neobvyklým názvem *das Gallenfieber*, jež potkal 18letou ženu.

²³⁸ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 22-23.

1805	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	1	3	4
Součet zemřelých kojenců				4

Tab. 70 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1805

1805	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	2	5	11
Celkem zemřelých			18

Tab. 71 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1805

1805	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dny	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	4	2	3	9	18
Muži	0	0	2	2	4
Celkem zemřelých					22

Tab. 72 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1805

5.24 Rok 1806²³⁹

Celkový počet zemřelých: 37

Počet uvedených příčin úmrtí: 36

Počet záznamů o věku zemřelých: 37

Počet zemřelých oproti minulému roku vzrostl o 68%. Kojenecká úmrtnost zůstává stejná, výrazný nárůst je patrný u kategorie 1-14 let, pak také u kategorie osob starších 50 let. Úmrtnost mužů výrazně převyšuje v tomto roce úmrtnost žen.

Nejvíce osob, v tomto případě dětí, zemřelo na **psotník** (*die Fraiß*), který činí 19% (7 lidí) z celkového počtu zemřelých. Tentokrát postihoval zejména chlapce do 3 let věku. Dalších 19% (7 lidí) skonalo kvůli **sešlosti věkem**, která byla dvakrát označena jako *alterswegen*, pětkrát pak jako *altershalber*, a taktéž se týkala především mužů starších 60 let. 11% (4 případy) celkem zahrnuje **břišní tyfus**, jenž je jednou pojmenován *hitziges Fieber*, třikrát *das Faulfieber*. Na tyfus opět umírali z nadpoloviční většiny muži nad 40 let života.

Dále se nám u 8% zemřelých (3 případy) objevuje **skvrnitý tyfus** neboli **peteče** (*die Petetschen*), jenž se v předchozích letech v žádném záznamu nevyskytl. V českých zemích se epidemicky objevoval pouze v souvislosti s válkami, hladem atp.²⁴⁰ Jedná se o závažné infekční onemocnění vyvolávané bakteriálně. Na člověka se nejčastěji přenáší prostřednictvím trusu vši šatní vnikajícího do drobných ranek v kůži vzniklých pokousáním nebo škrábáním. Skvrnitý tyfus se projevuje akutním horečnatým stavem, silnou bolestí hlavy, končetin a celkovou schváceností. Zhruba po 4–7 dnech se objevuje červená vyrážka, která se z hrudníku rozšiřuje na končetiny a zbytek těla, málokdy však postihuje obličej a dlaně.²⁴¹

Dále se v rámci 5% (3 případy) shledáváme s **úbytěmi** (*die Abzehrung*) postihujícími tentokrát výlučně děti do 2 let života. Následných 5% (2 případy) tvoří **zápal plic** (*die Lungenentzündung*), jehož oběťmi se staly 44letá žena a 6letá dívka. Totéž procentuální zastoupení představuje **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*) projevující se u dvou osob starších 50 let.

²³⁹ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 23-24.

²⁴⁰ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 505.

²⁴¹ <http://www.lekarske.slovníky.cz/pojem/tyfus-skvrnity> [14. 3. 2015]

V intencích jednotlivin se posléze vyskytují případy: **vy sílení organizmu** (*die Körperabschwächung*) u 66leté ženy, **zánět pohrudnice s výpotkem** (*die Brustwassersucht*) u 54leté ženy, **vnitřní sněť** (*innerer Brand*) u muže majícího 60 let, **černý kašel** (*der Stickhusten*) u 16týdenního chlapce, **střevní úplavice** (*rote Ruhr*) u 2letého chlapce a nově také **udušení či zadušení** (*die Erstickung*), jež se objevuje u 8leté dívky. Tato příčina úmrtí je diskutabilní a nastává u ní několik možností – buď byla dívka někým zadušena, nebo se udusila při určitém onemocnění negativně působícím na dýchací cesty či nešťastnou náhodou atp. O tom však můžeme pouze spekulovat. Také se mohlo jednat o následky těžkého záškrtu aj. onemocnění dýchacích cest. Nevídaný je také záznam o 54letém muži, v němž se nachází jako příčina smrti *das Nierenfieber*. Tímto německým termínem je myšleno **onemocnění zánětem ledvin doprovázeného vysokou horečkou**.²⁴²

Zcela poprvé se objevuje **rakovina prsu** (*der Krebsfraß an der Brust*), již podlehlá žena ve věku 46 let. Rakovina prsu postihovala především ženy po 40. roku, u mužů se s ní setkáváme zřídka. Počátečním příznakem tohoto nádorového onemocnění je malý, tvrdý, nebolestivý nádorek v prsu. S jeho zvětšováním dochází i k bodavé bolesti. Po vytvoření rakovinného vředu postupně vniká rakovina do nitra, do svalstva, po celém rozsahu hrudníku i do útrobu. Ve sledovaném období, kdy v podstatě absentovala lékařská péče, byl postižený rakovinou prakticky odsouzen k smrti.²⁴³

Problematicky objasnitelná stále zůstává příčina úmrtí *der Schleimschlagfluß* nacházející se u 51leté ženy. Tomuto výrazu byla věnována částečná analýza o několik let zpět, v roce 1804.

U jednoho zápisu chybí uvedení příčiny úmrtí.

²⁴² <http://de.academic.ru/dic.nsf/grammatisch/34306/Nierenfieber> [14. 3. 2015]

²⁴³ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*, s. 430.

1806	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	3	1	4
Součet zemřelých kojenců				4

Tab. 73 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1806

1806	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	10	5	18
Celkem zemřelých			33

Tab. 74 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1806

1806	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	1	4	2	8	15
Muži	3	6	3	10	22
Celkem zemřelých					37

Tab. 75 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1806

5.25 Rok 1807²⁴⁴

Celkový počet zemřelých: 13

Počet uvedených příčin úmrtí: 13

Počet záznamů o věku zemřelých: 13

Rok 1807 s sebou přináší velmi markantní snížení mortality, oproti minulému roku, dokonce o 65%. Kojenecká úmrtnost je přibližně stejná. Výrazný pokles mortality však pronikl do všech ostatních kategorií. U kategorie 1-14 se jedná až o 90% pokles ve srovnání s rokem 1806, u kategorie 15-49 pak 80% úbytek a u kategorie starších 50 let 61% pokles. Na rozdíl od předešlého roku převažuje úmrtnost žen.

Nejvíce zastoupenou příčinu úmrtí představuje v tento rok **psotník** (*die Fraiß*), jenž tvoří 31% (4 případy) celkové úmrtnosti. Jako obvykle na něj umíraly děti, zde hovoříme převážně o dívkách, v raném věku do 1 roku. Druhou pozici zaujímá se svými 15% (2 případy) **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*) objevující se u osob obojího pohlaví nad 40 let věku. U dvou žen nad 50 let se setkáváme s **chrlením krve** (*der Blutsturz*), jež činí taktéž 15% celkové mortality. Pod jednotlivinami se ukrývá **vodnatelnost** (*die Wassersucht*) postihující 62letého muže, **sněť** (*der Brand*) u 52leté ženy, **průjem** (*die Diärrhoe*) u 11měsíčního kojence, **sešlost věkem** (*altershalber*) u 70leté ženy a vůbec poprvé se vyskytuje u muže starého 55 let **žloutenka** (*die Gelbsucht*). Žloutenka je onemocnění projevující se žlutavě zbarvenou kůží, sliznicí a nažloutlým očním sklérem. Způsobuje ji vysoká koncentrace látky zvané bilirubin v krvi. Může se ovšem vyskytovat i u jiných onemocnění, jako jsou například neprůchodnost žlučových cest, rozpad krvinek, a jiná onemocnění jater.²⁴⁵ Dnes je několik typů žloutenky, dříve se však nerozlišovaly.

²⁴⁴ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytнице v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 24-25.

²⁴⁵ <http://nemoci.vitalion.cz/zloutenka/> [14. 3. 2015]

1807	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	1	3	4
Součet zemřelých kojenců				4

Tab.76 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1807

1807	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	1	1	7
Celkem zemřelých			9

Tab. 77 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1807

1807	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	4	0	0	5	9
Muži	0	1	1	2	4
Celkem zemřelých					13

Tab. 78 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1807

5.26 Rok 1808²⁴⁶

Celkový počet zemřelých: 26

Počet uvedených příčin úmrtí: 25

Počet záznamů o věku zemřelých: 25

Rok 1808 se vyznačuje dvojnásobným počtem zemřelých oproti roku minulému. Nejvyšší úmrtnost postihla osoby patřící do kategorie nad 50 let. Vzhledem k počtu zemřelých se neudály v kategorii kojenecké mortality výrazné změny. Počet úmrtí žen a mužů je tento rok téměř vyrovnaný.

Procentuální zastoupení **psotníku** (*die Fraiß*) a **sešlosti věkem** (*altershalber*) se tento rok naprosto vyvažuje. Psotník postihl 23% (6 případů) zemřelých - dětí kojeneckého věku. Na protipólu věkového zaměření stojí sešlost věkem, která se rovněž vyskytla u 23% (6 případů) záznamů pro rok 1808 a týká se žen a mužů nad 70 let. U dvou případů (8%) je evidován **zápal plic** (*die Lungenentzündung*) vztahující se ke dvěma mužům starším 50 let. Dvakrát (8%) se taktéž v zápisech setkáváme s **krvácením do mozku** (*der Schlagfluss*) u žen nad 60 let věku a také dvakrát (8%) s přítomností **břišního tyfu** (jednou označený jako *das Faulfieber*, podruhé *das Nervenfieber*). Ojedinele se pak vyskytuje **vysílení** (*die Abschwächung*) u 74letého muže, smrt následkem **udušení** (*die Erstickung*) u 65letého muže, **snět v krku** (*der Brand im Hals*) u muže starého 42 let, **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*) u 73leté ženy, **zarděnky** (*die Frieseln*) u 43leté ženy, následně **úbytě** (*die Abzehrung*), a to tentokráte u 4letého chlapce. Nově se střetáváme s pojmem **spála** neboli **šarlach** (*das Scharlachfieber*) u 10měsíčního chlapce. Toto infekční onemocnění způsobené streptokoky se projevuje horečkou, angínou, mimo jiné vyrážkou a červeným zbarvením jazyku. Vyrážka je růžově červená a dobře viditelná na břicho či po stranách hrudníku, střídají ji oblasti neporušené kůže. Nemoc vzniká nejčastěji v dětském věku.²⁴⁷

U jednoho záznamu týkajícího se domu č. 107 není uvedena ani příčina úmrtí, ani věk, není dopsáno ani jméno zemřelého, pouze je zaznamenán údaj o rodiči

²⁴⁶ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 25-26.

²⁴⁷ <http://www.lekarske.slovniky.cz/pojem/scarlatina> [14. 3. 2015]

zemřelého dítěte. Nebylo proto možné tento záznam, kde absentuje věk, pohlaví i daná příčina smrti, zahrnout do statistik.

1808	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	1	6	7
Součet zemřelých kojenců				7

Tab. 79 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1808

1808	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	1	4	13
Celkem zemřelých			18

Tab. 80 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1808

1808	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	3	0	2	7	12
Muži	4	1	2	6	13
Celkem zemřelých					25

Tab. 81 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1808

5.27 Rok 1809²⁴⁸

Celkový počet zemřelých: 28

Počet uvedených příčin úmrtí: 28

Počet záznamů o věku zemřelých: 28

V roce 1809 nepozorujeme výrazné odchylky u kojenecké úmrtnosti ani u ostatních věkových skupin, pouze v kategorii nad 50 let došlo k výraznějšímu poklesu úmrtnosti, a sice o 38%. Mužská úmrtnost nepatrně převyšuje úmrtnost ženskou.

Nejvyšší počet zemřelých (39% - 11 případů) měla za následek epidemie **břišního tyfu**, jemuž podléhali rokytničtí obyvatelé všech věkových vrstev zejména v období od září do října. Břišní tyfus je v prameni 10krát nazván *das Nervenfieber*, jednou *das Faulfieber*. Druhou největší hrozbu podněcoval **psotník** (*die Fraiß*), ostatně jako téměř každý rok. Tato choroba se opět týkala výlučně dětí kojeneckého věku. U třech případů (11%) se vyskytuje **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*), u dvou pak došlo k **mozkové mrtvici** (*der Nervenschlag*). Cévní mozková příhoda je akutní onemocnění, během kterého dochází k poškození nervů přetrvávající 24 hodin a déle. Mozková mrtvice je způsobena přerušением krevního zásobení některé části mozku.²⁴⁹ Tato příčina úmrtí se objevuje ve zkoumaném období vůbec poprvé, úzce s ní souvisí také *der Schlagfluss* neboli krvácení do mozku. Nelze vyloučit možnost, že se jedná vzhledem k tehdejší terminologii, kdy se diferencované pojmy často stíraly, o tutéž diagnózu. *Der Schlagfluss*, tedy **krvácení do mozku**, se vyskytuje v jednom ze záznamů pro tento rok taktéž.

Dále se shledáváme už pouze s jednotlivě zastoupenými příčinami smrti. U 4letého chlapce se nachází záznam o **tumoru** (*die Geschwulst*), **úbytích** (*die Abzehrung*) u chlapce 6letého, **černém kašli** (*der Stickhusten*) u 11týdenní dívky, **žaludeční křeči** (*der Magenkrampf*) u ženy 60 let věku a **vodnatelnost** (*die Wassersucht*) u 62leté ženy.

²⁴⁸ SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 26 -27.

²⁴⁹ <http://nemoci.vitalion.cz/cevni-mozkova-prihoda/> [14. 3. 2015]

1809	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	3	1	4	8
Součet zemřelých kojenců				8

Tab. 82 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1809

1809	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	5	7	8
Celkem zemřelých			20

Tab. 83 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1809

1809	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dny	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	4	1	2	6	13
Muži	4	4	5	2	15
Celkem zemřelých					28

Tab. 84 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1809

5.28 Rok 1810²⁵⁰

Celkový počet zemřelých: 39

Počet uvedených příčin úmrtí: 39

Počet záznamů o věku zemřelých: 39

Rok 1810 se vyznačuje rekordním počtem úmrtí v rámci celého sledovaného období 1784 -1812. Druhý nejvyšší počet zemřelých skýtal rok 1806 se svými 37 zesnulými. Oproti předešlému roku je patrný nárůst mortality až o 11 mrtvých, tedy o 39%, přičemž nejprudším vzestupem o 200% byla poznamenána věková kategorie 1-14 let. Ostatní skupiny neoplývají přílišnými změnami. Mortalita mužského pohlaví nepatrně převyšuje mortalitu ženského.

Tento rok pokračuje s epidemií **břišního tyfu**, který jednoznačně stojí na první příčce úmrtnosti. V matričních záznamech je v tomto období pojmenován v naprosté většině jako *das Nervenfieber*, jednou však jako *der Schleimschlag*. Celkově tyfus jímá 33% (13 případů) z celkové úmrtnosti. Podléhali mu lidé všech věkových skupin, a to hlavně v měsících od ledna do května. Od konce května Rokytnici sužuje další epidemická vlna – **neštovic** (*die Blattern*), která je závěrem měsíce července ukončena. Celkově neštovice postihly 21% (8 případů) z celkové mortality a jednalo se především o děti náležející kategorii 1-14 let. **Černý kašel** (*der Stickhusten*) tentokrát zaujímá sumárně 10% (4 případy) a týká se dětí do 3 let věku. Jsou známy také tři případy (8%) **úbytí** (*die Abzehrung*) u dětí do 2 let. **Psoťník** (*die Fraiß*) tento rok zůstává se svými 5% stranou, podlely mu „pouze“ dvě děti do 1 roku života. Dva případy čítá i **sešlost věkem** (*altershalber*) postihující samozřejmě naopak osoby v pokročilejším věku, a **plicní tuberkulóza** (*Lungensucht*), jež se projevila u osob starších 50 let.

Nejnižší zastoupení přirozeně tvoří jednotliviny - **tumor** (*die Geschwulst*), **krvácení do mozku** (*der Schlagfluss*), **vodnatelnost** (*die Wassersucht*), zaznamenáváme dokonce opět jeden případ **rakoviny** tentokrát označené jako *die Krebschaden*, týká se konkrétně 59leté ženy. U 7leté dívky se vyskytuje *die*

²⁵⁰ SOA Zámorsk, Sbírnka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 27-28.

Halsentzündung, což lze interpretovat prostřednictvím překladu jako **zánět hrtanu**, může to však znamenat i **záškrt**.

1810	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	1	1	3	5
Součet zemřelých kojenců				5

Tab. 85 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1810

1810	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	15	7	12
Celkem zemřelých			34

Tab. 86 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1810

1810	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	3	5	4	7	19
Muži	2	10	3	5	20
Celkem zemřelých					39

Tab. 87 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1810

5.29 Rok 1811²⁵¹

Celkový počet zemřelých: 25

Počet uvedených příčin úmrtí: 25

Počet záznamů o věku zemřelých: 25

Počet zemřelých v roce 1811 se oproti roku 1810 snížil o 36%. Hluboký pokles až o 87% nastal u věkové kategorie 1-14 let. U ostatních skupin enormní zvraty nevznikly. Mortalita žen přerůstá mortalitu mužů.

Zásadní úlohu hraje v roce 1811 opět **psotník** (*die Fraiß*), jenž tvoří 24% (6 případů) úmrtnost z celkového počtu a na něhož umíraly opět děti převážně kojeneckého věku. 16% (4 případy) mortalitu zapříčinila **sešlost věkem** (*altershalber*), jíž podleli senioři starší 70 let. Rovněž se u 4 případů (16%) setkáváme s **plicní tuberkulózou** (*die Lungensucht*), jež postihla zejména věkovou kategorii nad 50 let a pro níž je jednou použit nevšední výraz *hektik*. Po dvou případech se pak v záznamech setkáváme s **úbytěmi** (*die Abzehrung*), s **chrlením krve** (*der Bluthusten n. der Blutsturz*) a **vnitřní snětí** (*innerer Brand*). Opět se v jednom zápisu u 84letého muže objevuje diskutabilní výraz *der Schleimschlagfluss*, jehož je obtížné rekonstruovat. Znovu se vyskytl **zánět pohrudnice s výpotkem** (*die Brustwassersucht*), poprvé ovšem u muže. 9letá dívka podlela následkům **žloutenky** (*die Gelbsucht*), 19letý muž **břišnímu tyfu** (*hitziges Fieber*) a 19týdenní kojeneček **černému kašli** (*der Stickhusten*).

²⁵¹ SOA Zámorsk, Sbírká matrik, matriká Z Rokytнице v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 28-29.

1811	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	0	2	5	7
Součet zemřelých kojenců				7

Tab. 88 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1811

1811	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	2	4	12
Celkem zemřelých			18

Tab. 89 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1811

1811	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	2	2	3	7	14
Muži	5	0	1	5	11
Celkem zemřelých					25

Tab. 90 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1811

5.30 Rok 1812²⁵²

Celkový počet zemřelých: 22

Počet uvedených příčin úmrtí: 21

Počet záznamů o věku zemřelých: 21

Ve srovnání s minulým rokem nedošlo v roce 1812, co se úmrtnosti týče, k velkým změnám, mortalita se celkově pouze nepatrně snížila. Velká změna však nastala při pohledu na sumární mužskou a ženskou úmrtnost, která ukazuje dvojnásobek zemřelých mužů než žen.

Nejvyšší úmrtnost zapříčinily **zarděnky** (*die Frieseln*) mající dopad hlavně na děti věkové kategorie 1-14 let. Jejich celkové zastoupení činí 24% (5 případů). Tento rok napadaly pouze chlapce. 14% z celkového počtu zemřelých pak tvoří **břišní tyfus** (*das Nervenfieber*), u něhož není nikterak neobvyklé, že prostupoval všemi věkovými skupinami. Po dvou případech se pak setkáváme s následujícími příčinami úmrtí: **plicní tuberkulóza** (*die Lungensucht*), **psotník** (*die Fraiß*), **sešlost věkem** (*altershalber*) a **úbyť** (*die Abzehrung*). Každá z nich čítá 10% z celkového zastoupení. Ojedinele se už střetáváme s **žaludeční křečí** (*der Magenkrampf*), **vysílením** (*die Abschwächung*), **zápalem plic** (*die Lungenentzündung*) a nově také s **padoucníci** (*die Epilepsie*), která se projevila u 18leté ženy. Padoucnice, dnešním pojmenováním epilepsie, označuje skupinu poruch projevujících se opakovanými záchvaty různého charakteru. Záchvaty jsou způsobeny výbojem v elektrické činnosti určité části nervových buněk a mohou se projevovat poruchami vědomí a vnímání, křečemi, vegetativními projevy a psychickými příznaky.²⁵³

U jednoho srpnového zápisu není uvedena ani příčina úmrtí, ani věk, pouze pohlaví a jméno. Proto nebyl zahrnut do celkové kalkulace a statistik v podobě tabulek pro tento rok.

²⁵² Leden až duben roku 1812 se v matrice zemřelých nachází na foliu 30 – viz SOA Zámrsk, Sbírká matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 30; od května do prosince byl následně evidován v rámci další matriky pro léta 1812-1857 – viz SOA Zámrsk, Sbírká matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1812-1857, sign. 138-13, fol. 1.

²⁵³ <http://www.lekarske.slovniky.cz/pojem/epilepsie> [14. 3. 2015]

1812	POČET ZEMŘELÝCH KOJENCŮ			
	perinatální 0-6	novorozenecká 7-27	ponovorozenecká 28-364	kojenecká 0-364
Město Rokytnice v Orlických horách	1	0	4	5
Součet zemřelých kojenců				5

Tab. 91 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1812

1812	ÚMRTNOST OBECNĚ		
	1-14	15-49	50+
Město Rokytnice v Orlických horách	6	2	8
Celkem zemřelých			16

Tab. 92 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1812

1812	ÚMRTNOST V RÁMCI POHLAVÍ				
	0-364 dní	1-14	15-49	50+	celkem
Ženy	1	2	2	2	7
Muži	4	4	0	6	14
Celkem zemřelých					21

Tab. 93 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1812

5.31 NĚMECKO-ČESKÝ SLOVNÍK NEMOCÍ A PŘÍČIN SMRTI

die Abschwächung	vysílení, vyčerpání
die Abzehrung	úbytě, ale i sešlost věkem či hubnutí
Abzehrung Fieber	horečka při úbytích
altershalber	sešlost věkem
alterswegen	sešlost věkem
der Beinbrand	sněť v dolní končetině
die Blattern	neštovice
der Bluthusten	chrlení krve
der Blutsturz	chrlení krve
der Brand	sněť
der Brand im Hals	sněť v krku
die Brustwassersucht	zánět pohrudnice s výpotkem
der Darmfrass	střevní úplavice
die Diärhoe	průjem
die Engbrüstigkeit	dýchavičnost, dušnost
die Entkräftung	vysílení
die Entleibung	sebevražda oběšením
die Epilepsie	padoucnice, epilepsie
das Erbrechen	zvracení
erfrorern	umrznutí
die Ermangelung der Kräfte	nedostatek sil, vysílení
die Erstickung	udušení, dušení
das Faulfieber	břišní tyfus
die Fraiß	psotník
die Frieseln	zarděnky
das Gallenfieber	břišní tyfus
die Gelbsucht	žloutenka
die Geschwulst	tumor
inneres Geschwür	vnitřní vřed
das Gliederreissen	zánět kloubů
die Halsentzündung	zánět hrtanu, ale i záškrt
das Halsschmerzen	zánět mandlí, ale i záškrt

die Halssperre	zablokování krční páteře
die Hemorrhoidalkolick	hemoroidální kolika
die Hirnentzündung	zánět mozku
hitziges Fieber	břišní tyfus
hitzige Krankheit	břišní tyfus
innerer Brand	vnitřní sněť
innerliche Entzündung	vnitřní zánět (?)
innerliche Fäulung	vnitřní hniloba
innerliche Schwäche	vnitřní slabost
innerlicher Brand	vnitřní sněť
innerlicher Fraiß	psotník
kalter Brand	studená sněť
die Kolik	kolika
das Kolikschmerzen	kolika
die Körperabschwächung	vysílení organismu
der Krebsfraß an der Brust	rakovina prsu
der Krebschaden	rakovina
die Leberverhärtung	ztvrdnutí jater
der Leibschaden	kýla
die Lungenentzündung	zápal plic
die Lungensucht	plicní tuberkulóza
der Magenkrampf	žaludeční křeč
die Masern	spalničky
die Mutter Fraiß	děložní křeče
Mutters Umstände	mateřské komplikace
das Nervenfieber	břišní tyfus
der Nervenschlag	mozková mrtvice
das Nierenfieber	zánět ledvin doprovázený vysokou horečkou
die Petetschen	skvrnitý tyfus
der Reichhusten	dávivý kašel
rote Frieseln	zarděnky
rote Ruhr	střevní úplavice
die Ruhr	střevní úplavice
das Scharlachfieber	spála

der Schläge	krvácení do mozku
der Schlagfluss	krvácení do mozku
das Schleichfieber	vleklá horečka
der Schleimschlagfluss	břišní tyfus a krvácení do mozku
der Schleimschlag	břišní tyfus
das Steckkathar	záškrť
das Steinschmerzen	bolesti způsobené přítomností kamenů v těle
der Stiekhusten	dávivý kašel či černý kašel
die Verstopfung	zácpa
die Wassersucht	vodnatelnost ²⁵⁴

Tab. 94 Německo-český slovník nemocí a příčin smrti

²⁵⁴ Překlad výrazů z němčiny do češtiny probíhal především s pomocí následující publikace: Boleslav LUTONSKÝ – Jaroslav ČERNÝ, *Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících (nejen) pro genealogy*, Praha 1995.

6 SHRNUTÍ

V rámci předkládané práce bylo zkoumáno období 1784-1812. Právě tento časový úsek, vedený v podstatě v jedné knize²⁵⁵, si zasluhuje povšimnutí a bližší studium především proto, že rok 1784, jak už bylo několikrát avizováno, znamená důležitý mezník ve vedení příčin smrti. Z čehož vyplývá, že zájem této práce se zaměřil na nejstarší dochované matriční záznamy obsahující příčiny úmrtí. Vyjma města Rokytnice v Orlických horách matriky zachycují i přilehlé vsi farního obvodu, které se však nestaly středem zájmu této bakalářské práce, mohly by však být možným jiným aspektem pro další demografické studium rokytnické oblasti.²⁵⁶

V časovém úseku mezi lety 1784-1812 bylo na základě matričních záznamů ve městě Rokytnici v Orlických horách doloženo celkem 662 úmrtí osob ve věku od několika málo dnů až po i pro dnešní dobu úctyhodných 94 let. U několika záznamů ale potřebné údaje, tj. věk a příčina úmrtí, absentovaly. Takové případy tudíž nemohly být zakalkulovány do jednotlivých tabulek a grafů, neboť by pak celková statistika přinesla zkreslené a klamavé informace.²⁵⁷

	Datum úmrtí	jméno	věk zemřelého	příčina úmrtí
1.	26. 4. 1798	Maxmiliana	neuveдено	Schlagfluss
2.	7. 3. 1799	Johanna	neuveдено	neuveдено
3.	9. 7. 1800	Franz	49	neuveдено
4.	19. 4. 1806	Joseph	4	neuveдено
5.	27. 11. 1808	neuveдено ²⁵⁸	neuveдено	neuveдено
6.	2. 8. 1812	Anton	neuveдено	neuveдено

Tab. 95 Neúplné záznamy v rokytnických matrikách z let 1784-1812 a 1812-1857

²⁵⁵ Pouze část roku 1812 se nachází v nadcházející matrice.

²⁵⁶ Viz kap. 4 Sběrka matrik Farního úřadu římskokatolické církve Rokytnice v Orlických horách.

²⁵⁷ Neúplné záznamy byly započítány pouze do celkových přehledů, kde nijak nenarušovaly hodnověrnost a nezapříčinily tak podání zkresleného obrazu.

²⁵⁸ V záznamu je však uvedeno, že se jednalo o dítě, jehož otec byl jistý Franz Hund. SOA Zámorsk, Sběrka matrik, matrika Z Rokytnice v Orl. h. 1784-1812, sign. 138-12, fol. 26.

Díky dochovaným soupisům duší z let 1783²⁵⁹, 1785²⁶⁰, 1786²⁶¹, 1790²⁶², 1792²⁶³, 1793²⁶⁴ a 1796²⁶⁵ známe přesný počet obyvatel ve městě. Dochoval se i seznam duší z roku 1819²⁶⁶, který je však poměrně vzdálen časovému zaměření této bakalářské práce, proto není zahrnut do tabulky. Rok 1819 dokládá existenci 762 osob ve městě Rokytnici. Soupisy duší, lat. *liber status animarum*, začaly být vedeny v českých zemích v souvislosti s postupem rekatolizace. Jejich povinné vedení nařídil Tridentický koncil, jenž zasedal mezi lety 1545 – 1563. Jednalo se o relace farářů, jež vznikaly za účelem kontroly vyznání obyvatelstva. Jejich vedení bylo pro pražskou arcidiecézi nařízeno pražskou synodou roku 1605. Jejich četnost však narůstá až po roce 1627. Seznamy duší se zhotovovaly v delších časových úsecích a jejich úkol spočíval v evidenci veškerého obyvatelstva dané obce i s údaji o jejich věku a sociálním postavení.²⁶⁷

Na základě pramenné sondy v rámci seznamů duší byly zjištěny následující počty:

Rok	Počet obyvatel města Rokytnice v Orł. h.	Celkový počet obyvatel rokytnické farnosti
1783	736	1836
1785	694	1855
1786	712	1888
1790	725	1948
1792	737	2057
1793	719	2103
1796	755	2198

Tab. 96 Počet obyvatel města Rokytnice v Orlických horách a celkový počet obyvatel rokytnické farnosti, doložených na základě soupisů duší z let 1783, 1785, 1786, 1790, 1792, 1793 a 1796

²⁵⁹ Archiv farního úřadu Rokytnice v Orlických horách, Seznam duší 1783, inv. č. II/2a/1.

²⁶⁰ Tamtéž, Seznam duší 1785, inv. č. II/2a/2.

²⁶¹ Tamtéž, Seznam duší 1786, inv. č. II/2a/3.

²⁶² Tamtéž, Seznam duší 1790, inv. č. II/2a/4.

²⁶³ Tamtéž, Seznam duší 1792, inv. č. II/2a/5.

²⁶⁴ Tamtéž, Seznam duší 1793, inv. č. II/2a/6.

²⁶⁵ Tamtéž, Seznam duší 1786, inv. č. II/2a/7.

²⁶⁶ Tamtéž, Seznam duší 1786, inv. č. II/2a/8.

²⁶⁷ <http://www.paleografie.org/UK/index.php?target=gallery304> [10 3. 2015]

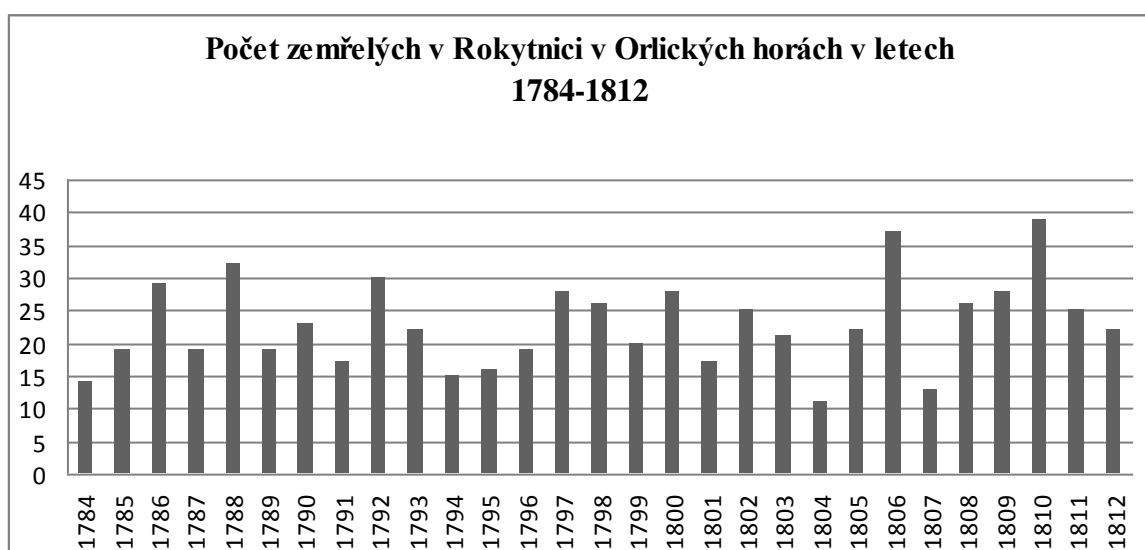
Z výše sestavené tabulky lze vyčíst, že počet obyvatel Rokytnice v Orl. h. zůstával v uvedených letech takřka na přibližně stejných hodnotách, kdežto na celkové kalkulaci populace farnosti vidíme, že počet obyvatel každým rokem vzrůstal.

Počet zemřelých byl logicky v jednotlivých letech proměnlivý. Za rok s nejnižším počtem úmrtí můžeme označit rok 1804, kdy zemřelo pouze 11 lidí. Naopak rokem s nejvyšším kvantem zemřelých, tj. 39, byl rok 1809. V nadcházející tabulce je chronologicky vypracován přehled o počtu úmrtí ve sledovaném období 1784-1812.

Rok	Počet zemřelých
1784	14
1785	19
1786	29
1787	19
1788	32
1789	19
1790	23
1791	17
1792	30
1793	22
1794	15
1795	16
1796	19
1797	28
1798	26
1799	20
1800	28
1801	17
1802	25
1803	21
1804	11
1805	22
1806	37

1807	13
1808	26
1809	28
1810	39
1811	25
1812	22
Celkem	662

Tab. 97 Chronologický přehled o počtu úmrtí ve sledovaném období 1784-1812



Graf č. 1 Počet zemřelých v Rokytnici v Orlických horách v letech 1784-1812

Po komparaci mortality mužů a žen v jednotlivých letech bylo zjištěno, že ženská úmrtnost celkově činí 53%, mužská mortalita zase 47%. Toto sumární procentuální zastoupení hovoří o převládající úmrtnosti žen, jež tu mužskou převyšuje o 6%. V jednotlivých letech však docházelo k velkým výkyvům. Nejvyšší počet zemřelých žen nalezneme v roce 1805, kdy jejich podíl sahá až k 82%. Naopak nejnižší zastoupení zemřelých žen, jež čítá 32%, skýtá rok 1812.

Co se mužského pohlaví týče, logicky vzato: tam, kde je ženská úmrtnost nejnižší, je nejvyšší mužská úmrtnost a v roce, kde shledáme nejvyšší počet zemřelých žen, uvidíme zároveň i nejnižší podíl mužské mortality. Tzn., že v roce 1812 zpozorujeme největší podíl mužské úmrtnosti, a sice 68%. V roce 1805 zemřelo nejméně mužů, což vykazuje jejich pouze 18% účast na celkové úmrtnosti. Ve

většině let však ženská mortalita převládala jen o několik málo procent, k větším výkyvům docházelo v letech 1794, 1795, 1801, 1802, 1803, 1805 a 1807.

Na druhou stranu Kristýna Raková ve své diplomové práci týkající se Chlumce nad Cidlinou zachytila převládající podíl úmrtnosti mužů a došla k závěru, že tam, kde markantně dominuje ženská úmrtnost na úkor mužské, jsou léta epidemií.²⁶⁸ Rokytnické prostředí však tento jev nepotvrzuje, nemůže ho však ani vyvrátit, neboť po bližší sondě do rokytnických matrik zemřelých bylo zjištěno, že epidemie na úmrtnost v rámci pohlaví neměly značný vliv. Leč s jistotou lze konstatovat, že ženy umíraly častěji na sešlost věkem a ve vyšším věku než muži.

Rok	Ženy	Muži
1784 ²⁶⁹	64%	36%
1785	53%	47%
1786	52%	48%
1787	53%	47%
1788	41%	59%
1789	47%	53%
1790	57%	43%
1791	59%	41%
1792	57%	43%
1793	59%	41%
1794	33%	67%
1795	37%	63%
1796	47%	53%
1797	54%	46%
1798	58%	42%
1799	55%	45%
1800	50%	50%
1801	76%	24%
1802	40%	60%
1803	67%	33%
1804	45%	55%
1805	82%	18%

²⁶⁸ K. RAKOVÁ, *Příčiny úmrtí*, s. 82.

²⁶⁹ Rok 1784 není zvýrazněn kvůli chybějícím záznamům, výpočet je tedy jen orientační, pokud by byla jeho kalkulace brána v potaz, došlo by ke zkreslení údajů.

1806	41%	59%
1807	69%	31%
1808²⁷⁰	46%	54%
1809	46%	54%
1810	49%	51%
1811	56%	44%
1812	32%	68%
Celkové procentuální zastoupení pohlaví na počtu úmrtí	53%	47%
Celkový počet zemřelých v rámci pohlaví²⁷¹	343	318

Tab. 98 Procentuální zastoupení mužů a žen na počtu úmrtí a celkový počet zemřelých v rámci pohlaví.

Rok	Ženy	Muži
1784²⁷²	9	5
1785	10	9
1786	15	14
1787	10	9
1788	13	19
1789	9	10
1790	13	10
1791	10	7
1792	17	13
1793	13	9
1794	5	10
1795	6	10
1796	9	10
1797	15	13

²⁷⁰ Do kalkulace nemohl být zahrnut jeden záznam z roku 1808, protože neobsahuje informaci o pohlaví zemřelého, ale pouze údaj, že se jednalo o dítě.

²⁷¹ Celkový počet zemřelých ve sledovaném období byl 662. Pokud ale sečteme počet zemřelých žen a mužů, dostaneme výsledek 661. Důvodem je chybějící údaj o pohlaví zemřelého u záznamu z roku 1808.

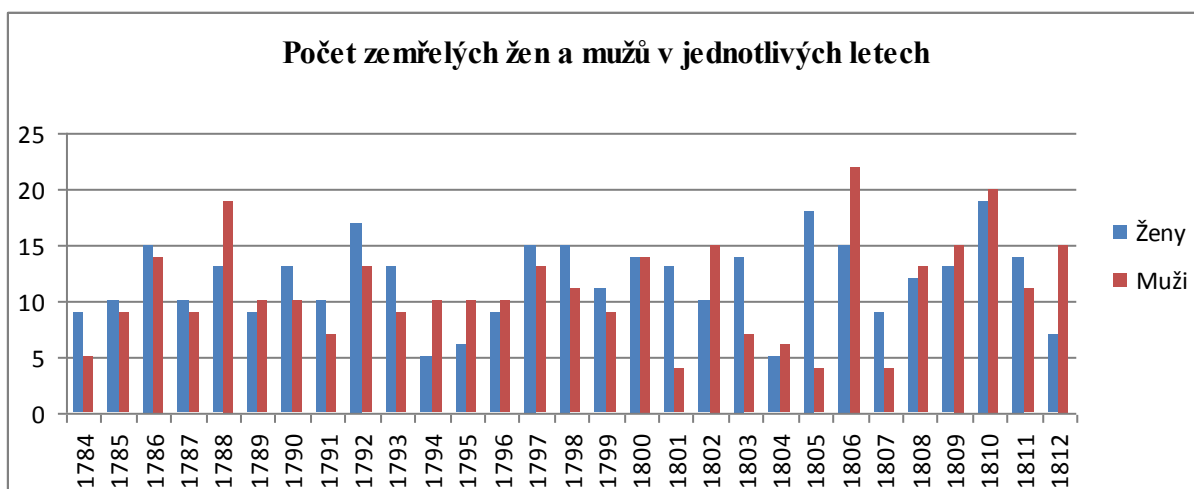
²⁷² Rok 1784 není zvýrazněn kvůli chybějícím záznamům, výpočet je tedy jen orientační, pokud by byla jeho kalkulace brána v potaz, došlo by ke zkreslení údajů.

1798	15	11
1799	11	9
1800	14	14
1801	13	4
1802	10	15
1803	14	7
1804	5	6
1805	18	4
1806	15	22
1807	9	4
1808²⁷³	12	13
1809	13	15
1810	19	20
1811	14	11
1812	7	15
Celkové procentuální zastoupení pohlaví na počtu úmrtí	53%	47%
Celkový počet zemřelých v rámci pohlaví²⁷⁴	343	318

Tab. 99 Počet zemřelých žen a mužů v jednotlivých letech

²⁷³ Do kalkulace nemohl být zahrnut jeden záznam z roku 1808, protože neobsahuje informaci o pohlaví zemřelého, ale pouze údaj, že se jednalo o dítě.

²⁷⁴ Celkový počet zemřelých ve sledovaném období byl 662. Pokud ale sečteme počet zemřelých žen a mužů, dostaneme výsledek 661. Důvodem je chybějící údaj o pohlaví zemřelého u záznamu z roku 1808.



Graf č. 2 Počet zemřelých žen a mužů v jednotlivých letech

6.1 NEJČASTĚJŠÍ PŘÍČINY ÚMRTÍ DLE BERTILLONOVY KLASIFIKACE Z ROKU 1899

Na úvod nutno znovu zdůraznit, že matriky, tedy i matriky zemřelých od roku 1784, vedli faráři, tzn. lidé bez medicínského vzdělání. To se samozřejmě projevilo i na zapisovaných záznamech, které faráři do knihy evidovali za pomoci svědečných výpovědí. Svědci však spíše popisovali symptomy, jež se u zemřelého vyskytly, takže konečnou diagnózu na základě této výpovědi stanovil sám farář. Z tohoto faktu jednoduše vyplývá, že matrika z tohoto období rozhodně neoplývá zaručeně správně diagnostikovanými příčinami úmrtí. Nejjistější si můžeme být jedině u případů, jejichž příznaky byly nezaměnitelné a jejichž diagnóza se na jejich základě dala identifikovat snadněji, což můžeme očekávat u takových nemocí, jako jsou neštovice, zarděnky, spalničky či plicní tuberkulóza. Laicky řečeno, nejsnáze se určovaly příčiny úmrtí, jež se daly na zemřelém zpozorovat. Kdežto stanovit příčiny spočívající v útrokách organismu bylo velmi obtížné.

Potřeba registrovat příčiny úmrtí obyvatel byla ve zkoumaném období 1784-1812 ještě v počátcích, to samé platí i o dlouhém vývoji medicínského nazírání. Z tohoto důvodu nelze transponovat dnešní klasifikační schéma příčin nemocí a úmrtí na dobu takto vzdálenou. Císařský patent z února roku 1784, jenž nařizoval vedení příčin úmrtí, sice obsahoval velmi jednoduchou klasifikaci, ta byla však naprosto nedostačující a zapisování příčin úmrtí mnoho neusnadňovala. První skupina se členila na nemoci obyčejné (*gewöhnliche*), místní (*Ortskrankheit*) a epidemické, druhá skupina pak představovala násilná úmrtí jako sebevraždy, úrazy a vraždy. Největší úskalí této segmentace tkví v problému, které nemoci byly zařazovány pod nemoci obyčejné a které pod nemoci místní. Přibližně na této rovině, počítejme však s malými doplňky, setrvala evidence příčin smrti až do roku 1851, kdy došlo k zavedení nového klasifikačního schématu.²⁷⁵

Pro obec, dříve městečko, Rokytnici v Orlických horách lze využít pro zkoumání příčin úmrtí a jejich identifikací včetně zařazení dle typu soupis „*The Bertillon Classification of Causes of Death*“ z roku 1899²⁷⁶. Nástupcem Bertillonovy

²⁷⁵ Jan K. STRÍTESKÝ, *Zdravotní a populační vývoj*, s. 42-43.

²⁷⁶ <https://archive.org/stream/bertillonclassif01amer/#page/n5/mode/2up> [3. 4. 2015]

klasifikace je Mezinárodní klasifikace nemocí a souvisejících zdravotních problémů (na našem území se používá zkratka MKN)²⁷⁷, originální znění této klasifikace je známé pod názvem International Classification of Diseases and Related Health Problems (na mezinárodní úrovni je používána zkratka ICD)²⁷⁸.

Autorem Bertillonovy klasifikace je, jak již sám název napovídá, Jacques Bertillon, francouzský lékař, statistik a demograf. Jeho projekt klasifikace příčin úmrtí přijal Mezinárodní statistický kongres v Chicagu v roce 1899. Jednalo se o první takový pokus vůbec, ačkoliv řádná klasifikace byla potřeba mnohem dříve. Bertillonovo členění obsahovalo trojí nomenklaturu.²⁷⁹ První nomenklaturu tvořilo 44 nemocí, druhou pak 99 nemocí, třetí byla rozdělena do 15 skupin a označovala 161 nemocí. Choroby Jacques Bertillon rozčlenil podle typu onemocnění (např. nemoci nervového systému a smyslových orgánů, nemoci dýchacího ústrojí, malformace, nemoci trávicí soustavy apod.). Dále byl zhotoven soupis a vysvětlení k jednotlivým nemocem. Tento soupis často obsahuje informace o možných komplikacích v průběhu či po nemoci.

²⁷⁷ <http://mkn-kodovani.cz/> [3. 4. 2015]

²⁷⁸ <http://www.who.int/classifications/icd/en/> [3. 4. 2015]

²⁷⁹ http://www.cdc.gov/nchs/data/misc/classification_diseases2011.pdf [3. 4. 2015]

Třetí nomenklatura	Počet specifikovaných skupin nemocí
Všeobecné nemoci	
I. Epidemické nemoci	1-13
II. Další všeobecné nemoci	13-37
Lokální nemoci	
III. Nervový systém a smyslové orgány	38-54
IV. Oběhový systém	55-66
V. Nemoci dýchacího systému	67-77
VI. Nemoci trávicí soustavy	78-95
VII. Nemoci pohlavní a vylučovací soustavy	96-115
VIII. Těhotenství	116-124
IX. Nemoci kůže a podkožního vaziva	125-129
X. Nemoci pohybové soustavy	130-136
XI. Novotvary	137
XII. Dětství	138-140
XIII. Stáří	141
XIV. Násilné smrti	142-152
XV. Nedefinovatelné příčiny	153-162

Tab. 100 Třetí nomenklatura příčin úmrtí dle Bertillonovy klasifikace schválené Mezinárodním kongresem v Chicagu v roce 1899

V rámci matriky zemřelých pro Rokytnici v Orlických horách bylo nalezeno několik případů, kde nebyla určena či uvedena příčina úmrtí. Proto nemohou být započteny do celkových statistik. Tento nedostatek se vyskytuje v letech 1799, 1800, 1806, 1808 a 1802. U let 1798, 1799, 1808 a 1812 zase v zápisu schází údaje o věku.

Diferenciace statistik příčin úmrtí dle zaměstnání by vzhledem ke způsobu vedení záznamů bylo značně komplikované a iluzorní. A to z toho důvodu, že stěžejní pramen, v tomto případě rokytnická matrika zemřelých 1784-1812, často povolání neobsahuje, nebo se uchyluje k zápisům typu: *Barbara, vdova po Christophu Weissovi, měšťanu*, nebo *Andreas Pauk, spolubydlící*. V tomto případě by výsledky výzkumu sociálních skupin ztratily význam a zkreslovaly by realitu. I přesto by mohlo být v rámci potenciálních dalších demografických výzkumů

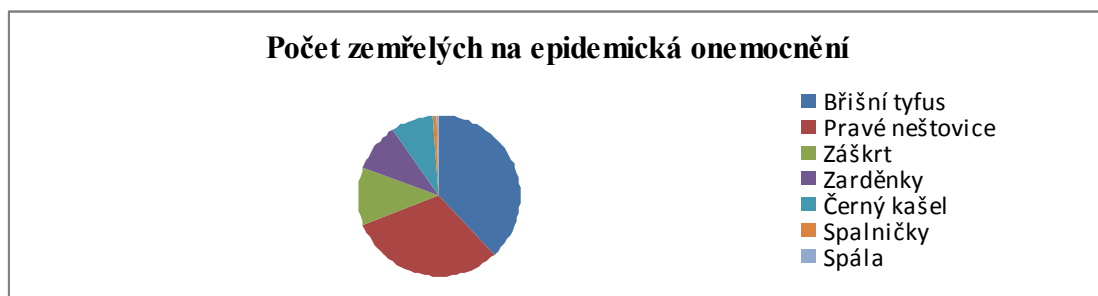
rokytnické oblasti nahlédnuto do jiného pramene, který by povolání obyvatel uváděl spolehlivěji. Mohla by být například využita komparace matrik se soupisy duší, které by údaj o sociálním postavení uvádět měly.

6.1.1 EPIDEMICKÉ NEMOCI

Epidemické choroby náleží do první skupiny Bertillonovy klasifikace příčin úmrtí a patří sem např. **spála, záškrť, černý kašel, zarděnky, břišní tyfus, pravé neštovice, spalničky** či **cholera**. V Rokytnici v Orlických horách mezi lety 1784-1812 skonalo celkem 155 osob na epidemické choroby, tj. 23% z celkového počtu zemřelých (662 osob). Nejvyšší mortalitu způsobil břišní tyfus, jemuž ve sledovaném období podlelo dohromady 59 osob. Druhou pozici obsazují pravé neštovice s počtem 48 zemřelých. 18 lidí pak zemřelo na záškrť, 15 na zarděnky a 13 na černý kašel. Ojediněle se vyskytuje spála a spalničky.

Pozice	Název epidemického onemocnění	Počet zemřelých
1.	Břišní tyfus	59
2.	Pravé neštovice	48
3.	Záškrť	18
4.	Zarděnky	15
5.	Černý kašel	13
6.	Spalničky	1
	Spála	1
Počet zemřelých		155

Tab. 101 Počet zemřelých na epidemické nemoci



Graf č. 3 Počet zemřelých na jednotlivá epidemická onemocnění

6.1.2 OSTATNÍ VŠEOBECNÉ NEMOCI

Do této druhé kategorie nemocí spadá kupříkladu **sněť, plicní tuberkulóza, rakovina, revmatická horečka, vzteklina, revmatická horečka či diabetes (cukrovka)**.

Nejrozsáhlejší příčinou úmrtí z kategorie ostatních všeobecných nemocí je bez pochyby plicní tuberkulóza. V rozboru jednotlivých bylo však rozlišováno mezi dvěma pojmy – *die Lungensucht* a *die Abzehrung*. Samotný název *die Lungensucht* označuje skutečně plicní tuberkulózu, problém však nastává u pojmu *die Abzehrung*, který není tak jednoznačný. Může označovat *hubnutí, sešlost věkem, ale i úbytě*, což bývalo dříve další pojmenování tuberkulózy. Z tohoto důvodu nelze záznamy obsahující *die Abzehrung* přesně zařadit do příslušné kategorie. V potaz je brán pouze nesporný název *die Lungensucht*, jenž se objevuje u celkem 71 osob, tzn. 11% z celkového počtu zemřelých (662). Pro upřesnění a konkretizaci situace – *die Abzehrung* se vyskytlo u 42 zemřelých lidí.

Dále se této kategorie dotýká sněť, která ve sledovaném období zahubila 13 osob – tedy 2% z celkového počtu zemřelých. V 10 případech se jedná o sněť vnitřní (*innerlicher Brand*), u 3 případů je konkretizovaná jako studená sněť (*kalter Brand*), sněť v dolní končetině (*Beinbrand*) a sněť v krku (*Brand im Hals*). Často se týkala lidí trpících diabetem.

Do skupiny dalších všeobecných nemocí náleží i rakovina či tumor. S rakovinou se shledáváme dvakrát, v obou případech se jednalo o ženy starší 40 let. V jednom případě se jednalo o rakovinu prsu, v tom druhém o rakovinu nekonkretizovanou. Poprvé se s názvem rakovina v matrice střetáváme roku 1806. Tumor pak nalézáme u 5 osob, výjimkou tumorem postižených nejsou ani děti do 14 let věku. První případ tumoru se objevil v roce 1799.

Do této skupiny nemocí Jacques Bertillon zařadil taktéž **artritidu, tedy zánět kloubů**. My se s touto diagnózou setkáváme v rámci studovaného období pouze jednou.

6.1.3 NEMOCI NERVOVÉ SOUSTAVY, SMYSLOVÝCH ORGÁNŮ

Nejvíce zastoupenou příčinu úmrtí vůbec představoval **psotník**, jenž zapříčinil smrt mezi lety 1784-1812 144 osobám, zpravidla kojencům. Tento počet zároveň činí 22% z celkového počtu zemřelých. Pro faráře, jakožto zapisovatele příčin úmrtí, bylo velmi obtížné shledat důvod úmrtí hlavně u dětí v kojeneckém stadiu života. Proto musíme brát toto konstatování s rezervou, nemuselo totiž jít vždy o psotník, ale pokud nebylo jiné řešení, psotník se stával často notným východiskem. Psotník v matrice nalézáme pod německým ekvivalentem *die Fraiß*.

Další příčinou úmrtí spadající do této kategorie je **krvácení do mozku** čili **mozková mrtvice** – v matrice pod německými výrazy *der Schlagfluss* (u naprosté většiny případů) či jako *der Nervenschlag* nebo *der Schlage*. Souhrnem se tento jev vyskytl u 23 zemřelých osob, což v procentovém výpočtu dosahuje bezmála 4% z celkového počtu zesnulých osob.

U jednoho případu se setkáváme se **zánětlivým onemocněním mozku** (*die Hirnentzündung*). Vyskytl se také jeden případ **epilepsie, padoucnice**.

6.1.4 NEMOCI OBĚHOVÉ SOUSTAVY

Do kategorie nemocí oběhové soustavy bychom dle Bertillonovy klasifikace mohli zařadit z příčin úmrtí vyskytujících se v matrice pouze **hemoroidální koliku**, která se objevila pouze u jednoho záznamu.

6.1.5 NEMOCI DÝCHACÍ SOUSTAVY

Nejčastěji se vyskytující příčinou úmrtí v intencích nemocí dýchací soustavy byl bezpochybně **zápal plic**, jenž způsobil smrt celkem 19 osobám, objevil se tedy u 3% z celkového počtu zesnulých. Dalším onemocněním, které sem můžeme zařadit je **zánět pohrudnice s výpotkem**, jež se v matrice nachází celkem 3krát, a sice u 2 žen a jednoho muže. Taktéž sem lze zařadit **dýchavičnost neboli dušnost**, jež se projevila u 3 osob.

Následující příčina úmrtí není konkrétní nemocí dýchací soustavy, nýbrž spíše projevem některé nemoci respiračního ústrojí (velká pravděpodobnost vyvstává např. u bronchitidy), kterým je **chrlení krve**. Vykašlávání krevních sraženin se vyskytlo u 5 lidí různých věkových kategorií.

6.1.6 NEMOCI TRÁVICÍ SOUSTAVY

Mezi nemoci trávicí soustavy můžeme dle Bertillona zakomponovat **střevní úplavici, zácpu, koliku, cirhózu jater, průjem aj.**

Střevní úplavice vzala život sumárně 16 lidem, což čítá něco přes 2% z celkového počtu zesnulých osob. Druhou nejhojnější nemocí trávicího systému je kolika, která se ukázala u 5 případů, z nichž jeden není označen přímo kolikou, avšak jako žaludeční křeč. Ojediněle se v matrice objevila zácpa, průjem, cirhóza (ztvrdnutí) jater, žloutenka či kýla.

6.1.7 NEMOCI POHLAVNÍ A VYLUČOVACÍ SOUSTAVY

Ačkoliv Bertillon do této skupiny klasifikuje mnoho onemocnění, na základě výzkumu nemocí vyskytujících se v matrice sem lze zařadit pouze **zánět ledvin**, čili nefritidu. Ta se vyskytla pouze jednou.

6.1.8 TĚHOTENSTVÍ A PUERPERÁLNÍ OBDOBÍ

Přestože v minulých dobách, kdy nebyla vyvinutá zdaleka taková péče jako dnes či v minulém století a kdy ženy velmi často umíraly při komplikovaných porodech či bezprostředně po nich, neobjevuje se nám v matrice pro sledované období 1784-1812 ani jeden případ, kdy by rodička podlehla během porodu či po něm. Je znám pouze jediný případ, kdy 58letá žena zemřela na **děložní křeče**. Přičemž však těžko říci, zda se jednalo o nepříznivý následek porodu, či šlo o jiné onemocnění gynekologického typu. U jednoho záznamu se také setkáváme s **mateřskými komplikacemi**, které utrpěla žena starší 60 let. Těžko však určit, o co přesně se mohlo jednat (viz rok 1787).

6.1.9 NEMOCI KŮŽE A PODKOŽNÍHO VAZIVA

Do rámce této kategorie můžeme zařadit jediné **vnitřní vřed**, jímž trpěla 53letá žena.

6.1.10 NEMOCI POHYBOVÉ SOUSTAVY

V rámci matriky se nesečkáváme zpravidla s žádnými nemocemi pohybové soustavy. Výjimku tvoří pouze **zablokovaná krční páteř**, která se roku 1802 vyskytla u 36letého muže.

6.1.11 NOVOTVARY

Mezi novotvary Bertillon řadí veškeré **anomálie a druhy znetvoření lidského organismu** – jako např. rozštěp rtu, koňská noha, polydaktilismus apod. V rokytnickém prostředí nebyl rozpoznána přítomnost žádného novotvaru.

6.1.12 DĚTSTVÍ

Mortalita dětí, především kojenců, byla v minulosti velmi vysoká, což je patrné i z mého výzkumu v rámci jednotlivých let. Psotník však Jacques Bertillon zařadil mezi nemoci nervové soustavy. Děti raného věku taktéž hojně umíraly na epidemie neštovic aj. V matrice se objevuje jeden případ, kdy 7letý chlapec zemřel na vnitřní slabost, ta však mohla být vrozená.

Bertillon do této kategorie řadí **vrozenou debilitu, novorozeneckou žloutenku, scleremu, dětskou atrofii, atelektázu, edémy u novorozenců**. Dále také **nedostatek péče nebo pupeční krvácení**. Ani jedno onemocnění pro nás v této práci není aktuální.

6.1.13 STÁŘÍ

Typickou příčinou úmrtí pro stáří je v rámci matriky **sešlost věkem**, která se vyskytuje u 61 zemřelých, což čítá téměř 10% z celkové mortality. Následně pozorujeme i **smrt následkem vysílení** u 9 osob.

6.1.14 NÁSILNÉ SMRTI

Do Bertillonem stanovené kategorie násilných smrtí nenáleží pouze vraždy a ublížení na zdraví, nýbrž i úrazy a nehody.

My se ve zkoumaném období setkáváme se dvěma případy **sebevraždy oběšením** a se dvěma případy **umrznutí**, a sice v letech 1788 a 1798, které značí, že v zimních měsících byl neúprosný mráz.

6.1.15 NEDEFINOVATELNÉ PŘÍČINY

Mezi nedefinovatelné příčiny dle Bertillonovy klasifikace můžeme zařadit pouze **vodnatelnost**, kterou Bertillon začlenil mezi edémy. Na vodnatelnost zemřelo ve sledovaném období celkem 27 osob, což celkově činí 4% celkové mortality.

6.2 POČET ZEMŘELÝCH

Během let 1784-1812 zemřelo v Rokytnici v Orlických horách celkem 662 osob, z toho 343 žen (53%) a 318 mužů (47%).²⁸⁰ U šesti záznamů absentují údaje o věku a příčině úmrtí zemřelého (u jednoho dokonce jméno a pohlaví).²⁸¹

Vysoké počty zemřelých zaznamenaly v českých zemích zejména léta 1790-1791, a sice z důvodu neúrody a finanční tísně obyvatel. K rokům s vyšší úmrtností patří obecně i rok 1795, kdy probíhala epidemie neštovic a promítly se i válečné ztráty. V období 1799-1800 udeřily epidemie neštovic znovu a zatřásly tak křivkou mortality také. Další prudší vzestup počtu zemřelých v českých zemích se vyskytl během let 1806, 1809-1811 a 1814.²⁸²

Výše předložený nástin úmrtnosti obyvatel českých zemí však zcela nesouhlasí s poměry v rokytnickém prostředí. Úplnou shodu ani nemůžeme očekávat, neboť úmrtnost byla dána rovněž teritoriálně. Nicméně v letech 1790-1791 sice byla úmrtnost vyšší (platí spíše pro rok 1790), ale nikterak enormní. S tvrzením o roku 1795 a jeho početné úmrtnosti se rokytnická oblast neztotožňuje. Naopak tento rok patřil k období nižší mortality (zemřelo 16 osob), a to i přes probíhající epidemii neštovic. V roce 1800 pronikla do Rokytnice epidemická vlna neštovic znovu, což se promítlo na zvýšeném počtu zemřelých (28). Rok 1806 skýtá druhý nejvyšší počet zemřelých za celé sledované období (37 osob). Rokem s nejvyšším počtem zesnulých (39) byl rok 1810, kdy probíhaly dvě epidemie zároveň – břišního tyfu a neštovic. Oproti tomu nejnižší mortalita se týkala roku 1804, kdy zemřelo pouhých 11 osob.

Bližšímu rozboru i s přítomností tabulek a grafů je počet zemřelých podroben v kapitole Shrnutí.

²⁸⁰ Celkový počet zemřelých ve sledovaném období byl 662. Pokud ale sečteme počet zemřelých žen a mužů, dostaneme výsledek 661. Důvodem je chybějící údaj o pohlaví zemřelého u záznamu z roku 1808.

²⁸¹ Chybějící údaje jsou blíže analyzovány na str. 124.

²⁸² L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva*, s. 70-71.

6.3 PRŮMĚRNÝ VĚK ZEMŘELÝCH

Průměrný věk zemřelých je aritmetickým průměrem věku všech zesnulých jedinců v dané populaci. Tento demografický indikátor (průměrný věk) se často zaměňuje se střední délkou života obyvatel. Metodika výpočtu střední délky života, též naděje dožití, je však složitější a odlišná. Vyjadřuje totiž počet let, který v průměru ještě prožije osoba mající právě určitý věk za předpokladu, že po celou dobu jejího dalšího života se nezmění systém vymírání. Jde tedy o čistě hypotetický údaj, jež vyjadřuje, kolika let by se člověk určitého věku dožil, pokud by míra a skladba mortality zůstala stejná jako v daném roce.²⁸³ My se však zaměříme v následujících tabulkách a grafech na průměrný věk obyvatel.

Vzhledem ke skutečnosti, že lidé často dříve neznali svůj věk přesně, musíme v matričních záznamech z této doby počítat s odchylkami a nepřesnostmi, i co se věku zemřelého týče. Tendence zaokrouhlovat byla tedy nevyhnutelná. Proto nutno brát následující výpočty s rezervou a uvědomit si jejich nezcela stoprocentní korektnost. Cílem těchto výstupů je nastínit průměrný věk obyvatelstva v každém jednotlivém roce sledovaného období, samozřejmostí je i celkový výpočet průměrného obyvatelstva za všechny roky dohromady.

Rok	Ženy	Muži	Celkový průměr
1784 ²⁸⁴	33,1	32	33,1
1785	37,1	29,4	33,3
1786	32,9	18,3	25,6
1787	40,5	35,3	37,9
1788	20,9	25,3	23,1
1789	7,7	32,7	20,2
1790	20,7	13,1	16,9
1791	16,9	24,7	20,8
1792	29,2	31,2	30,2
1793	34,5	16,5	25,5
1794	23	31,2	27,1

²⁸³ http://notes2.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nadeje_dozeni_a_prumerny_vek [3. 4. 2015]

²⁸⁴ Rok 1784 není zvýrazněn kvůli chybějícím záznamům, výpočet je tedy jen orientační, pokud by byla jeho kalkulace brána v potaz, došlo by ke zkreslení údajů.

1795	29,7	21,1	25,4
1796	29,5	20,3	24,9
1797	48,3	21,5	34,9
1798 ²⁸⁵	15,5	27,9	21,7
1799 ²⁸⁶	30,7	48,8	39,7
1800	34	34	34
1801	39,7	63,8	51,7
1802	32,9	28	30,4
1803	42,7	53,3	48
1804	26,2	46,9	36,5
1805	40,5	47,8	44,1
1806	38,3	37	37,7
1807	34,3	41,1	37,7
1808 ²⁸⁷	50	38	44
1809	37,6	21,4	29,5
1810	30,7	23,7	27,2
1811	36,9	35,7	36,3
1812 ²⁸⁸	24,4	29,1	26,7
Průměrný věk zemřelých žen/mužů	31,7	32	
Průměrný věk zemřelých za celé období 1784-1812			31,4

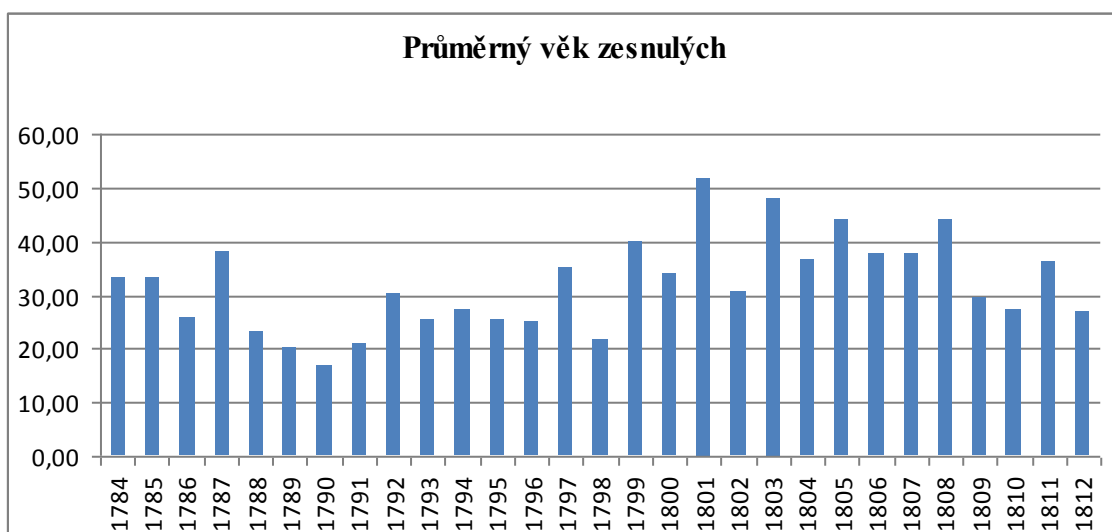
Tab. 102 Průměrný věk zemřelých v jednotlivých letech i za celé sledované období 1784-1812

²⁸⁵ Do kalkulece nemohl být zahrnut jeden záznam z roku 1798, protože neobsahuje informaci o věku zemřelého.

²⁸⁶ Do kalkulece nemohl být zahrnut jeden záznam z roku 1799, protože neobsahuje informaci o věku zemřelého.

²⁸⁷ Do kalkulece nemohl být zahrnut jeden záznam z roku 1808, protože neobsahuje informaci o věku zemřelého.

²⁸⁸ Do kalkulece nemohl být zahrnut jeden záznam z roku 1812, protože neobsahuje informaci o věku zemřelého.



Graf č. 4 Průměrný věk zemřelých v jednotlivých letech

Léty s nejnižší průměrnou hodnotou věku zemřelých byly roky 1790, kdy průměrný věk zemřelých činil 16,9 let, a rok 1791 s hodnotou 20,8. Jedná se o léta hladomoru z důvodu neúrody a období epidemie neštovic, což velmi negativně ovlivnilo životy těch nejmenších dětí. V roce 1790 zemřelo osm kojenců na psotník a dalších pět na pravé neštovice. Psotníku podléhali především chlapci, kdežto neštovice usmrtila v tom to roce pouze dívky. Velmi nízký průměrný věk zesnulých způsobil v tomto roce enormní počet zemřelých kojenců.

Nejvyšší průměrný věk zemřelých byl zjištěn u roku 1801, v němž lidé umírali průměrně v 51,7 letech. Za zmínku stojí i rok 1803, jehož průměrná hodnota věku zemřelých čítá 48. V těchto letech, kdy neprobíhala epidemie neštovic a výrazněji se neprojevil ani psotník, byla úmrtnost kojenců ve srovnání s ostatními léty mírná, což způsobilo nárůst v oblasti průměrného věku zemřelých.

Celkově však lidé umírali průměrně ve 31,4 letech.²⁸⁹ Průměrný věk zemřelých žen a mužů se takřka vyrovnává. Obě pohlaví průměrně umírala přibližně ve 32 letech.

²⁸⁹ Ve srovnání s průměrným věkem zemřelých v Chlumci nad Cidlinou, kde činil 21,2 let je rokytická oblast ještě věkově nadprůměrná. Viz srov. K. RAKOVÁ, *Příčiny úmrtí*, s. 101.

6.4 SLOŽENÍ ZEMŘELÝCH PODLE ZÁKLADNÍCH VĚKOVÝCH KATEGORIÍ

Stejně jako v ostatních částech českých zemí, tak i v Rokytnici v Orlických horách hrála ve sledovaném období největší a nejdůležitější roli dětská úmrtnost. Míru dětské úmrtnosti ovlivňoval především psotník či epidemie neštovic a jiná infekční onemocnění. Děti byly po ukončení kojení z důvodu nekvalitní potravy (anebo jejího nedostatku) často podvyživené, což ještě přispělo k jejich náchylnosti k nemocem.

<i>Rok</i>	<i>0-364 dny</i>	<i>%</i>	<i>1-14 let</i>	<i>%</i>	<i>15-49 let</i>	<i>%</i>	<i>50 let +</i>	<i>%</i>	Celkem zemřelých
1784²⁹⁰	3	22%	1	7%	5	35%	5	36%	14
1785	4	21%	3	16%	3	16%	9	47%	19
1786	3	10%	12	41%	5	17%	9	32%	29
1787	5	26%	2	11%	3	16%	9	47%	19
1788	11	34%	9	28%	3	10%	9	28%	32
1789	10	52%	3	17%	1	5%	5	26%	19
1790	7	31%	9	39%	4	17%	3	13%	23
1791	8	47%	3	17%	1	7%	5	29%	17
1792	6	20%	10	33%	3	10%	11	37%	30
1793	5	23%	6	27%	4	18%	7	32%	22
1794	4	27%	3	20%	3	20%	5	33%	15
1795	2	12%	8	50%	2	13%	4	25%	16
1796	4	21%	7	37%	2	11%	6	31%	19
1797	6	21%	5	18%	4	15%	13	46%	28
1798²⁹¹	9	36%	5	20%	6	24%	5	20%	25
1799²⁹²	2	11%	2	11%	8	42%	7	36%	19
1800	5	18%	9	32%	1	4%	13	46%	28
1801	3	18%	4	23%	2	12%	8	47%	17
1802	8	32%	3	12%	6	24%	8	32%	25
1803	3	14%	3	14%	3	14%	12	58%	21

²⁹⁰ Rok 1784 není zvýrazněn kvůli chybějícím záznamům, výpočet je tedy jen orientační, pokud by byla jeho kalkulace brána v potaz, došlo by ke zkreslení údajů.

²⁹¹ Rok 1798 obsahuje záznam s chybějícím údajem o věku, proto nemohl být započítán do tabulky, která vyžaduje zařazení do jednotlivých věkových kategorií.

²⁹² Rok 1799 obsahuje záznam s chybějícím údajem o věku, proto nemohl být započítán do tabulky, která vyžaduje zařazení do jednotlivých věkových kategorií

1804	5	46%	0	0%	0	0%	6	54%	11
1805	4	18%	2	9%	5	23%	11	50%	22
1806	4	11%	10	27%	5	13%	18	49%	37
1807	4	31%	1	8%	1	8%	7	53%	13
1808²⁹³	7	28%	1	4%	4	16%	13	52%	25
1809	8	29%	5	17%	7	25%	8	29%	28
1810	5	12%	15	37%	7	18%	12	31%	39
1811	7	28%	2	8%	4	16%	12	48%	25
1812²⁹⁴	5	24%	6	29%	2	10%	8	37%	21
Celkem									
zemřelých/průměrné zastoupení v %	157	25%	149	21%	104	16%	248	38%	658²⁹⁵

Tab. 103 Složení zemřelých podle základních věkových kategorií

Výše sestavená tabulka pojednává o složení zemřelých v jednotlivých letech podle základních věkových kategorií 0-364 dní, 1-14 let, 15-49 let a nad 50 let. Celkem 157 (25% z celkového počtu zemřelých) kojenců zemřelo během 0-364 dní svého života. Období, kdy převládala kojenecká úmrtnost nad všemi ostatními věkovými skupinami, byla léta 1788, 1789, 1791, 1798, 1802 a 1809. Jedná se především o roky, kdy probíhala epidemie neštovic a kdy byla špatná hospodářská situace (neúroda) a kojenci z důvodu špatné výživy často umírali na psotník, a tím pádem byli i náchylnější k dalším nemocem (záškrť, černý kašel apod.) V roce 1789 však zaznamenáváme nejenomnější výkyv – z 19 zemřelých se v 10 případech jednalo o kojence. Ti umírali zpravidla na psotník (7 případů) či záškrť (3 případy). Tento jev pak způsobil jejich 52% zastoupení z celkového počtu zesnulých.

Dětská kategorie 1-14 let pak čítá sumárně 149 zemřelých (21% z celkového počtu zemřelých). Léty, kdy převyšovala ostatní úmrtní skupiny, byly roky 1786, 1790, 1795 a 1810. Děti v těchto letech nejvíce sužoval opět psotník a neštovice.

²⁹³ Rok 1808 obsahuje záznam s chybějícím údajem o věku, proto nemohl být započítán do tabulky, která vyžaduje zařazení do jednotlivých věkových kategorií

²⁹⁴ Rok 1812 obsahuje záznam s chybějícím údajem o věku, proto nemohl být započítán do tabulky, která vyžaduje zařazení do jednotlivých věkových kategorií

²⁹⁵ Protože roky 1788, 1799, 1808 a 1812 obsahují jeden záznam, v němž absentuje údaj o věku, nemohly být započítány do tabulky, tudíž počet zemřelých v rámci zpracování podle jednotlivých základních věkových kategorií je zkreslen a čítá o čtyři zemřelé méně. Ve skutečnosti bylo za celé sledované období 1784-1812 celkem 662 zemřelých.

Křivka zemřelých v této kategorii se roku 1795 dokonce vyvýšila až k 50% z celkové úmrtnosti. Kategorie 15-49 byla, co se mortality týče, nejstabilnější a nalezneme v ní povětšinou nejméně zemřelých ve srovnání s ostatními věkovými kategoriemi. Jediný bod, kdy převládala nad ostatními třídami, byl rok 1799, kdy sahala až k 42%. V tomto roce osoby starší 15, ale zároveň mladší 49 let, podléhaly nejvíce vodnatelnosti a plicní tuberkulóze.

Poslední kategorie zesnulých lidí starších 50 let měla mnoho momentů, kdy převyšovala ostatní kategorie. Jejím nejpozoruhodnějším momentem je však rok 1803, zde totiž zaujímá až 58% podíl na celkovém počtu zemřelých. Osoby zemřely většinou následkem marasmu či na zápal plic.

My se však prostřednictvím následující tabulky budeme zabývat ještě dětskou úmrtností celkově, kdy sloučíme kategorie 0-364 dní a 1-14 let do jedné skupiny. Tím dětskou úmrtnost zpřehledníme tak, aby bylo jednoznačně patrné, že skutečně i v rokytnickém prostředí hrála dětská úmrtnost hlavní roli.

<i>Rok</i>	<i>0-14 let</i>	<i>%</i>	<i>15-49 let</i>	<i>%</i>	<i>50 let +</i>	<i>%</i>	Celkem zemřelých
1784²⁹⁶	4	29%	5	35%	5	36%	14
1785	7	37%	3	16%	9	47%	19
1786	15	51%	5	17%	9	32%	29
1787	7	37%	3	16%	9	47%	19
1788	20	62%	3	10%	9	28%	32
1789	13	69%	1	5%	5	26%	19
1790	16	70%	4	17%	3	13%	23
1791	11	64%	1	7%	5	29%	17
1792	16	53%	3	10%	11	37%	30
1793	11	50%	4	18%	7	32%	22
1794	7	47%	3	20%	5	33%	15
1795	10	62%	2	13%	4	25%	16
1796	11	58%	2	11%	6	31%	19
1797	11	39%	4	15%	13	46%	28
1798²⁹⁷	14	56%	6	24%	5	20%	25

²⁹⁶ Rok 1784 není zvýrazněn kvůli chybějícím záznamům, výpočet je tedy jen orientační, pokud by byla jeho kalkulace brána v potaz, došlo by ke zkreslení údajů.

²⁹⁷ Rok 1798 obsahuje záznam s chybějícím údajem o věku, proto nemohl být započítán do tabulky, která vyžaduje zařazení do jednotlivých věkových kategorií.

1799²⁹⁸	4	22%	8	42%	7	36%	19
1800	14	50%	1	4%	13	46%	28
1801	7	41%	2	12%	8	47%	17
1802	11	44%	6	24%	8	32%	25
1803	6	28%	3	14%	12	58%	21
1804	5	46%	0	0%	6	54%	11
1805	6	27%	5	23%	11	50%	22
1806	14	38%	5	13%	18	49%	37
1807	5	39%	1	8%	7	53%	13
1808²⁹⁹	8	32%	4	16%	13	52%	25
1809	13	46%	7	25%	8	29%	28
1810	20	49%	7	18%	12	31%	39
1811	9	36%	4	16%	12	48%	25
1812³⁰⁰	11	53%	2	10%	8	37%	21
Celkem							
zemřelých/průměrné zastoupení v %	303	46%	104	16%	248	38%	658³⁰¹

Tab. 104. Složení zemřelých podle základních věkových kategorií, kde došlo ke sloučení skupiny 0-364 dní a 1-14 let

Na základě dat z výše sestavené tabulky lze potvrdit tezi, že stejně jako v celých českých zemích, tak přirozeně i v Rokytnici v Orlických horách se na celkovém počtu zemřelých v jednotlivých letech téměř vždy podílela dětská úmrtnost (0-14 let). V rámci sledovaného období 1784-1812 zemřelo celkem 303 dětí ve věku do 14 let, z toho se jednalo ve 157 případech o kojence a u 149 případech o děti od jednoho do 14 let věku. Nejvíce dětí zemřelo v letech 1788 a 1810, kdy jejich počet dosahuje ke 20 zesnulých. V těchto letech probíhala v Rokytnici nejagresivnější epidemie pravých neštovic za celé sledované období, z toho důvodu spatřujeme

²⁹⁸ Rok 1799 obsahuje záznam s chybějícím údajem o věku, proto nemohl být započítán do tabulky, která vyžaduje zařazení do jednotlivých věkových kategorií

²⁹⁹ Rok 1808 obsahuje záznam s chybějícím údajem o věku, proto nemohl být započítán do tabulky, která vyžaduje zařazení do jednotlivých věkových kategorií

³⁰⁰ Rok 1812 obsahuje záznam s chybějícím údajem o věku, proto nemohl být započítán do tabulky, která vyžaduje zařazení do jednotlivých věkových kategorií

³⁰¹ Protože roky 1788, 1799, 1808 a 1812 obsahují jeden záznam, v němž absentuje údaj o věku, nemohly být započítány do tabulky, tudíž počet zemřelých v rámci zpracování podle jednotlivých základních věkových kategorií je zkreslen a čítá o čtyři zemřelé méně. Ve skutečnosti bylo za celé sledované období 1784-1812 celkem 662 zemřelých.

v těchto letech tak vysoký podíl zemřelých dětí. Zatímco v chlumeckém prostředí dětská složka úmrtnosti činila 60%³⁰², v tom rokytnickém průměrně sahala k 46%. Pakliže skutečně odráží dětská úmrtnost úroveň hygieny v dané lokalitě, pak na tom byla možná Rokytnice lépe než Chlumeck nad Cidlinou.

³⁰² K. RAKOVÁ, *Příčiny úmrtí*, s. 103.

ZÁVĚR

Pro vypracování tématu *Příčiny úmrtí v Rokytnici v Orlických horách ve světle matričních záznamů z let 1784-1812* metodicky pomohly některé postupy historické demografie, především excerpce několikrát zmiňovaných rokytnických matrik zemřelých. Za pomoci excerpce dat obsažených v těchto knihách byla vytvořena písemná databáze, jež je ve své podstatě opisem obsahu matriky zemřelých a jež obsahuje rok, měsíc a den úmrtí, číslo domu, jméno, pohlaví, vyznání, věk a příčinu úmrtí. Překlad německy psaných příčin úmrtí probíhal za pomoci slovníků³⁰³, konfrontace s prací Kristýny Rakové³⁰⁴, s níž jsem některé nesrovnalosti, jež vznikly při překládání konzultovala. K interpretaci jednotlivých onemocnění a příčin úmrtí posloužily lékařské slovníky³⁰⁵. Po identifikaci jednotlivých případů došlo k jejich zasazení a utřídění do nomenklatury Jacquese Bertillona v díle *The Bertillon Classification of Causes of Death*. Tento postup byl završen zpracováním dat do tabulek a grafů, nacházejících se v šesté kapitole.

Na základě pramenné sondy do matrik zemřelých pro zkoumané období došlo k několika zásadním zjištěním. Ztotožňuji se s názorem Kristýny Rakové, a sice, že některé příčiny úmrtí se velmi často opakují, což je přinejmenším podezřelé. Logické uvažování přináší možnost interpretace této anomálie následně: lékařství bylo v námi sledovaném období na nízké úrovni. Nutno počítat ještě s faktem, že zdravotnictví v Rokytnici v Orlických horách, pohraniční a horské oblasti, nebylo ani zdaleka na takové úrovni jako ve městě, jakým byl kupříkladu Hradec Králové, takže musíme počítat ještě s regionálními rozdíly. Dalším faktorem, který velmi ovlivňuje věrohodnost matričních záznamů, byla osoba faráře, jenž do knih činil zápisy a který samozřejmě neměl lékařské vzdělání, takže se jevil jako oborový amatér. Navíc námi sledované období bylo pro faráře velmi svízelné, protože počínaje rokem 1784 se museli vypořádat se svou novou rolí písaře příčin úmrtí. Z výše uvedených důvodů jsme nuceni tyto matriční záznamy brát s rezervou. Nutno zdůraznit, že matriční kolonka s názvem „*Onemocnění a způsob smrti*“ mnohdy neobsahovala ani jedno z názvu, nýbrž pouze samotné symptomy. Jedná se např. o vodnatelnost, dušnost,

³⁰³ B. LUTONSKÝ – J. ČERNÝ, *Latinsko-německo-český slovník*.

³⁰⁴ Kristýna RAKOVÁ, *Příčiny úmrtí obyvatel v Chlumci nad Cidlinou v letech 1784-1800*.

Diplomová práce (ved. PhDr. Jana Vojtíšková, PhD.). Univerzita Hradec Králové 2014

³⁰⁵ K. CHODOUNSKÝ – J. THOMAYER, *Zdravotní slovník*.; .lekarske.slovníky.cz

zácpu a mnoho dalších, jež mohou signalizovat několik diagnóz. Vyskytly se i takové případy příčin úmrtí, jejichž identifikaci není možné provést kvůli jejich všeobecnému označení. Hovoříme zde například o výrazu „*innerliche Entzündung*“, jež v překladu znamená *vnitřní zánět*. Takové označení příčiny onemocnění se dá označit za povšechné, poněvadž může zahrnovat mnoho diagnóz. Často se některé názvy nemocí i stírají, což vykazuje např. název příčiny smrti „*Abzehrung*“, to lze interpretovat jako sešlost věkem, hubnutí či úbytě.

Ačkoliv je práce věnována problematice příčin úmrtí na základě kritiky matričních zápisů, není možné nárokovat jejich stoprocentní pravdivost, která je diskutabilní. A i přesto, že by se matriční záznamy měly v průběhu narůstajících let precizovat, v předkládané práci nebylo toto tvrzení potvrzeno. Pouze lze konstatovat, že s přibývajícimi léty narůstá i počet jednotlivých příčin úmrtí a počet konkretizovanějších onemocnění, jako např. rakovina prsu.

Celá pátá kapitola posléze byla věnována podrobné analýze příčin úmrtí v jednotlivých letech a vymezení počtu zemřelých v dílčích věkových kategoriích. Tento rozbor je u každého roku doplněn přehlednými tabulkami o sumarizaci počtu úmrtí se zřetelem k mortalitě věkových kategorií a úmrtnosti v rámci pohlaví.

Během excerptce rokytnických matrik bylo nalezeno šest případů, u nichž absentovaly důležité údaje – věk, příčina úmrtí a u jednoho záznamu dokonce pohlaví. Je možné, že pokud si zapisovatel nebyl jist, nechal jednotlivé matriční kolonky k vyplnění raději prázdné, než aby doplňoval mystifikující informace. Další interpretací, proč farář nechal pole prázdná, by mohla naopak jeho pouhá nedbalost. O tom však lze jen polemizovat. Takové zápisy ovšem nemohly být kvůli svým nedostatkům zahrnuty do některých výpočtů. Manipulovalo se s nimi pouze tam, kde konečný výsledek nepodával zavádějící informace.

Vzhledem k faktu, že v dobách minulých tvořila nejvyšší úmrtnost kojenecká část populace, neudiví skutečnost, že i v rokytnickém prostředí ve sledovaném období 1784-1812 nejvyšší procento celkového počtu zemřelých tvořil psotník, jehož podíl na celkové úmrtnosti činí 22% (144 případů). Vysoké zastoupení nalezneme také u epidemických chorob, jež sumárně čítají 23% (155 případů) z kompletního množství zemřelých, a z nichž nejvíce sužoval rokytnické obyvatelstvo břišní tyfus (59 případů) a pravé neštovice (48 případů). 11% zastoupením disponuje plicní

tuberkulóza, vyskytující se u 71 osob. Sešlost věkem, jeden z mála způsobů úmrtí přirozenou cestou, byla zaznamenána u 9% (61 případů) z celkového počtu zemřelých.³⁰⁶ Sešlost věkem je také velmi povšechná diagnóza, pod níž se mohlo skrývat cokoli. Jistě bylo snazší určit příčinu smrti u člověka, který měl nějaké příznaky, ale těžko říci, jak byla určována příčina u člověka, který např. zemřel sám ve spánku – dnes by to mohl být infarkt, mrtvice apod.

Na bázi propočtů rozdílu mezi celkovým počtem úmrtí zemřelých žen a zemřelých mužů došlo ke stanovení rezultátu, že ve sledovaném období 29 let převažovala se svými 53% ženská úmrtnost, ta mužská pak činila racionálně 47%.

Analýza kojenecké a dětské úmrtnosti není náplní této bakalářské práce, mohla by však být předmětem dalších studií. Takto nastíněný výzkum by vyžadoval detailní pramennou sondu i do matrik narozených. Existuje mnoho eventualit studia matrik, jež je možné badatelsky rozvinout. Předložená práce sama nabízí mnoho aspektů k rozličným výzkumům. Jednou z možností studia by mohlo být její rozšíření v rámci delšího časového úseku nebo by mohla, jak už bylo několikrát předesíláno výše, rozsáhlým výzkumem obsáhnout celou rokytnickou farnost. Dalším námětem by mohla být komparace s demografickou situací v některém blízkém městě, městečku či vsi. Potenciálních témat dalšího výzkumu existuje skutečně nesčetně mnoho. Za zmínění určitě stojí následující syžety: sociální postavení zemřelých, sonda do jejich jmen, konfrontace úmrtnosti mezi čísly jednotlivých domů atp.

³⁰⁶ Kompletnímu přehledu o mortalitě rokytnických obyvatel z různých aspektů je věnována kapitola Shrnutí.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

SOA Zámorsk, SMVK, FÚ ROH, Matrika narozených, oddaných a zemřelých 1752-1784, inv. č. 7854, kn. č. 7854.

SOA Zámorsk, SMVK, FÚ ROH, Matrika zemřelých 1784-1812, inv. č. 7865, kn. č. 7865.

SOA Zámorsk, SMVK, FÚ ROH, Matrika zemřelých 1812-1857, inv. č. 7866, kn. č. 7866.

SOka RK, AM RvOH, Pamětní kniha Bened. Joh. Hunkeho, inv. č. 111, kn. č. 69.

SOka RK, AM RvOH, Kronika města Rokytnice v Orlických horách I, inv. č. 5, kn. č. 1.

AFÚ RvOH, Pamětní kniha 1836-1983, poř. č. 348, inv. č. II/1/2.

AFÚ RvOH, Seznam duší 1783, inv. č. II/2a/1.

AFÚ RvOH, Seznam duší 1785, inv. č. II/2a/2.

AFÚ RvOH, Seznam duší 1786, inv. č. II/2a/3.

AFÚ RvOH, Seznam duší 1790, inv. č. II/2a/4.

AFÚ RvOH, Seznam duší 1792, inv. č. II/2a/5.

AFÚ RvOH, Seznam duší 1793, inv. č. II/2a/6.

AFÚ RvOH, Seznam duší 1786, inv. č. II/2a/7.

AFÚ RvOH, Seznam duší 1786, inv. č. II/2a/8.

Literatura

Václav BARTŮNĚK, *Historický vývoj matrik*, Časopis rodopisné společnosti v Praze 12, Praha 1940, s. 6-17.

Petra BERROVÁ, *Příčiny úmrtí obyvatel svatopetrské farnosti v Brně na konci 18. století*, Vlastivědný sborník moravský 54, č. 2, Brno 2002, s. 188-191.

Petra BERROVÁ, *Úmrtnost kojenců a mladších dětí v brněnské farnosti v 18. století*, Demografie, Revue pro výzkum populačního vývoje 43, č. 2, Praha 2001, s. 133-141

- Jiřina BULISOVÁ, *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích: A-L*, Praha 2003.
- Eliška ČÁŇOVÁ, *Úmrtnost šestinedělek ve farnosti Broumov v letech 1632-1700*, *Historická demografie* 26, 2002, s. 29-35.
- Eliška ČÁŇOVÁ, *Vývoj úmrtnosti od poloviny 17. do poloviny 19. století*, *Archivní časopis* 27, č. 4, 1977, s. 222-225.
- Alena M. ČERNÁ, *Staročeské knihy lékařské*, Brno 2006.
- Alena M. ČERNÁ, *Staročeské názvy chorob*, *Acta Universitatis Carolinae, Philologica, Monographia* 155, Praha 2009.
- Lumír DOKOUPIL – Ludmila NESLÁDKOVÁ, *Charakteristické rysy vývoje úmrtnosti obyvatelstva českých zemí v 19. století*, *Historická demografie* 12, 1987, s. 193-206.;
- Lumír DOKOUPIL – Ludmila NESLÁDKOVÁ, *Úmrtnost kojenců a mladších dětí v českých zemích na sklonku feudalismu*, *Historická demografie* 11, 1987, s. 141-157.
- Lumír DOKOUPIL – Ludmila NESLÁDKOVÁ – Radek LIPOVSKI, *Úmrtnost malých dětí na Těšínsku na přelomu 19. a 20. století*, *Těšínsko. Vlastivědný časopis* 56, 2013, s. 15-23.
- Zuzana DUBOVÁ – Jiří KUBA – Milan NOVOTNÝ – Martin PAUKRT, *Sbírka matrik východočeského kraje 1587 – 1949*, Zámrsk 2015.
- Vladimír ENGLER – Josef RADKOVSKÝ – Ladislav RŮŽIČKA, *Epidemiologická a zdravotnická statistika*, Praha 1965.
- Ludmila FIALOVÁ, *Poznámky k možnostem studia úmrtnosti obyvatelstva českých zemí v 18. století*, *Historická demografie* 24, Praha 2000, s. 167-168.
- Ludmila FIALOVÁ – Pavla HORSKÁ – Milan KUČERA – Eduard MAUR – Jiří MUSIL – Milan STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1998.
- Josef HANZAL, *Demografické poměry v šumavské oblasti v 2. pol. 17. a poč. 18. st.*, *Historická demografie* 2, 1968, s. 9-16
- Jiří HÁS - Jaroslav TOVAČOVSKÝ, *Genealogie Nosticů z Nostic*, Praha 2002.
- Václav HÁSEK a kolektiv, *Sborník učebních textů pro začínající rodopisce*, Praha 2005.
- Jan HAVRÁNEK – Josef PETRÁŇ, *Základy statistické metody pro historiky*, Praha 1963.

- Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002.
- Ludmila HLAVÁČKOVÁ – Petr SVOBODNÝ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, Praha 2004.
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků po současnost*, Praha 2005.
- Radek HORÁK, *Demografické krize na konci 17. a v průběhu 18. století v Kutné Hoře*, *Historická demografie* 35, 2011, s. 83-114.
- Karel CHODOUNSKÝ – Josef THOMAYER, *Zdravotní slovník: Poučení o věcech lékařských pro kruhy širší*, Praha 1900.
- Petr JANČÁREK, *K problematice demografického vývoje Jáchymova v době pobělohorské*, *Historická demografie* 2, 1968, s. 17-27.
- Petr JANČÁREK, *Zdravotní stav obyvatelstva Zubrnice v 1. polovině 19. století*, *Historická demografie* 17, 1993, s. 229-240.
- Šárka JIRÁSKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva farnosti Zdechovice v letech 1790-1899*, *Historická demografie* 36 (1+2), 2012, s. 65-113.
- Ladislav JURKOVIČ, *Příčiny úmrtí obyvatel Mutěnic v 19. století*, *Bakalářská práce (ved. PhDr. Karel Maráz, PhD.)*, Masarykova univerzita 2009.
- Květa KALIBOVÁ, *Úvod do demografie*, Praha 2002.
- Jaroslava KALSEROVÁ, *Populační vývoj jihočeské vesnice v 17. století a v první polovině 18. století*, *Historická demografie* 1, 1967, s. 28-63.
- Ludmila KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754-1914*, Praha 1965.
- Karel KNAPP – Zdeňka VAŇKOVÁ, *Komentář k zákonu o matrikách a k zákonu o užívání a změně jména a příjmení*, Praha 1956.
- Renata KOTULÁNOVÁ, *Úmrtnost obyvatelstva ve Vyškově v letech 1785-1834*, 110 let muzejní práce na Vyškovsku 1893-2003, 2004, s. 9-17.
- Vendula KRAUSOVÁ, *Obyvatelstvo farnosti Skuteč v 19. století*, *Historická demografie* 35, č. 1, 2011, s. 45-82.
- Lucie KŘÍŽOVÁ, *Sbírka matrik a matričních dokladů Moravského zemského archivu v Brně (stručný přehled jejich přebírání, inventarizace a zabezpečení)*,

- Mikulovské sympozium 9.-10. října 2002. Vývoj církevní správy na Moravě 27, Brno 2003, s. 311.
- Stanislav LAPČÍK, *Nástin historického vývoje matrik s přihlédnutím k regionu střední a severní Moravy*, Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 2 (21), 1993, s. 83-90.
- Barbora LAŠŤOVKOVÁ, *Vývoj úmrtnosti ve farnosti Hostivař v první polovině 18. století*, Historická demografie 19, 1995, s. 59-86.
- Milena LENDEROVÁ – Daniela TINKOVÁ – Vojtěch HANULÍK, *Tělo mezi medicínou a disciplínou: proměny lékařského obrazu a ideálu lidského těla a tělesnosti v dlouhém 19. století*, Praha 2014.
- Radek LIPOVSKI, *Dětská úmrtnost v populacích měst Frýdku a Místku v éře demografického přechodu od starého k novému reprodukčnímu režimu*, Historická demografie 31, 2007, s. 21-48.
- Radek LIPOVSKI, *Příčiny úmrtí obyvatel města Frýdku na základě matričních údajů (18. - 19. století)*, Těšínsko. Vlastivědný časopis 49, č. 2, 2006, s. 7-15.
- Boleslav LUTONSKÝ – Jaroslav ČERNÝ, *Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících (nejen) pro genealogy*, Praha 1995.
- Marie MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie: jak sestavit rodokmen*, Praha 2005.
- Eduard MAUR, *Církevní matriky jako historický pramen (se zvláštním zřetelem k historické demografii)*, Sborník archivních prací 20, 1970, č. 2, s. 425-457.
- Eduard MAUR, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, Historická demografie 6, Praha 1972, s. 40-58.
- Eduard MAUR, *Základy historické demografie*, Praha 1978.
- Rudolf MELICHAR, *Matriky, Sborník k základům genealogie*, Praha 1988.
- Miroslava MELKESOVÁ, *Církevní matriky českých zemí v pozornosti badatelů*, Historická demografie 32, 2008, s. 5-56.
- Ivana MĚSÍČKOVÁ, *Matriky a jejich historický vývoj, Bakalářská práce* (ved. PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D. Th.D.). Západočeská univerzita v Plzni 2012.

- Ernst MICHALITSCHKE, *Aus der Geschichte der Herrschaft un der Stadt Rokitnicz*, Heimat Adlergebirge: Ein Heimatbuch in Folgen für den Heimatkreis „Oberes Adlergebirge“ II, 1956.
- Petr MUŽÍK, *Kojenecká a dětská úmrtnost v Domažlicích v letech 1690-1830*, Sborník archivních prací 30, č. 1., 1980, s. 229-243.
- Michaela NĚMEČKOVÁ, *Demografický vývoj obyvatelstva farnosti Panny Marie na Louži v Praze v 17. a 18. století*, Historická demografie 33, 2009, s. 45-108.
- Tomáš NIESNER, *Vývoj úmrtnosti v Bruntále v letech 1780-1849*, Časopis Slezského zemského muzea 40, č. 1, 1991, s. 31-39.
- Olga NOVÁKOVÁ, *Úmrtnost kojenců a mladších dětí v 19. a 1. polovině 20. století*, Demografie, Revue pro výzkum populačního vývoje 45, č. 3, 2003, s. 177-188.
- Milan NOVOTNÝ, *Sbírka matrik Východočeského kraje*, Sborník prací východočeských archivů 11, 2007, s. 369.
- Viktor PALIVEC, *Úmrtní diagnózy*, Listy genealogické a heraldické společnosti v Praze, 1969, s. 5-7.
- Henry POHANKA, *Po stopách vlastních předků*. Litvínov 2009.
- Antonín PROUFOUS, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*.
Díl 3. M- Ř, Praha 1951.
- Zdeněk QUITT – Pavel KUCHARSKÝ, *Česko latinský slovník*, Praha 2003.
- Kristýna RAKOVÁ, *Příčiny úmrtí obyvatel v Chlumci nad Cidlinou v letech 1784-1800*. Diplomová práce (ved. PhDr. Jana Vojtíšková, PhD.). Univerzita Hradec Králové 2014.
- Václav RAMEŠ, *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*, Praha 2005.
- Ladislav RŮŽIČKA, *Úmrtnost a příčiny smrti obyvatelstva v reprodukčním věku*, Praha 1966.
- Ludmila SINKULOVÁ, *Dějiny československého lékařství, Díl 2, Od roku 1740-1848*, Praha 1965.
- August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království českého*, Praha 1994.
- Jan K. STRÍTESKÝ, *Zdravotní a populační vývoj československého obyvatelstva*, Praha 1971.

- Alexandra ŠIKULOVÁ, *Vývoj sňatečnosti ve farnosti Libčany v „dlouhém“ 19. století (1785-1914)*, Historická demografie 34 (2), s. 114-175.
- Alena ŠIMEČKOVÁ, *Příčiny úmrtí obyvatelstva ostravské průmyslové oblasti v 19. století*, Historická demografie 9, 1985, s. 143-160.
- Tomáš ŠIMEK, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1989.
- Miroslava ŠTĚPÁNKOVÁ, *K otázkám hrdelního práva Rokytnice v Orlických horách*. Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací: přírodou, dějinami, současností 4, 1971, s. 174.
- Alena ŠUBRTOVÁ, *Kojenecká úmrtnost v Praze v letech 1785-1815 na základě matrik*, Historická demografie 2, 1968, s. 45-57.
- Jaroslav ŠŮLA, *Rokytnice v Orlických horách a Mauschwitzové von Armenruh*, Ústí nad Orlicí 2010.
- Jaroslav ŠŮLA, *Rokytnice v Orlických horách*, Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací: přírodou, dějinami, současností 4, 1971, s. 1-2.
- Václava VAŇKOVÁ, *Demografická a sociální struktura obyvatelstva v Berounském kraji v polovině 17. století*, Historická demografie 37, 2013, s. 1-22.
- Boris VAŇO – Danuša JURČOVÁ – Ján MÉSZÁROS, *Základy demografie*, Bratislava 2003.
- Martin VAŠATA, *Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve světle matričních záznamů z let 1883-1889 a 1903-1909*. Bakalářská práce (ved. PhDr. Jana Vojtíšková, PhD.). Univerzita Hradec Králové 2014.
- Lenka VAŠUTOVÁ, *Některé aspekty demografického vývoje v Čeladné v 17. a 18. století*, Práce a studie Muzea Beskyd, Společenské vědy 21, 2009, s. 27-37.
- Pavel VESELÝ, *Statistické zpracování příčin úmrtí v Kladně a v Kroměříži podle matrik zemřelých z let 1883-1889*. Bakalářská práce (ved. PhDr. Jana Vojtíšková, PhD.). Univerzita Hradec Králové 2012.
- Věra VRÁNOVÁ, *Historie babictví a současnost porodní asistentce*, 2007.

Internetové zdroje

<http://www.uzis.cz/cz/mkn/seznam.html>

http://eu.avcr.cz/Casopisy/Historicka_demografie

http://eu.avcr.cz/Casopisy/Historicka_demografie/Obsahy_rocniku

http://demografie.soc.cas.cz/index.php3?disp=o_titulu&shw=&offset=1

<http://www.genealogie.cz>

<http://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk>

<https://books.google.cz>

<http://www.priznaky-projevy.cz>

<http://mozkove-krvaceni.zdrave.cz>

<http://www.lekarske.slovníky.cz>

<http://www.nestovice.info>

<http://www.vakciny.cz>

<http://leccos.com>

<http://www.cirhozajater.cz>

<http://de.academic.ru>

<http://nemoci.vitalion.cz>

<http://www.paleografie.org>

<https://archive.org/stream/bertillonclassif01amer/#page/n5/mode/2up>

<http://mkn-kodovani.cz>

<http://www.who.int/classifications/icd/en>

http://www.cdc.gov/nchs/data/misc/classification_diseases2011.pdf

http://notes2.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nadeje_dozeni_a_prumerny_vek

<http://www.regionalgeschichte.net/bibliothek/glossar/alphabet/m/monatsnamen.html>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AFÚ RvOH	(fond) Archiv Farního úřadu Rokytnice v Orlických horách
AM RvOH	Archiv města Rokytnice v Orlických horách
AV ČR	Akademie věd České republiky
HD	Historická demografie
ICD	International Classification of Diseases and Related Health Problems
MKN	Mezinárodní klasifikace nemocí, úrazů a příčin smrti v populaci
SMVK	(fond) Sběrka matrik Východočeského kraje
SOA Zámorsk	Státní oblastní archiv v Zámorsku
SOkA RK	Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulky

Tab. 1 Matrika pokřtěných a její rubriky

Tab. 2 Matrika oddaných a její rubriky

Tab. 3 Matrika zemřelých a její rubriky

Tab. 4 Přehled rokytnických matrik

Tab. 5 Formulář v matrice zemřelých z let 1784-1812

Tab. 6 Formulář v matrice zemřelých z let 1812-1857

Tab. 7 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1784

Tab. 8 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1784

Tab. 9 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1784

Tab. 10 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1785

Tab. 11 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1785

Tab. 12 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1785

Tab. 13 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1786

Tab. 14 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1786

Tab. 15 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1786

Tab. 16 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1787

Tab. 17 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1787

Tab. 18 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1787

Tab. 19 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1788

Tab. 20 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1788

Tab. 21 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1788

Tab. 22 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1789

Tab. 23 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1789

Tab. 24 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1789

Tab. 25 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1790

Tab. 26 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1790

Tab. 27 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1790

Tab. 28 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1791

Tab. 29 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1791

Tab. 30 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1791

Tab. 31 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1792

Tab. 32 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1792

Tab. 33 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1792

Tab. 34 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1793

Tab. 35 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1793

Tab. 36 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1793

Tab. 37 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1794

Tab. 38 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1794

Tab. 39 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1794

- Tab. 40 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1795*
- Tab. 41 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1795*
- Tab. 42 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1795*
- Tab. 43 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1796*
- Tab. 44 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1796*
- Tab. 45 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1796*
- Tab. 46 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1797*
- Tab. 47 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1797*
- Tab. 48 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1797*
- Tab. 49 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1798*
- Tab. 50 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1798*
- Tab. 51 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1798*
- Tab. 52 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1799*
- Tab. 53 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1799*
- Tab. 54 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1799*
- Tab. 55 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1800*
- Tab. 56 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1800*
- Tab. 57 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1800*
- Tab. 58 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1801*

Tab. 59 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1801

Tab. 60 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1801

Tab. 61 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1802

Tab. 62 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1802

Tab. 63 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1802

Tab. 64 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1803

Tab. 64 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1803

Tab. 66 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1803

Tab. 67 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1804

Tab. 68 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1804

Tab. 69 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1804

Tab. 70 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1805

Tab. 71 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1805

Tab. 72 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1805

Tab. 73 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1806

Tab. 74 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1806

Tab. 75 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1806

Tab. 76 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1807

Tab. 77 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1807

Tab. 78 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1807

Tab. 79 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1808

Tab. 80 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1808

Tab. 81 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1808

Tab. 82 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1809

Tab. 83 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1809

Tab. 84 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1809

Tab. 85 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1810

Tab. 86 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1810

Tab. 87 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1810

Tab. 88 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1811

Tab. 89 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1811

Tab. 90 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1811

Tab. 91 Tabulka zachycující počet zemřelých kojenců v roce 1812

Tab. 92 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách od jednoho roku života v roce 1812

Tab. 93 Tabulka zachycující počet úmrtí ve věkových skupinách v rámci pohlaví v roce 1812

Tab. 94 Německo-český slovník nemocí a příčin smrti

Tab. 95 Neúplné záznamy v rokytnických matrikách z let 1784-1812 a 1812-1857

Tab. 96 Počet obyvatel města Rokytnice v Orlických horách a celkový počet obyvatel rokytnické farnosti, doložených na základě soupisů duší z let 1783, 1785, 1786, 1790, 1792, 1793 a 1796

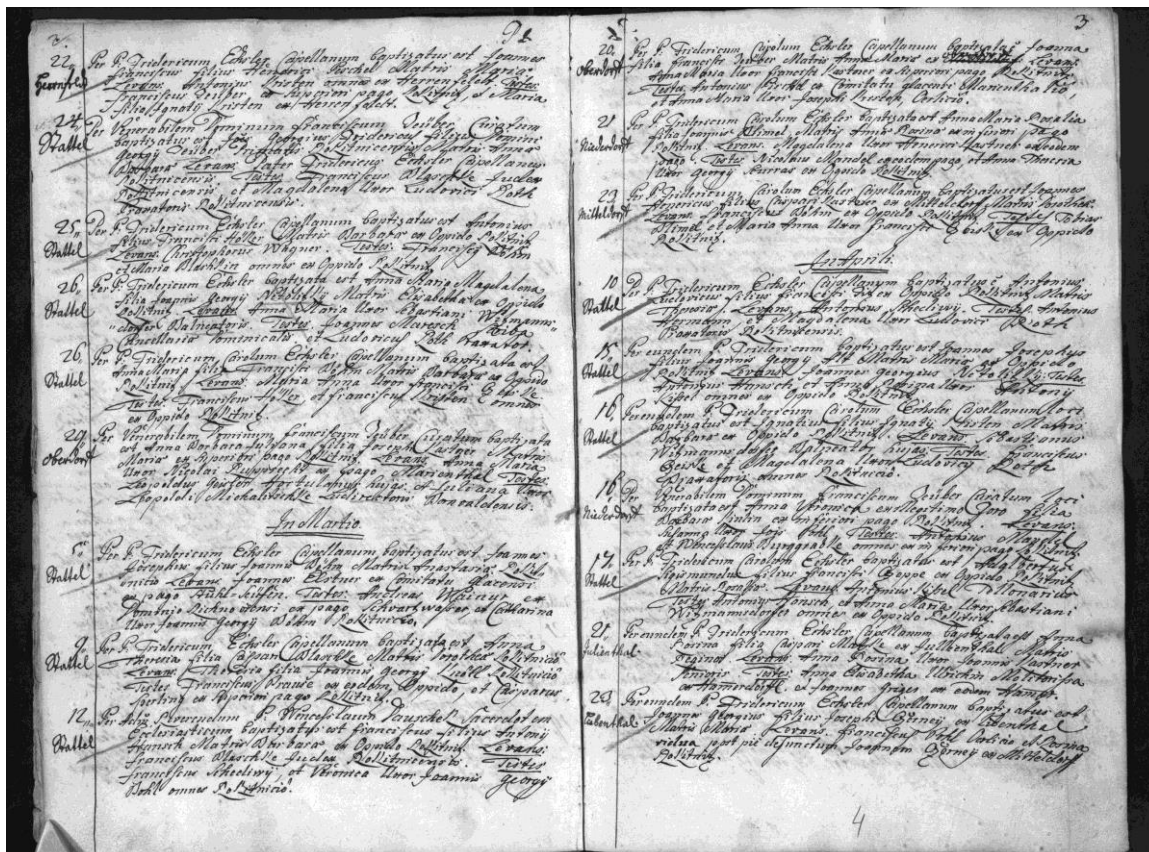
- Tab. 97 Chronologický přehled o počtu úmrtí ve sledovaném období 1784-1812*
- Tab. 98 Procentuální zastoupení mužů a žen na počtu úmrtí a celkový počet zemřelých v rámci pohlaví.*
- Tab. 99 Počet zemřelých žen a mužů v jednotlivých letech*
- Tab. 100 Třetí nomenklatura příčin úmrtí dle Bertillonovy klasifikace schválené Mezinárodním kongresem v Chicagu v roce 1899*
- Tab. 101 Počet zemřelých na epidemické nemoci*
- Tab. 102 Průměrný věk zemřelých v jednotlivých letech i za celé sledované období 1784-1812*
- Tab. 103 Složení zemřelých podle základních věkových kategorií*
- Tab. 104. Složení zemřelých podle základních věkových kategorií, kde došlo ke sloučení skupiny 0-364 dní a 1-14 let*

Grafy

- Graf č. 1 Počet zemřelých v Rokytnici v Orlických horách v letech 1784-1812*
- Graf č. 2 Počet zemřelých žen a mužů v jednotlivých letech*
- Graf č. 3 Počet zemřelých na jednotlivá epidemická onemocnění*
- Graf č. 4 Průměrný věk zemřelých v jednotlivých letech*

PŘÍLOHY

Obrazová příloha č. 1: Ukázka z matriky narozených, oddaných a zemřelých (1752-1784), kniha č. 7854



(Převzato z: SOA Zámorsk, SMVK, FÚ ROH, Matrika narozených, oddaných a zemřelých 1752-1784, inv. č. 7854, kn. č. 7854, f. 3-4.)

Obrazová příloha č. 2: Ukázka z matriky zemřelých (1784-1812), kniha č. 7865

1785		1786	
Tag	Alter	Name des Verstorbenen	Wohnort
den 27 ^{ten}	128	Leopold Stephan Jannson	1. 1. 1. 84
Habe 27 ^{ten} die 128 ^{te} Mennsche den mit Jugend das Flecken mit dem off. Bekennende Kaufe und auf demselben verstorben.			
den 9 ^{ten}	68	Maria die Jungf. Elisabeth Jannson	1. 1. 1. 81
Habe 9 ^{ten} die 68 ^{te} Mennsche den Jungf. die Tochter mit dem off. Bekennende Kaufe und auf demselben verstorben.			
den 18 ^{ten}	106	Johann Johann Michaelson	1. 1. 1. 80
Habe 18 ^{ten} die 106 ^{te} Mennsche den mit Jugend das Flecken mit dem off. Bekennende Kaufe und auf demselben verstorben.			
den 9 ^{ten}	89	Johanna die Jungf. Johanna Michaelson	1. 1. 1. 16
Habe 9 ^{ten} die 89 ^{te} Mennsche den Jungf. die Tochter mit dem off. Bekennende Kaufe und auf demselben verstorben.			
den 15 ^{ten}	101	Barbara die Jungf. Michaelson	1. 1. 1. 65
Habe 15 ^{ten} die 101 ^{te} Mennsche den mit Jugend das Flecken mit dem off. Bekennende Kaufe und auf demselben verstorben.			
den 20 ^{ten}	71	Johann Johann Michaelson	1. 1. 1. 14
Habe 20 ^{ten} die 71 ^{te} Mennsche den mit Jugend das Flecken mit dem off. Bekennende Kaufe und auf demselben verstorben.			
den 25 ^{ten}	63	Johann Johann Michaelson	1. 1. 1. 12
Habe 25 ^{ten} die 63 ^{te} Mennsche den mit Jugend das Flecken mit dem off. Bekennende Kaufe und auf demselben verstorben.			
November			
den 5 ^{ten}	74	Johann Johann Michaelson	1. 1. 1. 11
Habe 5 ^{ten} die 74 ^{te} Mennsche den mit Jugend das Flecken mit dem off. Bekennende Kaufe und auf demselben verstorben.			
December			
den 11 ^{ten}	83	Johanna die Jungf. Johanna Michaelson	1. 1. 1. 17
Habe 11 ^{ten} die 83 ^{te} Mennsche den Jungf. die Tochter mit dem off. Bekennende Kaufe und auf demselben verstorben.			

(Převzato z: SOA Zámorsk, SMVK, FÚ ROH, Matrika zemřelých 1784-1812, inv. č. 7865, kn. č. 7865, f. 3-4.)

Obrazová příloha č. 3: Ukázka z matriky zemřelých (1784-1812), kniha č. 7865

The image shows two pages of a handwritten death register. The left page is dated 'Ero anno 1784' and the right page is dated 'Ero anno 1785'. Both pages have columns for 'Tage' (Date), 'Namen' (Name), 'Alter' (Age), 'Sex' (Gender), and 'Ursache' (Cause of Death). The entries are written in a cursive script. The right page has a '18' written at the bottom.

(Převzato z: SOA Zámorsk, SMVK, FÚ ROH, Matrika zemřelých 1784-1812, inv. č. 7865, kn. č. 7865, f. 17-18.)

Obrazová příloha č. 4: Ukázka z matriky zemřelých (1784-1812), kniha č. 7865

The image shows two pages of a handwritten death register. The left page is titled "Hamere" and the right page is titled "Jamer". Both pages contain columns for date, name, age, sex, and cause of death, with handwritten entries in German script. The entries are organized in a grid-like format with multiple columns.

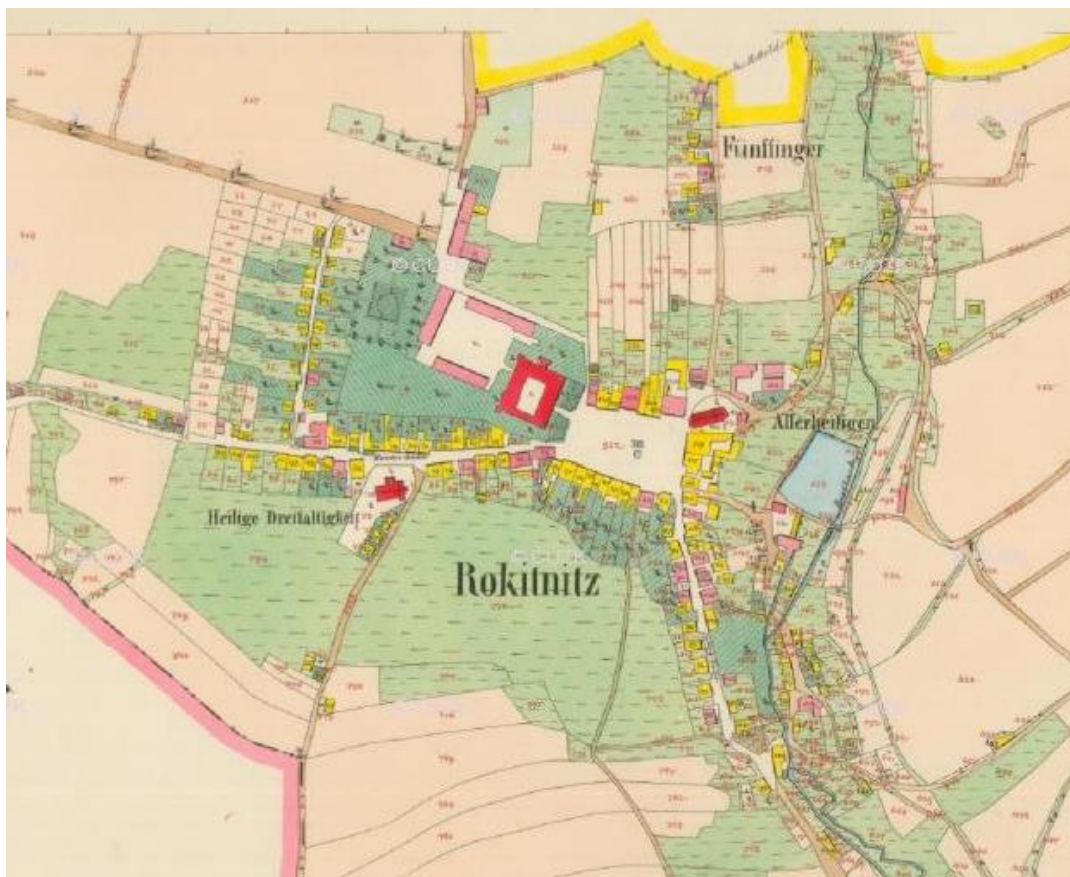
(Převzato z: SOA Zámorsk, SMVK, FÚ ROH, Matrika zemřelých 1784-1812, inv. č. 7865, kn. č. 7865, f. 26-27.)

Obrazová příloha č. 5: Ukázka z matriky zemřelých (1812-1857), kniha č. 7866

The image shows two pages of a handwritten death register (Sterberegister) from the village of Rohrbach. The left page is titled 'N. III. Sterberegister. Ort Rohrbach. Jahre 1812-1857. Pag. 2.' and the right page is 'N. III. Sterberegister. Ort Rohrbach. Pag. 3.' Both pages feature a table with columns for 'Anno 18' (Year), 'Nomen des Gestorbenen' (Name of the deceased), 'Datum' (Date), and 'Krankheit und Todesart' (Disease and manner of death). The entries are handwritten in cursive script, with some entries including detailed descriptions of the deceased's condition and family details. The right page also includes a small table with columns for 'Alter' (Age), 'Sexus' (Sex), and 'Stand' (Status).

(Převzato z: SOA Zámorsk, SMVK, FÚ ROH, Matrika zemřelých 1812-1857, inv. č. 7866, kn. č. 7866, f. 1-2.)

Obrazová příloha č. 6: Město Rokytnice v Orlických horách na základě císařských povinných otisků map stabilního katastru z let 1826-1843



(Převzato z: http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/6525-1/6525-1-003_index.html [10. 4. 2015])

Obrazová příloha č. 7: Pohled na Farní kostel Všetech Svatých (pohlednice z první poloviny 19. století)



(Převzato z:

<http://www.starepohledy.cz/index.php?action=ListBooks&kategorie=1670&display=katalog&curr=1&search=bypars&searchtype=defaulthtml> [10. 4. 2015])

Obrazová příloha č. 8: Nejstarší známé vyobrazení rokytnického zámku (okolo roku 1770)



(Převzato z: <http://www.zamek-rokytnice.cz/historicka-vyobrazeni/zamek-kolem-roku-1770-vyrez-z-obrazu-stadt-rockitnitz> [10. 4. 2015])

Obrazová příloha č. 9: Rokytnický zámek na vedutě od A. J. Venuta



(Převzato z: <http://www.zamek-rokytnice.cz/historicka-vyobrazeni/zamek-kolem-roku-1770-vyrez-z-obrazu-stadt-rockitnitz> [10. 4. 2015])

Obrazová příloha č. 10: Rokytnice okolo roku 1770 na pohlednici „Alt Rokitnitz“



(Převzato z: <http://www.zamek-rokytnice.cz/historicka-vyobrazeni/zamek-kolem-roku-1770-pohlednice-alt-rokitnitz> [10. 4. 2015])

Obrazová příloha č. 11: Dnešní podoba města Rokytnice v Orlických horách



(Převzato z: <http://www.podkrkonosi.eu/dr-cs/102482-zamek-rokytnice-v-orlickych-horach.html> [10. 4. 2015])

Obrazová příloha č. 12: Dnešní podoba rokytnického zámku



(Převzato z: <http://www.podkrkonosi.eu/dr-cs/102482-zamek-rokytnice-v-orlickych-horach.html> [10. 4. 2015])